

Division

Section

SCC
8341

✓
Remonstrant

Pamphlets v. 27

Digitized by the Internet Archive
in 2014

<https://archive.org/details/belijdenisseofte00epis>

3

Belijdenisse

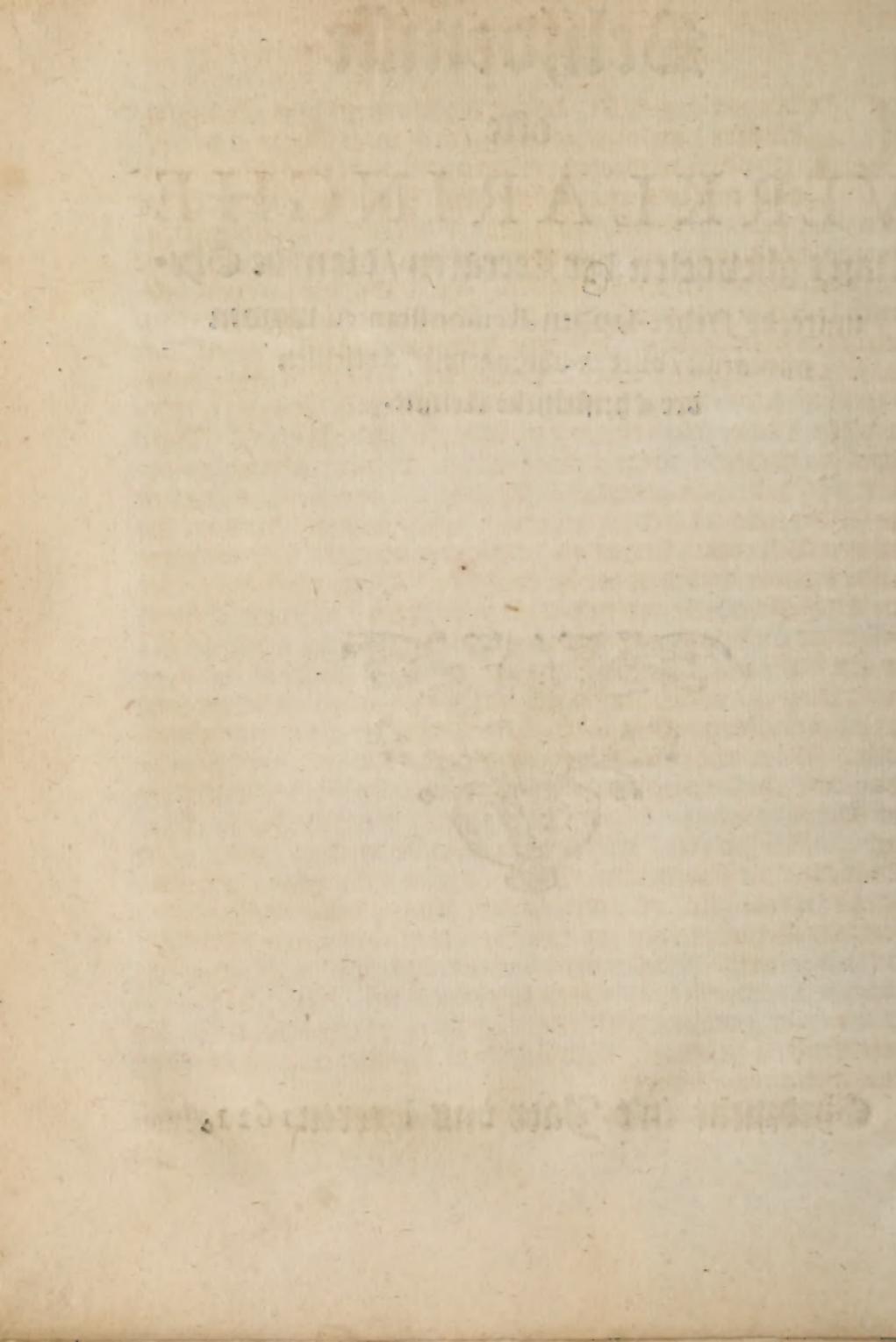
ofte

VERKLARINGHE

Van't ghevoelen der Leeraren / die in de Ghe-
unieerde Neder-landen Remonstranten worden
ghenaemt / over de voornaemste Articulen
der Christelijcke Religie.

Ghedrukt in't Jaer ons Heeren 1621;

Godtvruchtige Leser, dat de verklaringe des Geloofs/ die hier van ons uitgegeven wort / vele ende verschepden oordeelen der mensche onderworpe sal zijn/ daer aen is niet te twijfelen: want na t'gevoelē/dat een yder heeft by sich selven vande noodwendicheit/nuttigheydt/ oock formē ende manier soodaniger verclaringen/ sal hy oock oordeelen van dese onse. Daer zijn/die meenen/dat men sich van alle Confessien ofte Belydenissen ende Verklaeringhen behoozt te onthouden; haer latende beduncken / dat de selve der Chrestelijcker Ghemeynre niet alleen niet nood-saeckelijck/noch profijtelijck/ maer oock ongheroorloft/ ghebaerlijck ende schadelijck zijn inde Kercke Godes. Daer zijn/die wel niet gheheel ongheraden/ wegnigher ongheroorloft of schadelijck achten/ Belydenissen ende Verklaeringhen te stellen ende int licht te gheven: doch houden / datmen die niet en behoozt te stellen noch by een te bzengē / dan uit pure ende louterre woorden der H. Schrift. Daer zijn andere/die de Confessien niet gantschelyck misprisen/ al en zijnse juyst niet uit enckele woorden der H. Schrift t'samen ghehecht: maer willen de selve soo generael ende kozt hebben / dat daer niet in en zp/ of bevonden wort/ dan datmen absolutē ende prechēg noodich weten ende ghelooven moet om salich te warden. Daer zijn ten lesten noch andere/ soo seer verschepden van dese naest voozgaende/ dat sy de particuliere Confessien of Verklaeringhen van alle ende yder/ oock de gheringhste/ gheschillen soo seer / niet alleen nut ende voorbaer / maer oock noodwendich oordeelen / dat sonder de selve gheen Christelijcke Kercke zijn/ of immers wel zijn en kan. Aller deser/ soo verschepdene/ende soo wyt van maleanderen verschillende oordeelen/heeft dese onse Verklaeringe/bupten alle twijfel/ oock te verwachten. Oock bekennen wy / dat elck syne redenen ende gronden heeft/ daer op hy bouwt/oock sulcke/die een aensien hebben / ende niet heel vreemt en zijn van alle waerschijnlyckheydt.

Die haer laten beduncken / datmen sich t'eenemael van

2. Voor-reden.

alle Belijdenissen of Verklaringhen behoort te onthouden/ of datmen die niet en behoocht te stellen / dan met enckele/ naeckte / bloote woorden der H. Schrift (hoedanighe heden ten daghe niet weynighe ghebonden worden/ oock andersing bromme ende Godesalighe Lypden) pleghen (soo veel ons bekent is) drie dinghen voor te wenden/ tot voorstant van haer geboelen. 1. Datmen anders doende/ de Majesteyt/ weer- dichepdt ende Authoriteyt der Schriftruere grootelijcks te kost doet. 2. Datmen daer mede de Vryphepdt der Kercken/ der Conscientien ende der Prophetien groote schade ende naedeckel toebruegdt. 3. Datmen daer dooz een wijde deure opent tot parthyschappen ende Scheuringhen inde Kercken.

Erstelyck meynen sy/ datmen de Majesteyt ende weer- dichepdt der H. Schriftrueren verkleput hier mede / datmen schijnt met soodanighe Belijdenissen beyde de genoechsaem- heyt of volkomenheyt ende de klaerheyt der selver Schrif- trueren in naedencken of in twyffel te trecken / eben als of de selve / of niet ten vollen ende ghenoechsaem en souden begrij- pen alles/ wat elcke Christelijcke Ghemeute noodigh ende nuttigh is om te weten/ te ghelooven / te hopen ende te doen: of/ immers dat sy niet en souden ghebruycken sulcke woo- den ende manieren van spreecken / die klaer ende dupdelijck ghenoegh zijn om de meeningh ende sin Gods / bysonder in dinghen/ die ter salicheydt noodigh ende heel nut zijn/upt te drucken / waer als offe eenighe menscheelijcke formulieren ende manieren van spreecken van noode hadden om wel ver- staen / ende tot onderschepdinghe van Waerhepdt ende Log- hen recht ghebruyckt ende toeghe-eghent te moghen woz- den. Waer int dan kouit / segghen sy / dat d'Authoriteyt der H. Schriftruuren meer en meer verswacht wort/ en epites- lijk heel couit te verballen/ in voegē/ datse aen dese mensche- lijcke formulieren als of die volkomender / klaerder / ende volghengs/ bequaamer waeren/ om Waerhepdt ende Loghen aen te wijsen / allengs stens over ghedzaghen wordt. Ende voortwaer / derbarentheypdt veeler tijden schijnt het segghen van dese Lypden niet weynich te verstercken / als inde welc- he men/ soo sy voorgheven/ ghesien heeft/ dat/sedert men be- gonst

gont groot werk te maecken vande formulieren der Belij-
denissen ende Verklaeringhen / ende de selve dese eere toe te
schriften / als of de verborghene ende donckere meeninghe
der Heiliche Schrift inde selve op t klaerste wierdt uyt-
ghedrukt / oock als of inde selve formulieren aller dypde-
lyckt wierden voor ooghen ghestelt die dinghen / die de Kere-
ken Jesu Christi nootdsaeckelijck ghelooven moetien / sedert
oock allengs kens de Majesteit ende Authoriteyt der Heiliche
Schriftuere is begonnen te verballen / soo datmen aen
ghevanghen heeft de waerheydt ende nootwendicheyt van
alle opinien ende meeningen / aengaende de Heiliche / aen die
formulieren te binden : oock so verre / datmen de H. Schrif-
tuere voarby gaende ende te rugghe stellende / sich op dese fo-
mulieren beroepen heeft / als op ghewisse Richtsnoeren ende
Regulen / daer op niet te segghen en viel : ende dat die ghe-
ne / die dooz enckele erbiedinghe tot de H. Schrift / waer
een hapy breekt van dese formulieren af en weecken terstont /
sonder eenich border bewijs van ketterhen beschuldicht en-
de veroordeelt zyn ghetworden. Ende of schoon dit niet ghe-
beurt en is in't aller-eerste beginsel als die formulieren eerst
ter wereld quamen / maer datmen sich doe teghen allerley
soodanighe inbzeuchen niet veele cautien / voorbedingen /
oock limitation ofte bepalinghen / protestatiën ende andere
dierghelycke voor-sorgen ghevapent heeft dat evenwel niet
lanckheyt van tijden d'Authoriteyt ende t'aensien der sel-
ver formulieren vermeerdert ende ghewassen / oock by trap-
pen al heymelijck / ende sonder datmen't ghewaer wierdt /
hoogher ende hoogher ghesieghen ende bevesticht is : tot dat
de selve ten lesten wel diep ghetworelt zhinde / ihoost bykangs
hoven de Heiliche Schriftuere selve heeft derben opstee-
ken. Alsoo zyn metter tijdi sommighe alghemeine Concilien
ende formulieren des Gheloofx of Generale Symbo-
len die de selve Concilien besloten en gestelt hadden / in sul-
ken aensien ghckomen / datse van eenighe den Heilichen
Euangelien selve in Authoriteyt ghelyck zyn gheacht : Iae
oock t'geen alleen van eenen Augustino teghen Pelagium ghe-
disputeert ende vast gehouden was / is met het verloop van
jaren ende tijden tot sulken aensienlyckheyt en Authoriteyt

opghelommen (oock by sulcke / die anders d' Authoriteyt
der Concilien ende Vaderen niet soo groot en pleghen te ach-
ten) datmen neynt/ dat dit alleen ghenoeogh is/ om een Lee-
raer der Kerckte/ wie hy dan zy/ te moghen condemneren en-
de veroordeelen/ indien hy maer schijnt Pelagio int ghevoelen
eenichsins nae hy te komen. Dattet oock alsoo bykang
plach te gaen/ ende nu van ondts veele jaren herwaert ghe-
gaen is/ in andere gheschillen over 't stuk bande Celgie/
weten dese lypden met seer schijnbare redenen voor te stellen.
Summa / sy meenen groote oorsaek te hebben om te klagen/
dat vast alle formulieren metter tydt in aensien komen ende
opwassen tot al te groote Authoriteyt: ende of wel 'tselbe
voor ooghen dickwils niet en schijnt/ datmense nochtans al-
lens kens inder daedt (oock niet teghenstaende alle de voor-
sorghen ende protestation ter contrarie/ soo wyp hebben ghe-
sepdt siet daer toe komen/ dat sy opghetogen worden tot on-
veranderlycke / of ten minsten tweede Canones, Regulen/of
richtsnoeren des geloofs: welcken voortgangck soo bedeck-
telijck ende met eene soo heymelijcke beweginghe geschiedt/
datmen niet soo seer en merckt/ datse allens kens opklommen
tot den top ende de spitse van meer als menschelycke autho-
riteyt ende hoochste weerdicheydt/ alsmen wel bevint (wan-
neer't te laet is) dat sy daer toe al opghelommen zyn: ende/
ghelyckmen in andere dinghen/die wassen ende groepen/son-
der ghewaer te worden datse wassen/siet/datse ghegroept en-
de groot gheworden zyn. De selve lypden meenen oock/dat
dese formulieren seer schadelijck ende naedelich zyn voor de
Vryheydt der Kercken, of der Conscientie ende der Prophetie/
om dat het niet gheschieden en kan/ of/ daer die formulieren
eeng toeghelaten worden/ en sluppe oock strax/ als door de
achter deur in/eene Tyrannische Wet / van niet te moghen
ghevoelen/spreken/schryven/leeren/ met malcanderen van
Gods Woord handelen/ ende de Schriftuer uyt legghen/
dan nae't voor-schrift van de selve formulieren/ sonder dat
het gesoorloft zy de selve in eenich twijfel te trecken/ of oock/
alwaer't schoon niet alle modestie/re weder-spreekien. Ende
dat weetmen dan hier mede te bewimpelen/ende te verbloe-
men/te weten/ dat sulcx noodich is/ op dat de publycke vrede

Dooy-reden:

der Kercke in haer gheheel/ ende onverbrocken ghehouden/
de confusie gheweert werde / ende de Dypheypdt niet uyt en
verste tot onghelijckhedt. Daer uyt dan wyders komt
(segghen sy) dat niemant die formulieren derf ondersoekken/
noch de leer-puncten daer inne verbat/ aenden Coetsteen der
Waerheypdt proeven/ofst/ indien remandt sijn eyghen parti-
culier verstandt ende kloekheypdt te hulp nemende / de selbe
ondersoekt/ende daerinne eenighe dinghen vindt/ die/ sijn
oordeels/ niet waerachtich en zyn/ hy tselve evenwel sonder
merckelycke perijkel ende ghevaer niet en mach openen/ en-
de tot anderer verbeteringh int licht benghen: daer mede
dan soodanige formulieren van Confessien ende Verklarin-
ghen int eynde warden ghelyck als stercke banden/ iac pse
veters/en ketenen/ daer aen bepde Waerheypdt ende Dypheypdt
vast gheleypdt ende ghebonden / midtsgaders de doolinghe/
eens aenghenomen ende toeghelaten zynde / sterckelijck be-
vesticht / ende soo veel als eeuwiche-duerende ghemaecht
woerd.

Ten lesten segghen sy / datmen met soodanighe Welijde-
nissen ende Verklaringhen de schepdinghen ende scheurin-
gen eene wijde deure open doet/ overmidts de selbe (immerg
soo die tot noch toe zyn ghebruyck) soo veel zyn als publyc-
ke ende openbare Veldt teekenien/ Standaertg ende Vanen
van twisten: daer dooy/ als dooy schepdsmaueren/ de Christe-
nen/die eendrachtich behoozen te wesen/ende die/ soo veel de
summa der salichmaeckende Leere belaught/inder daedt wel
over een komen ende eens ghesint zyn/ nochtans van mal-
handeren ghescheyden warden/ wanneer d'een seydt / dat hy
Pauli, d'ander /dat hy Cepha, d'ander /dat hy Apollo, d'ander /
dat hy Christi is: ende elck ghelooft / dat in sijne bpsondere
Vergaderinghe of Kercke alleen de supvere Geligie ende
hope der eeuwigher onsterfelyckhedt te binden ende te ha-
len is: also dat die hem by die Vergaderinge niet en voeght/
ghehouden woerd als booy gewis uyt den Hemel ende ^{1 Cor. x.} (Co-
ninckrijck Jesu Christi uytgesloten: daer uyt dan/als up
eene ghestadich-loopende Fonteyn niet anders voort komen
en kan/ als dat d'eene den anderen dootelijck hate / ende dat
sy niet hert ende ghemoedt niet allen haer poogen ende trach-
¹²⁰ teyn

ten eenwicheitlyk ende onversoenlyk ghescheyden zyn ende blijven tot een upnemende schade der gantscher Chistenheyt.

Dit zijn vast de voornamste gronden daer op de eerste ende tweede steunen ende daer mede sy haer ghevoelen onderstutten: seer schijnbaer voor de ghene diese maer ten eersten aen en siet: als die niet/dan upp eenen sonderlinghen pver voor de Authoriteyt van Gods Woordt / voor der Conscience vrypheyt/ ende der kercken eendracht ende vrede schijnen te spruyten: maer die nochtans wat naerder inghesien zijn: de niet soo ghetwichtich en zijn gheweest in onsen oogen dat wy daerom souden goedt ghebonden hebben af te staen van onse voornemen om dese Verklaringh upp te gheven: want dese haret redenen/ onses erachters/niet soo seer de saecke selve/ aen en gaen/ als wel 't misbruyck der sake/ 'twelck ghemeeuylck by de beste ende heylsamste dinghen / even als een wen/of ander missmaect aenghewas aen een schoon lichaem ghebonden wordt: sulckig dat die haer met de selve behelpen/ haer dooz de scherpe acumerckinge van't gebreke ende rechtvaerdighen haet/ dien sy dragen teghen 't misbruyck/onvoorschietelyck mede laten verrucken ende beweghen/ tot het verdoeelen ende verwerpen vande saecke selve. Om 'twelck te doen blijcken/ sal het de pyne wel waerdt zijn dat w sommighe dinghen vande Natuere/ noodwendicheyt/ nuttieheydt/ende trecht ghebruyck der Belijdenissen ofte Verklaringen voor henen laten gaen. Want daer upp salmen klaerlyck sien/ hoe seer sy verdoolt zijn/ die alle soodanighe Verklaringhen sonder onderschept verwerpen ende teghenstaen: midsgaders wat onse oogh-merck ende voornemen int upp gheven deser Verklaringhe gheweest zy.

Wat dan aengaet de Confessien of Gheloofs-verklarin-ghen in t ghemeyn/ die en zyn niet anders/ dan klare/ duidelycke ende met seeckere ordre ghestelde uplegginghen onses Gheloofgs/ inde welcke vele of weynighe personen haer ghevoelen over de Articulen der Christelycke Geligie by monde/ of by gheschrifte openen ende de Chistenheyt henlyck maectien/ ende dat tot naerder openbaringhe ende verheydinghe vande Godlycke Waerheyt/ afweeringhe van de Ca-

de Calumnien/ daer mede d' onschuldighe werden beswaert/ ende opbouwinghe der Kerchen in waren gheloobe ende vrede. Dit is de eyghenlycke / waerachtighe / ende oprechte natuere ende aerdt soodanigher Belijdenissen ende Verklaeringhen. Ende hier up moetmen vande waere nootwendicheydt ende nutticheydt der selver oozdeelen: ende niet up den aerdt ofte 'voornemen der ghener/ die soodanighe Belijdenissen ende Verklaeringhen dichtwilg misbruyckt hebben tot een gheheel ander en verscheden cynde. Want dat zyn gheweest mis-slaghen/ niet vande Verklaeringhen/ maer van de Verklaerders. Ten is niet gheweest het gebryuck van de Belijdenissen; maer 't misbruyck/ 't welch lichtelijck/ indienmen wil/ vande formulieren der Confessien selfs kan gheschepden warden.

Wy staen seer gheerne toe/ dat sodanighe formulieren niet absoluut en prezijc nootwaerdelijck en zyn: verhalven ong oock t'gevoelen der gener/die wy hier vozen de vierde platz ghegeven hebben/ niet en ghevalt/ die/ namelijck/ de selve voor den tweeden Regel des Gheloofs houden/ ende prezieselijck nootwendichachten te zyn/ ist niet tot den stant/ immers totten welstant/ vande Christelycke Kereke. Want daer de Schriftuere in hare rechte sin cendrachtelijck van allen verstaen ende gheupdert wordt/ daer en zyn gheen andere formulieren ofte manieren van spreecken simpelijck van nooden/ dan die in de Schriftuere selve bevonden warden/ ende die inde Schriftuere upghedrukt staen/ zyn oock in haer selven tot het gheloobe ende de salicheydt ghenoeghsaem: soo dat/ indienmen om dese V. Schriften wel te onderschepden ende te verstaen/ alleene mede-bringt een b'zoom/ leersaem ghemoede/ 't welch begheerich en pverich is de Godlycke Waerheyt recht te verstaen/ ende datmen daer by gebryukt de behoozlycke middelen/ die den ghenen veramen/ die gacne het rechte verstandt van soo heerlycke ende ghewichtighe saccken souden hebben willen/ men de selve so klaer ende helder bebinden sal/ datse een pder Christen t'allen tijden/ overvloedelijck kunnen ende behoozenghenoegh te wesen/ om de volkommen Verklaeringh van Gods meeningh soo voorzichselve/ als voor andere/ daer up te baten: want men heeft

(*)

vooge

voorwaer gheen reden te twijfelen / of die selbe formulieren
ende manieren van spreken / daer mede Godt ende onse Hee-
re Jesu Christus selve / den Idioten / Leecken / ghemeypne
ongheleerde Lieden eertijds syng herten sin ende meeningh
heeft willen openbaren ende uptdzucken / en zijn ons oock nu
heden ten daghe ghenoegh / om den selben sin te verstaen ende
upt te legghen of te verklaren ende bequamelijck upt te spre-
ken / aenghesiense niet weyniger ons als hunlieden van Go-
de tot sulcken eynde naegelaten ende dooz de H. Schrift over-
ghelevert zyn / op dat wij daer upt scheppen ende halen sou-
den alles wat tot dien waren Godsdienst midisgaders onse
ende anderer ecclwigher salicheydt behoozt. Daer upt dan
volght / dat het seer wel moghelyck is / dat de Kercke Jesu
Christi sonder soodanighe menschelycke formulieren niet al-
leen en zy: maer oock wel ende in goeden standt zy.

Daer-en-tusschen / hoewel soodanighe formulieren niet
preciselyck noodich en zyn / daerom en zynse te ghelyck niet
voor onprofyctelyck jac ongeoorloft ende schadelijck te hou-
den: want indien de Prophetien / dat is / upitlegginghen der
Schriften / die de Leeraers ende Herders inde Academien
ende Kierchen / elck hoofst voor hoofst den toeboozeren voor-
draghen / of die andersins inde Vergaderinghen der Chi-
stenen gheschieden / niet alleen niet onnut / maer oock som-
tijds / in seecker aensien / nootnakelyck zyn / wanneer dooz
de selve / den sin der H. Schriften / om d' onwetende te lee-
ren / de doolende ten rechten weghe te brenghen / de twijfelen-
de te helpen / de teghenspreckers te wederlegghen / met (soo
veel moghelyck is) gemeysame klare ende gebruyckelycke
manieren van spreken / oock bumpt de naeclite woorden van
de H. Schriften / upgtghelept wordt ende verklaert: soo en
behoozt / met recht niemannen onnut / late staen ongeoorloft
ende schadelijck te duncken / dat vele Dienaers Jesu Christi /
met eendrachtighe stemmen / ghemeypnen vlyt ende neerstig-
heyt tot meerder openinghe der Godtlijcker waerheydt / af-
weeringhe van Calumnien beeler stichtinghe / ende tot ande-
re heylige ende Godtsalighe eyuden / haer ghevoelen over
den selben sin der Schriften / dooz seeckere daer toe ghe-
helden formulieren dupdelyck ende rondelyck te kennen ghe-
veyt.

ben. Iae wanneer wy de saeck sonder voor-oordeel ende passien recht wielen insien salmen bebinden / dat salcke tijden komen kunnen / inde welke soodaniche Verklaringhen gheacht behoozen te wozden / niet alleen mit / maer bycaus noodich te zyn. Want als het ghebeurt / dat wy sulcke tijden beleven / inde welke grove ende ergerlycke doolingen 't veldt hebben inghenomen : inde welke de noodighe hooft-punten des Gheloofs voorby ghegaen / of niet dan ter loop verhandelt / de onnoodighe daer-en-teghen als noodighe dapper wozden inghedruckt / de nuttighe vande noodighe leeringhen niet nae behoozen en werden onderschepden : eyntelyck / dat de conscientien der menschen aen menschelycke ghedichtselen werden gebonden / ende men allerhande valsche onwaerachtige meninghen met de woorden eade manieren van spreken der Schrifueren siet omhanghen ende bedeckt / soo wozden vos waer alle ende peder Christenen / bysonder de Leeraeren der Kercken / ghenoodtsaeckt / haer wel ernstelijck met maleanderen te beraden ende te overlegghen hoe ende in wat maniere sy so veele ende so groote quadren best sullen teghstaen : ende ist saecke datse dan bemercken / dat de blinde ende arme menschen / met helderder ende klaerder voorstellingsche ende uptlegginghe der Godlijcker meeninghe / dan wel hooch henen by de Leeraers is ghebruyckt / als met een fachel inden duysteren nacht aenghestreecken / nuttelijk ende voorlichtelijck gheholpen kunnen wozden / dat sy alsdan te geijckt ende eensamender handt hier in over een dragen en t'samen spannen om den sin en meeningh Gods / dooz sekter bequame / selfs oock eerhtds sticheelijck aenghenomene ende gemeysame formulieren te verklaren ende voor ooghen te stellen: of moeghelyk de doolende dooz der selver behulp / upp die dicke dichte duysternissen verlost ende op den rechien wegh der ewighe salicheydt ghebracht konden werden.

Ist saecke oock dat het dan daer nae noch gebeurt / gelijck het veeltydts wel plach te ghebeuren / dat die ghene / die des sen nutzen arbeidt tot voordeel der Christenheydt aenwenden / evenwel met Calumnie beswaert / met leelijcke suspcionen beklad / ende gelijck met een vloed van beschuldiginghen overstolpt en overvallen wozden : eben als of sy waren pogstanders van allerley opgheraekte opinien : of sy alle of

eeniche oude Ketterijen / als van nieus beyldroeghen: de doolinghen/ die wel eer verworpen zyn / als upt der Hellen weder opgroeven: inde Religie niet en hadden/dat vast ende seecker ware: oock onder malcanderen niet so vele wan-scha-pene opinien verdeypt en de ghescheurt waren / datse eer voorz monstres van menschen/ als voorz Christenen souden schijnen te houden te zyn: Wie isser/die niet en sal achten/dat sy wel ende de saecke groot voorzdeel doen / jae dat sy dooz eenighe noodisaeckelijckheyt gelyck als gheperst worden/ om dooz eenre openbare soleinmele Verklaringhe foodanighe schicke-lijcke ende schandelycke Calumnien tegen te staen/ ende dooz eenre ronde Welijdenisse de Christenheyt bekent te maecten/ Wie ende hoedanige Lupiden sy in't stuck bande Religie zyn/ ende hoe sy daer inne staen/ midsgaders wat sy inder waer-heydt bande voornamste pointen des Gheloofs ghevoelen/ om alsoo border dooz foodanighe onstrafbare ende wel-ghe-vloosoede maniere van doen/ een sterck slot ende grendel voorz sulche eerloose lasteringhen ende Calumnien geschoven heb-hende/ d'oprechticheyt ende groot-achtinge van haren naem ende facim voorz te staen/ ende sy alle bromie bekent te maken: bysonder/ wanmeer sy voorz de handt sien / dat/ ten sy sulcks geschiede/oock wel de beste van hun verbzeemt / en de swacke bande liefde/die sy hadden tot de waerheyt/afgekeert souden werden: neffens dat vele geen geringe scrupulen en quellin-ghen in haer ghemoedt gheworpen/ ende oorsaek ghegeven mochte worden / om in haere doolinghen te blijben/ oft tot de vude vrylicheden/ die sy verlaten hebbien/ gelyck de hondt tot syn utspossel/ weder te keeren : dat oock daer dooz de vrienden bande gunstighe gheneghentheyt te rugghe ghe-to-ghen/ ende bande Broederschap agheruckt/ ende den vpan-den noch rupmer materie om te calumnieren inde handt ghe-geven soude werden / ende alsoo dooz de quetsinghe haereg naems/ als van tersyden de Godlycke waerheyt gewondt/ ende voorz alle haere arbeydt / sorghe / neersticheyt ende doen/ tot borderinghe bande selve tot noch toe aenghewendi/ ende noch wyders acn te wenden / onnutt ende onvzuchtbaer ghemaecth soude worden : Voorzwaer die eeniche lust of ghe-peghentheyt heeft tot het ghewepn welvaren/ eeniche soy-

alsoo vast gheselst zynnde / sal niet een oock althyt inde Kere-
ke Iesu Chjisti seckerlijck in haer gheheel blijvende vyp-
heydt / om sonder perijkel de selve formulieren te ondersoec-
ken / oock de seive sonder scrupule behoudens althyt de mate
van liefde / zedichepdt ende Chistelijcke voorsichtichepdt te-
ghen te spreecken : in sulcker voeghen / dat alle ijdt blijcken
sal / openbaer onderscheydt / datter is tusschen dese formulie-
ren / ende Godes Woordt / welck alleen die privilegien hep-
lich ende onverbrechelijck behouden moet / datter alleen bo-
ven ende bryten alle verschil / ende teghenspreckinghe ghe-
stelt is / ende dat der gheloovighen Conscientien aen tselve
alleen gebonden zyn.

Maer om dese waerschouwinghe wel te ghebruycken : soa
dient hier neven aenghemerckt / datmen wel moet tocsien /
dat dese vypheydt niet soo verde uytghemert en werde / dat-
se loope tot een ongebondene ende onghereghelde Licentie /
daer mede een pder / wat hem lust / uytbulderen of uytshijten
mach : want alsoo wel wordt de vypheydt missbruykt van
die ghene / die de knoop der selver te los maect / als diese al
te nauw tochaect. Alle extremiteten moetmen hier myden /
ende de middel maet houden / die gheleghen is tusschen Ty-
rannie ende tusschen woeste onbetoomde onghebondenhepdt.
En om die te myden / moeinen althyt twee Raedts-lieden aen
de hant houden : namelijck / voorsichtichepdt en liefde / die ong
wel haest seggen sullen / wanner / en hoe dese vypheydt / oor-
baerlyck / ende sonder ergernis der vromen in't werck gestelt
mach worden. Die voorsichtichepdt betaemt / eensdeels de
saekken selfs te overwegen / ende eensdeels oock aente mer-
ken bequaeme thden ende plactsen / om dit of dat Leer-punct /
by monde of by gheschrifte / voort te dragen. De liefde comt
toe / op de personen te letten / op dat die niet gheerghert of
ontruct en worden / diemen behoorde te stichten. Een wijs
Godvuchtich persoon die de rechte liefde betracht / en be-
taemt het niet soodanighe vypheydt sich selven aente nemen /
dat hy int teghenspreken noch deur noch venster aen en siets
maer sonder onderscherdt / by allerley occasie / by allen / ofte
over al / alst hem maer in lust / tselv ghe doe : ghelyck dock
het den selven niet en past aller anderer teghenspreckinghen

alijdt ende over al patientelick te drachten/ over te sien/ ende ten besten te nemen. Dickwils moetmen letten op de sacken ende leerlingen/ diem men teghenspreeckt/ ende op de personen/ by de welche soodanighe teghenpreeckinghen ghebrucht warden. Sommighe dinghen zijn van soo groten gewichte/ datmen die sonder thooghste gebaer onser salicheydt niet teghenspreeken en mach. Te willen nochtans soodanighe eenighen teghenspreeken/ oft ten goeden houden/ dat de selvige van andere tegengesproken warden/ soude van de voorsichticheydt ende tiefde seer vreemt zijn. Sommighe dinghen zijn van die natuere/ datse wel sonder perijckel van salicheyt pemants teghenspreeckinghe kunnen veedraghen: ende evenwel en ist niet noodich/ datmen tegenspreke/ oock ongeraden/ om tghemeene bestie wille/ datmen over al ende alijdt teghenspreecke: want niet al dat ghecoozlost is/ en is ter stondt dienstlich of stichtelijck. De swackheit van andere moet meenichmael onse vryheydt de wei en mate stellen: ghelyck oock dickwils moet de onbillickheit ende verkeertheit van andere/ die na twisten/ hijbagien ende tegenspreckinghen jencken ende verlanghen/ ende die maer occasie en soeken om te moghen knibbelen ende twisten/ Godt gheve/ wat wat oorsake dattet oock zp: ghenen moetmen niet aenstoetlijc inde weghe legghen/ op datse niet en vallen: desen moetmen niet voeden: maer alle voetsel van twist ontreken/ op datse haer selven ende anderen/ met haer knibbel-lust niet en schaden. Want alijdt moetmen alle perijckelen der ghehoovighen/ bysonder der swacken/ so schouwen/ dat wy onse vryheydt niet en misbruycken tot pemantis verderf: maer de selve recht ende wei ghebruchken/ ende dat tot aller opbouwinghe. Maer in saecken/ die niet heel ter salicheydt noodich en zyn/ ende onder sulcke/ die de Schrifture/ volinaect noemt/ ende die ghecoessende sinnen hebben inde Schriftuere/ tot onderscheidinge van waerheyt ende logen: of die andersins gheneghen zijn om eenighe verborghene waerheyt wat dieper ende nauwer naer te voischen ende te doorgonden/ haer kan dese vryheydt alijdt sonder erghernisse ofte gebaer plaets hebben. Want door ghematchde teghenspreckingen/ die als de Weistenen der waerheyt zyn/ wordt sodanigher

gher lunden verstandt opghescherpt: soo dat daer uyt / eben als uit het wryden ende staen vande kiepsteen teghen ma-
tauderen/ dese brucht onstaet / dat sy, ofte/de te bozen schijn-
lende doolinghe klaerheit mercken: ofte inde waerheyt/
daer in sy staen / stercker bevesticht worden: welcke brucht
naederhandt noodesaekelijck moet kommen tot profyt vande
gheheele Ghemeente/ ende dat tot sonderlinghe borderingh
der waerheyt/ en eere des Naems Gods. Maer inde Tem-
pelen/vande predick-stoelen/ voor de Ghemeente te willen
schermen met openbaer teghenspreecken deg eersten tegen den
anderen/ ende voort' onghelerde volck te willen staen stamp-
pen van den stoel/ met d'openbare formulieren over te halen/
ende qualijckli daer van te spreken/ of de selbe met openbare
schriften te willen schabotteren/ ende schandelyck doorstrij-
ken/ dat waer enckel dollicheyt/ vol perijkulen ende erger-
issen. Want de kennisse der waerheyt/ die niet noodich is
ter salicheyt/ nimmermeer so veel goets in voordeels doen
kan/ als wel de ontdighe ende voorbarighe ongheschickte
dryvinghe ende indrukkinghe vande selbe/ in't openbaer ende
int blysonder quaede doen ende schaden kan. Ende soo veel sp-
gheseydt van de erste cautie ofte voorz bedingh/ dewelcke
in t stellen van formulieren/ wel neerstelijck voorz te nemen
staet.

Het tweede / datmen tot het recht ghebruyck deser formu-
lieren moet aenmercken/ vloeft uyt d'eerste: Te weten dat
men uyt de formulieren van Belijdenissen en Verklaringhen
niet en make enighe gheestelijcke banden ende ketenen/ daer
aen de Conscientien van die ghene / die sulcke Verklaringhe
doen/ als och hare tonger ende pennen soo gebonden in vast
ghemaeckt souden worden dat niemande en soude ghecoozlost
zin vander selver maniere van spraken/ methode/ ordze etc. te
wijken: maer dat de gene die de H. Schrifte in hei geboelen
sijs ghemoeeds met andere maniere van spraken/ ordze etc.
dan die inde formulieren staen upighedzicht/ soude willen
uitlegghen daer dooz terstondt in iu' picie ende naedencken
ghebrachte soude werden van onsupverheydt in de Leere.
Want op die wijse wordt niet alleen uyt de Kercke verdreven
ende ghebanuen de Opheyt/ die selfs een pder geloolige so-

langh de waerheypdt ende de sis van Godes h. Woordt niet te kort en gheschiedt: maer in haer gheheel blyft) nae sijn welghewallen/ inde wylegginghe der Schriftenre tot meeste voorderinghe der waerheyt/ ende opbouwinghe der Kiercken behoort gheheel ende al toeghestaen te worden: maer wordt soock v' Authoritept van Gods woordt selve secretelijc ghemineert/ ondergraven ende verswacht: Want het doch niet wel anders en kan zyn/ of daermende manieren van spreken/ die inde formulieren staen/ in neerde waerde beginnt te houven/ als de Schriftenre selve/ daer moet v' Authoritept van Gods woordt allenckens in klepuachtinghe komen/ ende tot minder waerde/ als de formulieren verballen. Ende ghewisselijck/ indien w^p op dit stück wel willen lesten: de voornamste/ ende moghelyck/ d'eerste trappe/ daer dooz de menschelijcke formulieren tot die hoogte van aenghenomen/ bykang Godlycke/Authoritept/ ghesteghen zyn/ is dese gheweest/ datmen der selver manieren van sprecken woorden/ methode ende ordre inden aenbank al te veel heeft toeghegeven/ eben als of daer inne de meeninghe van alles/ wat te ghelooven/ te hopen/ ende te doen stondt/ veel klacer/ beter/beknochter ende grondigher wierdt upgedrukt/ als met de woorden der heyligher Schrift. Hier up t is de achtinge der formulieren vermeerdert/ der Schriftenre daer en teghen vermindert also datmen up t de woorden manieren van spreken/ jaē syllaben/ bpnae/ ende letteren der formulieren/ ende voorts up t de ordre ende methode of maniere vande sacke te verhandelen/ den selven formulieren epghen zynde/ heeft beginnen te oordeelen ende upspraect te doen vande waerheypdt selve ende vande onwaerheypdt/ bykang in allerlen leeringen ende opinien/ niet anders/ dan als of geen dinck waerachtich te zea en konde/ dan t gheeu/ als op een draet/ in alles daer mede over een quaw: ende als/ of niemandt en konde van ketterijc of immers van doolinghe ende onwaerheypdt supber ende vry zyn/ die de selve (al dede hyt schoon op t aldersedichste) teghensprack/ of vande selve een stroop breekt afweck/ jaē (dat weynich verschilde) maer swaicheypdt maeckte/ om sich ghenochsaem/ als wet eedt- spreeken gende woorden van die formulieren te verbinden.

Om welck schadelijck misbruyck/ openbare mishandelinge/ ende onbehoorlijckeheydt by thde teghen te staen/ needich is/ datmen sonderlingh met aller crnck/ende hy naest/ t' allen tyden/ den lypden wel implante ende doe verstaen: dat de formulieren der verklaringhen niet en wozden ghemaeckt/noch gestelt/ tot dien epnde om te leeren, dat de sin ende meeningh/ oft ghevoelen/ datmen heeft baude Chjistelijcke Religie/ niet sulcken ordre/ salcken beleydte/ salcke manieren van syzen ende gheen andere/ behoozen ende moeten voorghestelt ende uytgesprocken wozden: maer alleen dat de selve daer mede wel ende bequamelijck konnen uytgesprocken wozden: oft immers/ nae coordeel/ van die ghene/ die sulcke Belijdenisse doen/ in dier voeghen/ alderbest uytghesprocken wozden. Want alsoo en salmen niet prechys ghenoodsaect zyn die te ghebruycken: maer men sal daer inne syne vryheyt behouden: ende/ ghelyck hy wel doen sal/ die sich daer mede behelpt: also en sal hy niet gheacht wozden qualijck te doen/ diese niet en ghebruycket: bvsonder ist saeckie hy de summa vande salichmaekende Leere/ daer inne vooghedraghen/ vrywillich gaerne toelact/ ende die van hem verschillen/ niet en condemnert of en veroordeelt.

Het derde/ dat uyt de ghesepde dinghen sprupt/ als nooddich tot het rechte ghebruycket vande formulieren/ is dit: Dat die formulieren nummer meer ghehouden wozden voor Limiten Palen/ of Hedenighen/binnen de welcke men soude meynen de Religie ende salichmaekende kennisse Gods besloten te zyn/ als of die gene/die de selve in alles/ Conscientie halven/ niet kunnen toestemmen/ daerom vande eeuwige salicheydt/ ende t' Coninckryck der Hemelen geschepden ende uytgesloten souden wesen. Dit moet voorwaer verre zyn van ons/ die wy ghelooven/ dat de Chjisten in veele dinghen/ sonder schade van hare salicheydt/ onvoorsichtelijck doolen konnen/ ende houden/ dat die dinghen/ diemen preciselyck weten ende ghelooven moet om salich te wozden/ seer wepni ghe zyn. Op dat wy dan behoonen/ dat dese hoobaerdicheit wreedicheit wydt van ons is: verklaren wy openlijck/ dat de formulieren van Belijdenissen ende Verklaringhen nieuw anders voor ghehouden en maghen wozden/ dan voor

20
 seeckere teeckenende Libzepen / of uptgehangle Blasoenen / daer mede die ghene / die de selve int licht brenghen te kennen gheven / dat sy het daer voor houden : dat de / in ende meeningh in die formulieren begrepen de waerheydt alde-naest comt / ende dat sy daerom (ten zp sy beter onderrecht werden) van herten wenschen ende begheeren / dat alle / die de waerheydt ende den vrede lief hebben / de selve aennemen / niet eyghentlyck daerom om dat sy dat voor het eenighe middel houden / daer deur sy salich moeten worden : maer op dat sy deur behulp vande selve hun so verre houden brypten / perijckel van dolen / als sy kunnen. Want ten moet een Christen mensch niet evenveel wesen / op wat maniere / ende dooz wat wegh sy nae de salicheydt tracht. Sy moet toesien / dat sy den alderveyligheten ende seeckersten wegh kiese : 'ten zp sy / moghelyck / belet werde dooz eene rechreverdighe vreesse van meerder perijckel / ende arghernix inde Ghemeynte. Want dese vreesse alleene wechghenomen zhynde / behoocht 't goedt der ewigher ghelucksalicheyt ende des onsterfelyckien levengh by hem soo groot ende hoogh geacht te zyn dat sy alle de perijckelen / die sijn ghemoedt van't omhelsen desselven souden kunnen afkeeren en af-lepden / behoocht te haten ende sozch-vuldelijck te schuwen. Ende en behoeft sy daerom niet te vreesen / dat sy / soo doende / mede scheuringhe ('twelck den Apostel een werck des vleescheg noemt) voorstaen ende aenrechten soude. Want / of sy schoon sich tot een andere Vergaderinghe begeeft / daer mede en versmaet sy niet terstondt die Vergaderinge / die sy verlaet / of enoerdeelt niet / dat de selve vande hoope der salicheyt uptgesloten zp: maer begeeft sich alleene vande gene / die min supver is / tot de ghene / die sy oordeelt supverder te zyn : op dat sy thoone dat sy op alle waerheydt / die eenichsing tot onse salicheydt dient / wel ernstelijck let / die in achtinhe / ende ter herten necum : ende dat sy also sijn Conscientie vrye voor God ende sijnen Heere Iesu Christo : niet naelatende evenwel daerom te arbeiden / om met alle ware vrome treden den vrede ende eenicheydt te onderhouden met alle blijticheyt / soo veele moghelyck is / ende sijn moderatie ende reckelijckheyt allen Godtvrychhu-ghen bekent te maecten,

Ist saecke/datmen de formulieren van Welijdenissen ende Verklaringhen besluut ende bepaelt binnen dese heylsame ende heylige palen hares rechhe gebryngch: so sullen de selve niet alleen niet voor ongherooyloft oster schadelich: maer ter contrarie als voor de Christeliche Gemeynste seer nuttelyc/jae somtijds oock nootakelich gehouden moeten worden. Wes halven oock die gene/ die de selve niet alleen niet noode-sakelich: maer onnu/jae ongeoorloft en schadelich te zijn/ voorgheven/ghehouden moeten worden/ datse de selve groot ongelijck doen. Want so verre ist van daer/datse in haer selve de Majesteyt en Weerdicheyt der **H. Schrift**/namelyc/ de volcomenheyt ende klaerheyt der selver/pet soude te kost doen/ dat ter contrarie veel eer / der selver ware Authoriteyt daer dooz versterkt ende bevesticht wordt: niet weynigher als door de Prophetien ende uitlegginghen der Schrifueren. Want aengesien de waerheyt der formulieren/so wel ten op-sien bandensin/ als vande manieren van spreken / en d'ordze of t'belept upp de **H. Schrift** selve beweert en beschermt moet worden: jae dewyl de formulieren selve te kennen geben/ dat sulx van allen ende peghelycken vypelijck mach ende moet gheschieden: ende derhalven ons van haer selven tot de Schrifture wijsen/oock updryckelijck willen en bevelen/ dat men sich in alle verschillen op die alleen beroepen sal: so moet men immers oordeelen/datse dienen/ niet om d'Authoriteyt der Schrifueren onder de voet te stoeten/ of te verswacken: maer om de selve vast te maecken. Van gelijcken en vercoortense oock in ghene deele de Vryheydt der Kercken: aengesien niemandt precyselijck daer aen verbonden en wordt: jae naes-demael eenē peder wert vyp gestelt de selve aen Gods woort/ als aen een Waeghschale/ te overweghen ende te beproeven/ ende voortz sonder eenige vrees of perijckel de selve tegen te sprecken: wanneer hy maer/ als voor henen gheseydt is/ wel nauwe ende sozchuldighe acht neemt op't geen de voor-sichticheyt/ liefde/ ende bescheydenheydt/ in soodanighe ghe-legheuwendt verenschen. Sp en doen oock upp haer selven gheen deur of venster open tot scheuringen ende scheydingen. Want men voor geen scheur-waker houden en mach / den ge-nen/ die sich vp de Pergaderingen voeght/ vp de welcke hy
ghe-

ghelooft ende houdt de meeste supverhepdt te sullen binden in
de Leere/ een nauwer betrachtinghe van vrede ende vlijck-
hepdt / midtgaderg een inghetoghener / ende de meeste hep-
lichepdt int leven : wanneer hy maer alleen andere Verga-
deringhen niet vermetelycht en veracht/ noch en oordeelt/ dat
die terstondt bryten den Heuel ende de hope des eeuwighen
lebens ghesloten zyn / dewelcke hy siet / dat haer van syne
Vergaderinghe wat vreemt houden : want doch de vrede/ en
de Christelijcke eenichepdt wel kan ende behooft in haer ghe-
heel te blijven/ oock onder Vergaderinghen / die in meenin-
ghen van maleanderen verschillen ende gheschepden zyn:
wanneer het slechts aen ons niet en onthzeecht / dat alle die
ghene/ die de leeringhen ter salichepdt noodich vast houden/
ende de leeringen/ die de salichepdt schadelijck zyn/ niethardt
en drybben/ niet en vereenighen/ ende d'een d'ander dooz on-
derlinghe Woederlycke liefde inden Heere Jesu omhelsen.
Maer indiert aen ons onthzeecht/ dat die Hiercken/ die ee-
nich konnen ende behoozen te wesen/ ende tot een lichaem aen
maleanderen te groepen/ niet tot maleanderen en komen/
noch eenich worden: of dat wy oorsaeckt zyn/ dat die ghe-
ne / die na eenich zyn / bryten noodt van maleanderen sche-
den ende verdepilt worden / alsdan makien wy ons schuldich
aen scheuringhe/ ende moghen niet recht als perturbator^e
ende verstoorders banden vrede/ voor Godt / aenghelaeght
worden. 'Twelck dan soo waerachrich ende scecker is / dat
d' Apostel schijnt oock die van scheuringhe te beschuldighen/
die seyden/ datse Christi waren / niet min / als d'andere / die
haer seyden Pauli, Apollo of Cephæ te wesen/ om dat de ghene
dese verswaden / ende onweerdigher achteden / als haer sel-
ven: jae als vreemt van Christo/ verwierpen. Alsoo dat het
beneerstighender waerhepdt/ hoe goedt ende heyl' aem de sel-
ve oock mach wesen/ niemandt/ immers niet voor Godt / en
onschuldicht van schurmacckinghe / ten sp de selve niet
waerachrich liefde tot eendracht ende vrede / midtgaderg
Betrachtinghe van onderlinghe goedigunstichepdt / verghe-
selschap^t zy. Want soo aenghenaem is Gode de waerachri-
che vrede ende eenichepdt der Hiercke/ dat hem oock de wac-
hepdt mishaeght/ alsse oproerich is: dat is/ om dupdeyncker

te sprecc-

te spreken/ dat hy een seer quaet ghevalen heeft aenselche maniere van de waerheydt voort te planten / die niet onnoediche scheuringhe ende verstoeringhe vergeselschapt en vermenght is.

Wy en willen evenwel niet ontkennen / of het en kan gheschieden/ ende gheschiedt menichmael / dat dusdanighe formulieren dooz verloop van tijden / meer cere ende weerdigheyt verkrijgen/ dan wel behoocht/ ende datse ten lesten/ ten zy daerinne eerstelijck voorzten / ende 'tvoort truygende quaede sorghvuldinc gestuert werde/ in Afgoden/ Conscience-stricken/ ende Scheur-blaesoenen veraerden: nochtans/ dewyl sulcx niet en ghebeurt/ dan by toeval van misbruycken: soo en mach daeromme sulcx dese formulieren niet gheweten worden: aenghesien 'tselve spruyt up't het ghebrek/ niet van de formuleren selve/ maer der ghener/ die de selve/ deur hare verkeerde spitsinnicheyt/ of veel cer/ deur hare boosheydt/ alst hun maer soo ghelegghen komt/ ofte als de bequame tydt en occasie ghebozen is/ misbruycken. De rechte waerdije van een saeck moetmen op't rechte ghebruycken of misbruycken van dien niet gronden: Want een quaede/ of onwyjs mensch kan somtijts oock de beste saeck ter wereldt schandelyck misbruycken: ghelyck dan daer-en-teghen een Godtvuchtich wijs man/ selfs oock een saeck/die in haer selven quaede ende schadehlyk is somwijlen wel endē tot een heylsaem remedie taur gebrycken. Daer by komt/ dattet oock nauwelycks mogheiyck en is/ of indienmen niet altemet soodanighe formulieren ende Verklaringhen uitgheest/ een wijde deure open ghedaen wordt voort andere ghebreeken ende swaricheden/ die indien niet grooter/ ten minsten wel soo groot zyn/ als de ghene/ die tegen 't uytgeven vande selve ghemoevert worden/ ende den wegh lichtelijck banen tot eene losse onbestoomde onghebondenheypdt ende licentie/ om alles int wildt up te simpelen: welchelicentie niet beter is/ soo niet veel argher als de Tyrannie selve. Beneffens/ ten lesten/ dat dooz het uytgeven van soodanighe Verklaringen teghen de ghebreeken ende misbruycken/ die by eenighen ghebrueft worden/ bequamehlyk/ in voerghen/ als nu is aenghewesen/ kan werden voortzien. Want ghewisselijck/ wanneer die hydren/

die voormaels te rade ghewordien zijn/ soodanighe Belijde-
nissen ende Verklaringhen haers' gheloofs uyt te gheven/
gebleven waren binnen 'tperck van sodanich recht gebruuck/
als voorz is verhaelt: men soude die Belijdenissen noyt soo
hoogh inde Kereke ghestelt hebben: Maer alsmen vergat
soorhuldelijck op die saecken te letten/ is der selver Autho-
riteyt allenkiengs ende by trappen ghewassen ende gheloom-
men: alsoo dat nietter tydt de Conscientien/ ooghen/tongen/
ende pennen der menschen daer aen hebben beginnen te han-
gen/niet anders als aen richt-snoeren/winkel-haecken/en-
de onghetwiffelde Regelun des Gheloofs. Maer uyt ghe-
volght is/ dat sommiche dooz de selve/ als dooz Cartellen en-
de ontseg-brieven allen anderen Vergaderingen of Kereken
d'oorloghe hebben aenghesyd ende aenghedaen: ende om
voorz alle hoope te benemen van nimmermeer weder in
vriendschap te vergaderen/zijn de Vergaderinghen der Chi-
steneen dooz dese formulieren/ niet anders/dan wel eer de ver-
scheiden Landtschappen dooz Limiten ende Landtschepdin-
gen: of gelijck tegē maleanderen te Velde-leggende Leger/
met Trencheen/Wallen/ende Boschweringen van maleande-
ren gesheyden/ende ten lesten/ iwelck 'tuysterste is/ daer de
Typannie toe geraken kan /datmen oock die gene/die de fo-
mulieren tegenspraken/met den swaerde ende 'tgeweldt heeft
te keer gegaan/ende dat met sulcken yber/hitte/jacrasernijhe/
dat /daermen den profanan/ Godloosen verachters der H.
Schrift/ ende Atheisten/ dooz de vingher sagh /of seer licht
pardonneerde /dese alleen tot de ghevanckenissen/pijnbanc-
ken/galgen/raden/buyzen/ende de alderwzeedisse toymenien
verwesen wierden/ ende dat tot gheen ander eynde /dan op
dat d'Authoriteyt der formulieren vande teghenspreckinge
ende verachtinge behyde ende verscherpt/ende also quansuyg
d'uyterlycke vrede der Kereke ende 's Landts ruste onver-
stoort bewaert soude worden. Welcke maniere van doen/
gelijckse allen Christenen met grooten rechte ende reden ber-
haet ende teghen de boest behoocht te wesen: alsoo heeftse ong
doch alle tijdt ten hooghsten mishaecht/ als die wyp consciencie/
maken de menschelijcke Schriften/ Besluyten/ of instel-
linghen/ in saken /die't gheloobe ende de conscientie raken/
enighe

eenige of bestierende of bedwingede macht/tot daer toe/in te ruymen/of toe te late datse hun by anderē ingeruymt werde.

Wt dit alles/Godvuchtige Leser/sal V.L. lichtelijck verstaen wat wit-ende oogh-merck wy ghadt hebben met het uytgeven van dese Verklaringe: te weten 'tselve dat nu gheseydt is/ en geē ander. Want spēn werdt hier toe niet uytgegeven/om daer mede de Conscientien eenen nieuwlen strick te bereyden: ofte om yemandt met de selve een onbeweeglyck richt-snoer des geloofg/ of Siegel van Leere voor te schijvē/ sulcke namelijck/die der menschen Conscientie voor God preciselyck verbinde/ en van de welcke/dienvolgende/ niemant en zy geoorloft een hantz breekt te wijcken/ noch inde saken/ noch inde manieren van sprekē/noch inde methode of manier van leeren. Dese hovaerdige pdelhept/sa verre van ons/die wy weten soodanige eere geener menschen schriften hoe besquaem die oock ghestelt/ hoe langh ende neerstich datse overwogen mogen zyn/toe te komen: maer alleen Gods woordt/begrepen inde H. Schrifture: Die wy oock niet onwetende en zyn/wat nieuwle scheuringē/Seeten/veroordeelingen/verbanningen/verdoemingen/vervolgingen en andere dierghelyke ergerlycke/ en groote swaricheden uyt het misbruyck van soodanige schriften (gelijck dan het misbruyck niet dan als te lichtelijck en dichmael Godt betert/can en plach dusdani-ghe saken/als op de hielten te volghen) ghesproten ende dict-wils opgecomen zyn/tot onser aller grooten herten-leet ende innerlycke droefhept onses ghemoedts. Onse voornamste oogh-merck is/ dit gheweest/ dat wy souden ghenoegh doen de menichvuldighe begeerten/ ende het onophoudelijck aenpooren der ghener die oordeelen/dat wy desen dienst onse kercken/ende te ghelyck onsen Vaderlande schuldich zyn/ende dat om 'tghemeyn welvaren te vorzerten/dat is/ om de Godlijcke waerheyt meer acenden dach te hinghen/ende de vrede/ beyde inde kercke/ ende int Landt: te beter te bevoerderen/ende alomme uyt te hysden. Waer by noch ghelikomen is/ dese consideratie/ dat wy d'oprechticheydt onses ghevoelens ende onse onnooselheydt op dese wijste gevoeghlycker souden verdedigen/ teghen de onbehoorlycke ende ongoddelycke beschuldighen der ghener/ die/ daer

sp selve/ al van langhen tijdt/ in seer sware ende schadelijcke
 doolingen streecken/ soo in andere puncten/ als int stück van
 de Fatale Predestinatie / niet den aensleven vandien/ als
 oock van't Ketter-dooden / nochtans daer voor ghehouden
 zyn/ dat sp alleen de rechtsunnige/ louter-ende supver- Gere-
 formierde zyn: ende haer niet en ontsien/ ons niet alleen doo-
 linghen: maer oock ketterijen ende Gods-lasteringhen op
 te legghen / jaer die/ terwijlen sp selve een nieuwe heerschijn-
 ghe inde Kierke pleghen/ ende niet alleen scheuringhen ende
 Secten maeckien: maer oock schizielijcke persecutien/ ende
 jammelijcke verbanninghen/ teghens de onschuldighe doorgaeng
 aenrechten: nochtans over ons (die sp niet langh ghes-
 leden in hare Dordrechtse t'samen-rotinghe / wel ten deele
 geroepen: maer onverhoort ende onverantwoordt t'onrechte
 veroordeelt hebben) meer als calumnieuslyck klagen: als of
 wij de rechte Autheurs ende Roer- bincken waren van alle
 de erghernissen ende veroerten tot noch toe inde Nederlandt-
 sche Kiercken aengherecht. Om dan de selve van openbaere
 Calumnie/ ende menichvuldighe ongherechticheydt teghen
 ons hier toe ghepleeght booz Godt ende de ghi heele Christen-
 heydt volkomelijcke overtuyghen/ ende te ghelyck alle
 Godtvuchtighe Lief-hebbers vande Godlycke waerheyt/
 ende Kerkelijcke vrede te onderrechten: hebben wij/ niet
 sonder ghewichtighe ende rechvaerdighe oorsaechen/ goedt
 ghebonden/ dese openbaere eenstemmighe Verklaringhe on-
 ses gevoelens/ over de voornaemste Articulen vande Christe-
 lijcke Religie/ iupt te gheven: Int stellen vande welche wij
 hier/ op sonderlingh ghelet hebben/ dat inde selve gheen
 Leer-punct/ 'twelck noodsaechelijck of seer nuttich was/
 naeghelaten/ ofte / 'tgheen valsche of verwert/ of oock onnutt
 ende gantsch vergheefs was/ daer in ghestelt soude werden:
 maer dat sp de forme der ghesonder/ of veel eer der ghesont-
 maeckender woorden/ die ons 't Christelijcke gheloove ende
 Godtvuchticheydt overvloedich updrucken/ kost/ klaer/
 ende met goede ordre begrijpen/ ende 'tselfens om als in een
 doghenblick ghesien te worden/ verhoonen soude: ende dat
 alles v lghens de eendrachtighe toestemminghe van alle de
 Broederen/ welche (selfs die ghene/ die inde Tucht-hupsen
 opghe-

opghestoten zijn/ niet uytghenomen de selbe ghesien/ in de
vrees Gods/ nae den richtinoer der heyligher Schrift/ voor
soo veele de ongheleghenheyt des tydtsgoule heeft kunnen
lyden/ overwoghen ende toorghestatn hebben.

Wy hebben de selbe niet aileen eene Confessie of Belijde-
nisse des Geloofs/ maer oock eene Verklaringhe onses
ghevoelens ghenoemt: overmidts eene Verklaringhe/ vijf
wat meer ende wat ghewichtighers belooft/ dan eene naecht-
te Belijdenisse des Geloofs alleen: Ende dit was noodich
op dat wp alsoo aen d' eene syde de hoope ende verwachtingh
ge der ghener souden ghenoegh doen/ die eene rupure/ volle/
ende klare uitlegginghe onser meeninghe van weest alle de
Articulen der Christelycker Geligie van ons begheerden:
ende met een aen d' andere syde oock den mond stoppen den
ghenen/ die/ niet hebbende/ dat sy in ons met recht konden
berispen/ 't volck tot noch toe hebbven ghesocht wijs te maec-
ken/ dat wp malcanderen nimmermeer en souden kunnen
verstaen/ om in eene ghemeypne/ dupdelycke ende eendrachti-
ghe Verklaringhe vande voornaemste pointen der Christe-
lycke Geligie over een te draghen: maer dat onder ons ver-
borghen waren sommighe dinghen/ daer van wp ons scha-
men souden onse meeningh t' openbaren/ ende dan noch soo-
danighe dinghen/ die de princiaelste Hoofd-stucken ende
gronden der Christelycke Geligie om verre wierpen: oft/
soo wp de selbe t' eenigher tydt souden komen te openen/ dat
wp 'tselue doen souden met dupstere/twhiffelachtige ende on-
seckere manieren van spruecken/ of met seckere generale
ende slubberighe omwypelinghen van woorden/ soo decken
ende toestelpen/ dat de rechtveerdighe censuren of berispin-
gen/ oft/ veel eer deser lypden Calumnien/ daer op geen bat
hebben en souden.

Hoewel wp nu dese beschuldiginghe elders ende dikkwilgs
ghenoegh onidekt en wederlepyt hadde: soo hebben wp
noch: ans de selbe liever willen ontgaen met eene openba-
re ende generale Verklaringh onses Geloofs/ dan by an-
dere weghen/ die de Calumnie meer hadde mogen onderwo-
pen zijn. Soo gherust is een goede Conscientie/ ende 'ver-
trouwen/ datmen heeft op eene goede saecke/ welch wp

door dese occasie mede openbaerlyck hebben willen betuygē.

Dit is oock onder anderen d' oorsaek gheweest / waerom wyp dese Verklaringe niet en hebben willen stelle met enckle woorden der Schiftuere / namelijck / op dat wyp dat quaede vermoeden niet voeden noch styven en souden / als of wyp schulpl-winckelen sochten / ende onder de dobbelsinnighē (sog sommighē haer niet schamen te spreken) schoffse der Schifture seer leelijcke ende profane meeningen souden verbergen / ende dat wyp also nieuwe oorsake om te calunnierē ontneimen souden den genen / welcler voorzamen principialyck is / ende die ghestadich hier over myt zijn / dat sy der Remonstranten naem facin ende achtinge / onder wat pretext of deckmantel het zy / met bittere smaecheden / of immers met quade bedenkinghen ende archwanen / bekladden ende vuyf maken mochten.

Vande streekeliche ende al te subtyle ende spitsunnige questiēn / die eghenlyck tot de Academien ende Schoolen mest behoozen / en die oock den ghēnen / diese begrijpen / niet en baten / ende den ghēnen / diese niet begrijpen / niet en schaden / hebben wyp ons voorbedachtelyck onthondē / de selve overlastende den ledigen / en al te seer curieuse verstandeu / die niet de ongheneselijcke dispueteer-sieckte ghequelt zynde / groote lust hebben / dat sy de scherpſinnicheyt haers verstantē te thoone stellen / ende daer mede eere in legghen moghen. Wyp hebben alleen gelet op die waerheyt / die na de Godsalicheyt is / vergheselschapt met eenie slechte / oprechte enboudicheyt / die de onghelerde sonder groote moepte kunnen begrijpen / ende waer van nochtans de geleerde niet en behoozen te walgen. Wyp hebben voor 't bestie ende 't seeckerste gehouden te blijven binne de voodisacelijcke / ende / onseg oordeels / nuttighe pointen / de rest al willens voorby gaende / ende dat om besude de upterste van te veel ende te weynich te doen / te bequamelycker te schouwen: Want 't ghevoelen der ghēner / die mynne dat inde Belijdenissen ende Verklaringhen niet en behoozt te hōmen / van datmen precieselijck moet weten ende doen / om salich te worden / ons niet en behaeght. Met recht dunct ons / datmen oock behoozt te letten op de nutte Articulen / vysouder sulcke / die onder die soorten boven andere myt-
steecken /

stekken/ende als den vooz-gaenck hebben. Want dese zijn als
pzielen ende spozien / die onse wille sterch aend;ÿven ende
voortporren/ om de gheel noodtsaekelijcke punten niet te
te meerder lust ende blijfticheydt te behartighen ende waer te
neuen. Daer uyt men dan oock dickywyls siet gebeuren/ dat
eenige dingen/die/of sy schoon niet prechts ter salicheyt noo-
dich en zijn/de gemoederen nochtans seer ontstelle/ oock onse
genegentheden ende gantschen wille niet hare gewichte dap-
per tot d'een of d'ander syde neygen en bryggen/in voegē/ dat
die daer in s̄ȳ voet niet recht of niet vast en set/ seer lichtes-
lyck verder en verder vansyne vasticheyt verruckt en afghes-
toghen/ jae niet anders dan de onghestadighe golven/ her-
waerts ende derwaerts in verscheden dubbingen ghewor-
pen en gedzeven wordt. Al ist dan dat het niet absolutelijck
noodich en is die nuttelijcke dinghen te weten / soo is noch-
tans het niet willen weten / jae oock somtijds het bloote
niet weten van soodanige dinghen gevaerlyck ende dickywyls
seer schadelijck.

Wij hebben oock alles gherecht tot de practyck of het da-
delijck beleven vande Christelijcke Godvrychticheyt: Want
wij houden dat de rechte Theologie teenemael op het doen
uploopt/ ende niet/ noch simpelijck/ noch vooz 'meeste ende
voornaemste deel der selve in speculatie ende bloote weten-
schap gelegen is/ ende dat derhalven/ al wat daer in geleert
wordt/ egyptelijck daer henen moet werden gestreckt / dat de
mensche vyerigher ghemaect / ernstigher opgheschert en
de dapperder ontsteecken werde / om sijn schuldighe plicht
neerstelijck te doen / ende de Gheboden onses Heeren Jesu
Christi blijftelyck te onderhouden. 'Tis een dzooghe/doz-
re/ onvrychtbaare / ende derhalven niet dan een bastaert-
Theologie/ die alleen in pdele / loutere speculatien en con-
templation / dat is/ aenmerkinghen/ overlegginghen of
Werkinghen des verstandts bestaat / ende die / nae datse
langhen breekt des alderwackersten ende kloeksten brypn
ende bernuft moede ghemaect / ende alleen 'verstandt met
een ghestadighe quellinghe gheoffent heeft: evenwel tot den
wille niet dooz en dringht / ende de onderdanichedt/ diemien
Gode schuldich is/ inde selve niet voort en bryngt/ oock
derhal-

derhalben in ons niet en werckt de waerachtige ende salich-
makende liemisse Godes en Christi: Want die leyt, dat hy God
kent, ende syne Gheboden niet en houdt, is loghenachtich, ende de
vvaertheylt en is in hem niet. **T**e principacie ende voornacim-
ste los der Theologie bestaet hier in / dat sy 's menschen ghe-
moedt bryghe tot Gods ghehoorsaenheyt/ ende dat dat deel
in ons/ 'welch Godt met natuerlycke brypheyt begifticht/
ende als sijns selfs vooghi ghemaeckt heeft/ soo neyghe/dat
het sich selue wederom Gode ghewillichelyk onderwerpe/
ende gheheel ende al affrant doende van't misbruyc huer
brypheyt/ alleen volghe de leydinghe van den wille Godg.
Alle andere dinghen/ 'ten spse nae dit wit schieten/ende daer
heen gewende worden/ zijn ydel voor Godt ende onnut/ ende
in haer selven van kleynre wearden/ jae bpcans gantsch niet
te achten. **S**oo en is dan oock der selver wetenschap niet
voorder/noch noodich/noch profyctelich/ dan voor so veel sy
tot dit voornacimste oogh-merck ende doel-wit/ kan ende
plegh te dienen.

Dit is oock de oorsaech/ waerom wy 't gheen tot de vyf
Articulen (soomense noemt) aengaende de Predestinatie en-
de d'aenclevende puncten/ ghehoort/ wat breder uitghelept/
ende hier ende daer eerstich tusschen ghemenght hebben.
Want/ zynder eenighe Articulen onses Gheloofs/ die seer
niet zijn om de practycke ende dadighe onderhoudinghe der
gheboden Jesu Christi in te drucken ende in te planten/ jae
die ghenoeghsaem als absolutehelyk noodich zijn/ voorwaer
soo zyn dese daer voor te houden. Want sy verbryden haer
verscheydelich dooz't gheheele lichaem der Theologie/ even
als spys en voetsel/ jae als senuwen/ senu-ranckens/ arte-
riën ende aderen/ dooz de welcke onse geest tot de oeffenin-
ghen der Godsalicheyt aenghepozt/ ende inde selue gehou-
den/ ghevoert/ ende strect/ jae onophoudelich ghetogen en-
de voort gedreven wordt. **T**weleke oock d' oorsaech is/ waer-
om wy de contrarie Articulen/ die inde laste Dordrechtische
Syntodo seer onbescheydelich gearresteert en bevesticht zyn/
hier ende daer/ als de saech sulcks heeft vereyscht/ daer by
doende oock eenighe redenen/ openlyck hebben vertwoerpen/
Als een boog ende onsalich ouerupt/ 'welch de ware Godt-
salicheyt

salichept en heylischept up ter mate schadelijck is: jaer als leeuwiche smetten en etter-buypen der Christelijcke Heilige / daer van alle Godsalige vrouwe liede niet min afkeerich en behoer te wesen / als van geswellen en apostematiē die alle het sap / bloedt en kracht der Godsalichept geheel uptsuygen / en onse ziele ontreckē. Want gēē dinc de Heilige meer vandaē en tegē is / als dat versierde Fatum bande Predesliniatie en die onmydelijcke nooitwendichept van goedt of quaedt te moetē doen.

Doch is by dese noch eene andere oorsaect gekomē van dit ons doē : te wetē dat wp op dese maniere de gheele Christelijcke soudē bekent makē de groote en gewichtige oorsaekē / die ons gedrongē hebbē t'gevoelē der gener / die die fatale Predesliniatie / als de voornaemste supl / columne en vastichept (gelijck het inder waerheyt is) / van hare Heilige hartnekkelijc en prechysdrijvē en hare Broeders / die daer over niet hun in verschil ware / weygerdē te verdachten / in ons Nederlandt te bestrijdē / namelyc om dat wp sage / dat dat gevoelē in hē selve est na sijn eygē aerdt en natuere aengemeret zynnde / de Heilige en Godsalichept gantsch schadelijck was: voortgē oock / op dat wp alle Godvruchtige daer na soudē late oordeelē: of wp in eeniger maniere verdient hebbē gehadt / daerom so onwaerdelyck en verachtelijck banden Dortschen Synode ge tracteert / met schande verlate / van alle onse Amptē en Diensten ontset / van so veel bloepende Gemeynē tegen der selver dane en wille / gescheptē en niet gewelt afgerrukt / en daer na vande H. H. Statē (die onlanck te vozen op eene ongewoonlycke wijse int Landt rontomme verset en verandert waren) upt onse Vaderlāt gejaeght / en voorz alijt gebannē te wordē / om dat wp / alleē bewogē dooz / Heilige en Conscientie / niet en sondē belovē / dat wp dit ons gevoelē met stilswijgē voorz alijt begravē / en nergens / heymelijck of openbaer / directelijck of indirectelijck / by gesuchte of gegevene oorsaect / en souden versprepen / of onsen Kercken implanten: bereypt zynnde anders alijt alles te doen wat alle goede Boogheren ende ghetrouwē Onderdanen schuldich zyn te doen. Van welcke iweederleyp proces / Kerckelijck ende Politijck / bupten alle twijfel Godt ende de Kercke / tzijnder tijdt / al heel anders oordee lēn sullen / dan wel onse teghengarten hebben ghedaen.

Ten lesten / nergens en hebben wp dese onse Verklaringe /

(***)
met de

met de hirckelijcke Anathema of verbloectingē van eenige personē besegelt: noch oock dat alte gewoonlyke Dairnamus, of vry verdoemē, verbanne, c.v. voordielē, aen dese onse Verdienisse gehangē: maer hebben over al bloot alleē onse meneinge / ofte simpelijck / ofte niet by geveechde sedige verwerpinge sommiger doolingen geseydt en voorgestelt: Piet dat wy Conscientie makē Anathema te seggē daer de H. Geest ons voorgaet met sijn exemplē. Want wy niet den Apostel Paulo ons niet en ontsien Anathema te seggē en engelen en dē menchen, indien sy een ander Euangeliū predickē, dan dat ghepredickt is. Ja wy seggē metten selven / Anathema Maranatha, ofte verbloectē alie die dē Heere Ietum Christum niet en beminnē, dat is den Godloosen / Profanen en Atheisten. Maer daer wy den Gheest Gods niet sien voortgaen/ daer staen wy niet recht/stil/ sparren ende begeren ghespaert te warden: denchende op't gheen onse Salichmaker vermaent/ oordeelt niet op dat ghy niet gheoordeelt en vvoidt: ende op't woordt des Apostels/ En oordeelt niet voor den tijdt, tot dat de Heere comt, die, tgh er inden duysteren verborgen is, iat licht brengen, ende de raedt-slaghen der herten openbaer maeken sal: ende dan sal een yghelyck lof hebben van Gode. Daerom en seggen wy nimmermeer geerne Anathema, of verbloectinge den genen/die wy gheloooven/puerlijck upp onwetenheyt alleen in dooslinghe te steken / indien sy andersē vroom zijn/Godvrezende/wandclēde in oprichter Conscientie/ende soekende de Godlycke waerheyt/ dat is/ indien ons duncit dat sy den Heere Jesum beminnen/ ende sijn Euangelium in waerde houden/ also dat sy daer upp alleene haere doolinge/ inde welcke sy onwetende steecken/ soeken staende te houden: om dat wy wel weten/hoe haest het gebeuren kan/ dat pemant in soo groote menichte van opinien / onder soo groote schare van doolende menschen/ in sulcke verscheydenheydt van verstanden/ oock overvloedi van beletselen ende scrupulen/ dooz swackheyt sijns oordeels ofte verstant koome te strupekelen/vallen/en doolen in dusdamege saken: ende hoe licht men dooz waerschijnlycke Argumenten ende redenen misleydt ende bedrogen kan warden: Item hoe onnoorse, lich est onquetschlyck hei gebeuren kan / dat pemant doolt en schemert in vele dingen: hoe groot oock de goedertierenheyt Gods wesen sal ontrent die gene/ die simpelijck doolen/ so hy doch

Gal. 1.8.

1.Cor. 16.

22.

Matt. 1.1.

2.Cor. 4.5.

doch den boetbeerdigen/ oock hare sonden/ die sy willens ge-
daen hebben/ vergheest: hoe verre het is van den minlycken
ende sachtmoeidigen Gheest onses Heeren Jesu/ geen medly-
den te hebben/ ende sich niet te erbarmen/ over de doolende.

Eynelijck wat droelige Tragische ende bloedige veroes-
ten alle thdt heeft aengerecht/ die onbedachte trotz. ge Confis-
tentie ofte vernietelheypdt van damneren ende veroordeelen:
Wantme doch dooz't Anathematizeren en 't verbloekken van
andere maccht/dacmen oock van andere wederom gemanathe-
matizeert ende verbloekkt wordt/ en als die kansse eens ghe-
woezpen is/ terstondt ist up/ en heeft een eynde met alle hope
van remedie ende versoeninghe in toccomen den tydt: want
daer op volght eenen schickelijcken haet onder de partijen/
welcken haet den rupmen toom eens ghegheven zynde/valt-
men dooz de bitterhept der gemoederen in malcanderen sweert/
om d'een d' and're te dooden ende te moordzen/ ende soo wordt
voorts d'uyterste vrucht van dese Anathematizationen en ver-
oordelinge/ anders niet/ dan eene eeuwige wanhope van alle
Remedie. Om dese swaricheden t ontgaen/ hebben wy ons
al willens ende voortbedachtelijck van het Anathematizeren
onthouden/ achtende ghenoeght te zijn oprechtelijck de waer-
hept te seggen en de doolinge aen te wijzen/ daer-en-tusschen
het oordeel over elcke doolinge en de groote van dien latende
aen anderen/ en voornamelyck aen dien/ die alleen recht oor-
deelt/ ende de herten ende meren der menschen dooszoekt.
Dit ontydich Anathematizeren/ ende malcanderen met dat
schickelijcke/ vvy verdoemen, vvy verfoeyen, vervloeken, etc. te
keert te gaen/ heeft langh genoegh gheduert: 'tis eens tydt/
dat wy de Christelycke Eendracht/ sachtmoeidichepdt ende
liefde hare behoozlycke placte ende eere gheven.

Na so vele droelige en doodelijcke bitterheypdt/ daer mede
men malcanderen geterght/ en tot den hooghsten haet/ toyzn
en genoeghsaem helsche wreethepden heeft aengerust en ver-
wekt/moete wy minnens ons eens besedigen/ om de verbit-
terde trozige gemoederen wat ter neder geset hebbende/ met
sachtmoeidichept/ vriendelijckehept/ minnelijckehept/ goedertie-
renhept/ met den H. Geest/ met onghelycnde liefde/ met het
woort der waerhept/ met de kraft God's/ dooz de Wapenen
der gerechtichept ter rechter en slincher hant/ nae i ex:mpel

1. Pet. 2. 23

Apoc. 2.

23.

2. Cor. 6. 6.

7.

onseg Heeren Jesu Christi en syner Apostele te bechtere tegen
de dooolinge / op dat wy de arme doolende mensche so veel ons
mogelycht is behouden / en upp het gebaer des eeuwigen ver-
derfsg trecken moge. Laet ons niet veel Meesters zijn : want een is
onse Meester. Laet ons ons selben vast houden aan de gesonde
woorden onseg Heeren Jesu Christi / en de Leere / die nae de
Godsalicheyt is. Laet ons de ydele vragē en woordenstrijs-
den mydē / upp de welche komt ijdingheyt / twist / quaet / spre-
ken / quade bedenkingen / verkeerde argueringhen der men-
schen / die verdoyzen sinne hebbē / en vande waerheyt veroost
zijn / en achten dat de Godsalicheyt zy gewin : Laet ons niet
veroordelen / noch upp de gemeenschap der Kercke upsluite /
die Christus selfs niet en veroordeelt / noch upp en sluit upp
sijn Coninckryck. Laet ons niet wederom slaben der men-
sche wordē : maer laet ons ooc niet heersche over eens anders
geloove. Laet onse moderatie maticheyt en vriendelijckheyt
een yeder bekent wordē / en laet ons niet alle sedicheyt ende
vriendelijckheyt malcanderen inder liefde verdragen : vooz-
scher en gewis houdende / dat niemant lichtelijck veroordeelt
of upp 't getal der Christenen uppgeschrappt en behoozt te woz-
dē / die 'tgeloove in Christum vast houdt / en van hertē arbept
om syne ghebeden / onder de hope der goederen / die hy belooft
heest / te gehoorsamen : al ist schoon / dat hy daer-en-tusschen
in vele dinghen / de Religie eeniger maten aengaende doolt :
welcke heylige / en met recht prijselycke moderatie en recke-
lijckheypdt / wanmeer het de goede Godt ghelieben sal in te
storten inde herten van / oft aller / of immers veler der gener/
die de Kercke en 't Lant regeren : als dan sal eerst de waerheyt
des Evangelij groepen en bloepen : als dan sal de heylige vre-
de en eendyacht inden Heere onder alle recht Godvreesende
menschen haren stoel vast setten. Tweelik op dat haest ghe-
schiede dooz de gantsche werelt / bysonder inde Christenheyt /
en aldermeest onder de Gerefiformerde / wy van Godt en on-
sen Vader / door Jesum Christum inden Gheest ende inder
Waerheyt wensche en bidden Amen. Dit also zynnde voor-
gegaen / treden wy nu regel-recht tot de Hoofd-puncten on-
ser Verklaringe / als die wy altijdt onverschepden ende on-
verdeplt aendese Voor-reden gheknoopt willen hebben.

Jacob. 2. 1.
Mat. 23. 10

1. Tim. 6.
4.5.

Philip. 4.5.

Belydenisse ofte

VERKLARINGHE

Van't ghevoelen der Leeraren / die in de Ghe-
unieerde Neder-landen Remonstranten worden
ghenaemt.

Over
De voornaemste Articulen der Christelijcke
Religie.

Cap. 1.

Vande H. Schriftuere , der selver Authoriteyt, volco-
menheyt ende klaerheyt.

1. **S**o wie Godt recht wil dienen/ende d'reeuwighe sa-
licheyt seecker ende gewis begeert te bekomen/die ^a Finnbaens
moet voor alle dinghen ^b ghelooven / dat Godt is, en ^c Heilige ^d
dat hy beloont den ghenen die hem soeken: ende dien volghens/
moet hy sich voeghen ende schicken nae den Reghel/ ^e heb. 11.
^f Recht-snoer / ^g welcken/met onghetwijfelden gheloove/
Weet vanden warē Godt/ ende opperste wet-gever her-geco-
men ende voorgeschreven/midtsgader s met beloosten des eeu-
wighen lebens bekrachticht te zijn.

2. Dat Godt is, ende dat ^c hy in voor-tijden/dickwils ende
op menigherley wijsse / tot den Vaderen dooz de Propheten
gesproken/ eyndtelyck ooch inde leste tijden ons sijnenvuyter-
sten wille/ dooz sijnenv eenich-ghebozen soon/op ⁱ calder volco-
menste/verklaert ende gheopenbaert heeft / sulcx is met ^d soo ^j Deut.29
veele en soo ghewichtighe argumenten / teeckenien / wonder-
hepden/krachten/ bedeelinghen des H. Geests/wonderlycke
^k Act.2.22.
^l doorgaens;

1. Thes. 4. 5. wercken/ verbullinghen van 't gheen vooz- 'eydt wag / oock
 1. Ioan. 1. betuygginghen van gheloof waerdighe luyden/ bewesen/ dat
 2. 3. men om 'tselue te doen ghelooven/ ende alle billijcke twyf-
 ligh/ over hei selfde wech te nemen/ gheen ghewisser/ vaster
 ende volmaecter bewijs - redenen en getuygmenissen gheven/
 of/ met recht/ eyfchen en kan.

Canonische
Boecken des
Guden Te-
Rament.

c. 2. Tim. 3.

15. 16. 17.

2. Pet. 1. 20

21.

f. Luc. 16.

24.

Luc. 24. 27

Actor. 17.

2. 11. ende

24. 14. ende

26. 22.

Rom. 1. 2.

Wes Nieuw-
en Testa-
mentus.

5. Luc. 1. 1.

2.

Ioan. 19. 35

en 20. 31.

Aet. 1. 1 Eec

brieven Pauli,

2. Pet. 3.

15. 16.

2. Thess. 2.

2. en 3. 17.

2. Pet. 3.

1. nis:

Apoc. 1.

22. 18. 19.

De ghcheele Verklaringhe banden wille Gods, soo vele
 die de Religie betreft/ is verbaet in de Boecken des Guden
 ende Nieuwen Testaments: ende Authentijckelyck alleen
 in die Boecken/ die Canonick ghenoeamt worden/aende wel-
 ke men/ met billijcke redenen/ niet en heeft te twyfelen/ of sp-
 eu zijn gheschreven/ of/ immers voort goedt gekent/ van sulc-
 he mannen/ die van den H. Gheest aen-geblasen/ onderwe-
 sen/ ghedreven/ of bestuert ende gheregeert zijn geweest: als
 daer zijn/ int Oude Testament/ de vijf Boecken Mosis: 't Boeck
 der Rechteren: Ruth: de tvvee Boecken Samuëlis: de
 tvvee Boecken der Coninghen: de tvvee Boecken der Chroonijken,
 of Paralipomenoon: Esdras: Nehemias: Either: Item/ Job: de
 Psalmen Davids: Proverbien ofte Spreecken Salomons: Ecclesiastes:
 of de Predicker: Cantica, of 't Hoogh-Liedt Salomons: De vier
 groote Propheten/ Esaias, Ieremias, met desselven Klaegh Lied-
 den: Ezechiel ende Daniel. De twaelf hiepne Propheten/

Ozeas, Iod., Amos, Obadias, Jonas, Micha, Nahum, Hadoeac, Zo-
 phonias, Haggaeus, Zacharias ende Malach as.

4. Int Nieuwe Testament de 4. Euangelisten/ g Mattheus,
 Marcus, Lucas, ende Ioannes: de Handelinghen der Apostelen, do
 Aet. 1. 1 Eec Brieven Pauli, te weten/ tot den Romeynen: d'eerste ende tvveede
 tot den Corinthen: tot den Galaten: tot den Ephesien: tot den Phi-
 lippen: tot de Colossensen: tvvee tot de Theffalonicensen: tvvee
 tot Timotheum: tot Titum: tot Philemonem: de Brief tot den
 Hebreen: een Brief Iacobii: tvvee Brieven Petri: drie Brieven Iohan-
 nis: een Brief Iudæ: ende ten lesten d'Apocalipsis ofte Openba-
 ringhe Ioannes.

5. Dat alle dese Boecken van Godlijcke Mannen/ ende
 op de weleke niet en valt te segghen: geschreven zijn of goedt
 gheskent/ is in voort-tijden/ uyt so vele/ soo seeckere ende bil-
 lijcke ghetuygghenissen ende bewijs - redenen bevonden ende
 kloekheit/ klaerlijck bewesen/ dat daer toe niet meer/ met recht of reden/
 konde

honde werden verepscht: want hoe wel eenigher thijdt / aen eeniche weynighe, eenichsing / is ghetwysselt gheweest/ ofse oock van die Authoren / diese toege-cpgheit wierden/ gheschreven of goedt ghelykten waren: ten leste nochtans/ de waerheydt vande sacke zynde naerder ondersocht ende naeghespeurt / is overvloedelijck ghebleecken ende klaer bewonden / datse inder waerheydt gheschreven waren / ofte voor goedt ghelykten / van Godlycke mannen / welcker Authoriteyt ende gheloof-weerdicheydt by allen gheloovighen onseplbaer ende onghelycshert was.

6. Behalven dese nu ghenoemde Boecken des Ouden Testaments / zynder noch andere / by veelen voorz maels in waerde ghehouden / in't ghemeypn Apocryphen gheheeten: dewelcke hoe wel sy van soodanighe waerde en Authoriteyt niet en zyn / dat upi de selviche eeniche gheloofs Articulen ghetrocken / of bevesticht houwen worden: nochtans moghen ende pleghen/ met groote nutticheydt/ d'een min d'ander meer/ inde Ghemeypne ghelesen te worden / om int gheleue ende de God alicheydt des lebens toe te nemen: also daer zyn: Tobias, Judith, Baruch, 't Boeck der VVijsheydt, Ecclesiasticus, of Iesu Syrach, 't derde, ende vierde Eldre, drie Boecken der Machab. en eenigh: aenhangselen aan Elstet ende Daniel, die ghenoegh bekent zyn.

7. Dat de Leere begrepen inde Boecken des Nieuwen Testaments (dewelcke oock de waerheydt ende Godlycke heydt der Leere des Ouden Testaments ghestandt doen en bevestigen) waerachtich ende Godlyck is blijkt niet alleen daer upi / dat de selve vande Godlycke mannen/ die voorz zyn¹ Acto. 5.12 aenghewesen / gheschreven ende over ghelevert / oock¹ datse 13. 14. 15. vast ghemaeckt ende bekrachticht zyn dooz verscheden ende Heb. 2. 3. 4 ontallijke miraculen ende werken/ teekenen ende wonder- Acto. 10. daden/die alle menschelycke ende Enghelsche wijsheydt en 36. 37. 38. macht te boven gaen / jaec oock dooz^m Iesu Christi (die de 39. en 17. eerste Authur is der selvigher Leere) glozieuse / heerlyke he opwechinghe upi den dooden / ende des selfden verhoo 30. 31. ginghe/bepde zynde bewaerheyt ende bevestichti met onwe- m Acto. 2. dersprekelycke krachten/getupgenissen ende bewijzen: maer Acto. 5. 30 oock vooruemelijck hier upi / dat de gheboden daer inne ver- 31. 32. vat

De Apocryphe
Boecken.

Bewijsredes
vande
sekerheit des
H. Schrifture.

- Mat. 5.6. bat soodanighe zijn/ datter " gheen volmaechter / belhicker /
7. geheel. noch hepliger bedacht en kunnen warden: oock dat de belof-
• 2.Pet.1.4 ten / daer in begrepen / • soo groot ende heerlyck zijn / dat
Heb.8.5. gheen menschelyck of Engels verstandt yet uptnemenderg /
2.Cor. 7.1 ende dat Gode weerdigher is / en kan baten of versinnen.
By desen allen komt dan noch (t welck gheen kleyn gewich-
P Rom.10. te tot de saecke henght) de wonderbaerlycke kracht deser
2.Cor.2.3 Leere selve datse namelijck / hoewel sy den vleesche seer on-
4. aenghenaem ende teghen is: nochtans dooz seer weynighe
2.Cor.3. eeuboudighe slechte / swachte menschen / op de welche niet al-
doorgaens. leen gheen schuld: maer oock niet de minste suspicie en valt/
2.Cor.4.2. als of sy yet uppt hare eyghen herten hadden willen erdich-
&c. ende ten ende verstieren / die niet gheen behulp van wereltsche
6.4. &c. Wel-spreckenhepdt ghewapent / met gheen Titel van men-
Col.1.6. schelycke Authoriteyt bekleedt noch vermaect / met gheene
23. loose behendige trecken van bedroch versien waren / of haer
Acto.5.14 selven wisten te behelpen / sonder gheweldt / sonder wapenen /
&c. alleen met persuasie of minnelijke onderrechtinge / dooz rede-
Acto.19. nen / ende krachtighe overtuigingen des H. Geests / midts-
21.12. en gaderg loutere onnooselhepdt / bromichepdt ende heplichepdt
goorts. des lebens / vergheselschap met groote lijdscainhepdt / ghe-
wapent zynde: nochtans dese Leere / binnen een seer korten
tijdt / over al ende op alle plaatzen / oock niet teghenstaende /
dat het gheheele ryck des Dupbels / ende alle de Werelt haer
daer teghen opstelde / haer aan alle canten verspreyt / ende soos
wydt ende sydt uytgebrepdt heeft / dat ontelbare millioenen
menschen van allerley staten / soozten ende conditien / niet
Idioten of onghelerden alleen: maer oock niet weynighe
onder de alder-gheleertie ende wijsste / verlatende hare / van
ouder tot ouder her-afgekomene / Gods-diensten ende Vader-
lycke instertinghen / inde welcke sy waren ghebozen ende op-
ghevoet / sonder eenighe hope van profijt / ja onder seecke-
xe ende ghewisse verwachtinghe van schande / crups / ende
allerley periculen / de selve Leere aenghenomen ende standt-
vastelijck aenghehangen hebben: oock soo / dat alle andere
Belgien/allcen de Jood sche (om dat die van God was) uyt-
ghenosuen / dooz het opgaen vande stralen ende klaer-blinc-
kenden glans deser Leere / ghenoeghsaem verdwenen zijn
ende te

ende te nieke ghegaen.

8. Hoewel nu d' Oudste / ooste eerste Kercke / die ten tijde van der Apostelen was / heel sekerlijck heeft kunnen verne-
men / oock bumpt alle twijfel vast ende ghewig vernomen
heeft / dat die Boecken vande Apostelen geschreven of goedt
ghekent waren / ende ons de kennisse van dien / als van handt
te handt overghelevert / ende / als eenen waerdighen pant / te
bewaren / gheslagen heeft : Ebenwel en worden dese H. Boe-
cken niet daerom van ons voor waerachtich ghehouden / om
dat de eerste Kercke door eenich haer onwederzyeeckelijck
of onwaechbaer oordel ende Wisszaecke verstaen en ghe-
arresteert heeft / datse inder waerheyt Godlyche Boecken
zijn / ende / dien volgheng / oock niet onfeylbare Authoriteyt
ghestatuert ende ghewilt heeft / datmen die Boecken voor
soodaniche houden soude. Gheensing. Want voor eerst /
ten was niet noodigh / dat de Kercke / door haer oordel / de-
finieren of besluuten / ende niet Authoriteyt statueren of be-
ramen soude / dat de Boecken vande Apostelen gheschreven /
waerachtich waren / aengestien 'tselbe al bevoeghs / ende sou-
der soodanigh oordel der Kercke / by alle ende pder Christie-
nen / seecker ende ongherwyfelt ghehouden was : Soo dat /
also haest niemandt vernam eenich gheschrift vande Aposte-
len gheschreven te zijn / hy niet recht konde / ende behooerde te
ghelooven / dat 'tselbe Gheschrift van waerachtigen ende
Godlycken inhoudt was / sonder dat hem daer toe / in desen
deele / eenich ander oordel / statuyt / of oordonnantie noodigh
was : Benevens dien / soo en konde oock soodanich oordel
der Kercke niet ghendeghsaem zijn : naedemael oock even
dat selve / te weten / datter een Kercke is / diemen soodanigen
Authoriteyt wil toeschryven / van niemandt / selfs niet met
eeniche waerschynlyckheyt ghevoren kan worden / ten zy-
men eerst seecker ende gewis zy / dat die Boecken / inde wele-
te men houdt dat de Kercke soodaniche Authoriteyt toeghe-
schreven is / waerachtich zijn : ghelyckmen dan oock niet se-
ker wesen en kan / dat eenige Kercke de ware Kercke is / ten loan. 10.
zy men voor eerst seecker ende bumpt alle twijfel stelle / dat / 14. 15. 16.
'tgehen in dese Boecken begrepen is / waerachtich zy : want 1. Pet. 1. 23.
door het selve ghelooft / daer dooz de Kercke dit woordt voor
woor houlin-
ge van tghene
taodel enve
Authoriteyt
der Kercke by
belen wort toe
gheschreven,
9. Luc. 1. 1.
&c.
Ioa. 19. 35.
Colos. 4.
16.
1. Thes. 5.
27.
2. Thes. 3.
17.
Eph. 2. 26.
Act. 2. 42.
1. Thes. 2.
13.
Rom. 10.
14. 15. 16.
17.
3. 4. 27.
1. Pet. 1. 23.

waerachtich aen-neemt / door het selve gheloof heeft sy oock / dat sy de waere Kercke is. Ist saecke nu / dat soodanighe Authoriteyt de eerste Kercke / alleen ende sonder de Apostelen aenghesien / niet toe en quam / veel weyniger is te ghe-looven / dat de selve toekomen soude eenighe andere Kercke / die naeghevolght is.

Authoriteyt

Die G. Schrif-

tuere.

Ies. 1, 2, 3

Heb. 1, 1.

Deut. 4, 2

ende 12, 5, 2

2. Tim. 3.

15.

2. Pet. 1, 2, 1

Mat. 15, 9

ende 16, 6.

Gal. 1, 1, 8, 9

Regel der

verschillen is

alleen de G.

Schriftnere.

Tesa. 8, 20

Act. 17, 11

Iac. 4, 12,

Mat. 23, 8.

9. Soo heeft dan de Leere / in dese Canonijcke Boeken verbat / Godlycke ende onwederspreckelycke Authoriteyt uit haer selve : ende is derhalven weerdich / van weghen de onseplbare waerheyt Gods / datmense / sonder eenichsins te twijfelen / gheooeve : oock datmense / van weghen de absolute ende opperste macht Gods / met alle ned'richedt / gehoorsame. Waer uit dan volght / dat gheene Leere ofte Traditie ter werelt / die dit Privilegie of voordeel niet en heeft / datse van Godt selfs oorspronckelykheit voortghecomen en gheopenbaert is / met eenich recht of titel / noch de selver noch oock ghelycke Authoriteyt / als dese Leere heeft / hebben en kan : veel min han soodanighe Authoriteyt toegeschreven worden sulcke eene Leere of Traditie / die haer selven onderstaet den menschen pet anders / dat / of / met dese Leere strijdich / of / van de selve verschepden zy / met Authoriteyt voortte draghen / als nooitwendich om soo gheloost te moeten werden : ofte die oock pet beveelt uit te sprecken / of uitghesprocken zynde / onder verburte van ewighe saligheyt te gheloooven / anders dan wel in dese Boeken uitghe-drukt is : aenghesien Godt hem selve niet teghensprecken en han / ende onbehoorlyck is / dat eenighe menschelycke of Engelsche Authoriteyt de Godlycke soude werden ghelyck ghestelt.

10. Wijders / nademael soodanige Godlycke Authoriteyt / alleen dese Boeken toecomt : soo is oock noodich / dat alle gheschillen ende twisten de Heilige raeckende / alleen aende selve Boeken / als aen rechte Toetsstenen / ende onbeweeghelycke Richt-snueren getoest / ende uit de selve verhandelt werden : oock datse Gode ende Christo alleen / als den eenighen / hoochsten / ende onseplaren Richter / overghelaten worden / om van hem upterlyk ende eyndlyk gheoordeelt / ende Witspraeck daer van ghedaen te worden. Want merhou-

houden moet/dat Godt niet en heeft ghewilt dat soodanighe
gheschillen by forme van een Gherichts-bonnis/als voor
een Operschaer/dooz ecnen sichtwaren ende sprekenden Richter
inde Kercke/souden gheoozdeekt ende alsoo afgehandelt
worden: naedenael het syne Godlijcke Majesteyt niet en ^a Psal. 19,
heeft belijst/ ons/ in desen deele/ yet in handen te laten/ als ^b 8,9, en ^c 119
alleen een ^d Richt-snoet ende Regel-mate dic ons soude die- ^e 105. Luc.
nen tot aenlepinghe ende stuct/ om te oordeelen alleen by ^f 16,29,30.
maniere/ van directie ende bestrikinghe: niet voorder. Dat ^g Deut. 6, 6
alle tydt inde Kercke een onsepbare sprekende Richter soude ^h &c. en ⁱ 11,
moeten wesen/ heeft Godt nergens te kennen gegeven/ noch ^j 8. ende
aengewesen/ wie alle tyd die Rechter wesen soude. Ter con-
trarie heeft by allen ende peghelycken updruckelyck belast/ ^k c. Ioa. 4, 2
^b syne wetten/ oordeelen ende ghesetten te ondersoekien/ ^l de ^m 1, Thess.
Geesten/ ofse uyt Godt zyn/ ja ⁿ alle dinghen te beproeven/ ^o 5, 21.
ende dat goedt is te behouden: belovende den ^p doossoecker ^q Prov. 2, 25
sijner wetten/ ende soekers van't verstandt der selver/ syne ^r 3, 4, 5, ende
ghenade: oock ^s grooten los ghevende/ ende seer prysende die ^t 3, 13, &c.
ghene/ die de Schriftenre doozsocht/ ende de gheschillen uyt ^u Psal. 1, 2.
de selve ondersocht/ ja ^v t'gheen vande Apostelen scribe voort- ^w Act. 17, 11
gebracht wierdt/ blijlich acn den Richt-suwer ende Regel der ^x 2. Pet. 1, 19
H. Schrift ghevoets hebben. ^y &c.

11. Verhalven moeten houden/ dat die gene die dese on- ^z Hierde Kerck
weder sprekelycke Authoriteyt van alle Geloofs ende Heil- of Ophode,
gions twisten ofte verschillen peremtoirlyck/ ofte by forme ^{aa}
van upterste en hoochste Witsprake sonder Appel ter neder te
leggen/ eenige bpsondere Kercke/Vergaderingh/of persoon/
die doch Godloos en profaen wesen kan/ als een sprekenden ^{ab} Hierde boorg
Richter opdragen en toeepgenen: willende dat de Conscien- ^{ac} aenghewezen
tien acn der selver decision/ Oordeelen en Witspraken gehou- ^{ad} Schriftenre
den ende verbonden sullen zyn/ al ^{ae} tselve doen sonder eenighe ^{af} plaatien.
vaste redene/ late staen/ eenige Godlijcke Authoriteyt. ^{ag} Iesa. 8, 20, etc.
neffens dat sy/ so doende/ t' Christelijck officie ende de schul- ^{az} 33, ende
dighe plicht vande Schriftenre te doossoeken/ de Gheesten ^{bb} volgende.
en alles te beproeven/ oock de ^{cc} noodwendicheyt en nuttie. Eph. 1, 16,
heyt van bidden/ om trechte verstant der Schriftenre te ver- ^{dd} &c. ende ^{ee} 3,
krygen/grootelijc verswacken/ ja geheel wegh nemen ende ^{ff} 14, &c.
te nice doen. ^{gg} Mat. 7, 7.

Verwerplich
vande contra-
rie dooolingen.

12. Om dese oorsaecke (die te gelijck seer ghetwichtich ende rechtbeerdich is) is het/ dat wy ons inde verschillen der Keli-
giet/ ende des Gheloofs niet laten perssen of pramen/ noch
niet de vioote Authoriteyt eeniger menschen/ noch niet spre-
ken der Vaderen soomense noemt/ noch niet eenighe determi-
nationen van Concilien of Synoden/ noch niet eenighe Articu-
len van Confessien of Belijdenissen/ Conclusien ende beslup-
ten der Theologanten ofte Academien: veel wegnigher met
daenghenomen gewoonten: noch oock met de groote menich-
te der ghener / die eens gheboelens zijn: noch deur trecht of
possessie van langhen tydt/ als namelijck/ dat eene saecke ee-
nen gherupmen tydt/ van dus ende soo veel jaren / ghestaen
ende gheduypt heeft. Oock en sien wy hier niet wat dese/ of
die Leeraer der Kereke/ hoe groot een naem van gheleertheyt
of heylicheyt hy oock soude moghen hebben verkregen: oock
niet/ wat dese/ of die bysondere Kereke / etc. gheseyt : ^b maer
wat hy/ die voorz allen is/ en alleen noch bedrieghen kan noch
bedrogen kan worden/ namelijck/ **Iesus Christus onse Heer**
re/ ons voorgeschreven heeft.

^b Mat. 23, 8.
Ro. 15, 18.
Gal. 1, 8.
&c.

Volkomen-
heit ende ghe-
nochsaemheit
der G. Schrif-
tenre.

12. Tim. 3,
15, 16.
Ioa. 20, 31.
1. Petr. 1,
23. &c.
2. Petr. 1, 19
&c.

Welche dinge
noodich ter
salicheyt zyn.
sins mogelyck is dat remant / ofte de gheboden Christi wel-
Rom. 10. ende soo t behoozt/ ghehozsame/ ofte syne Godlycke belosten
9. &c. vol-
gente. bastelijck vertrouwe: ende die oversulerx soodanich zijn/ datse
Mat. 5, 6, 7. konnen niet-gheweten/ of gheholchent/ of in twyssel ghetogen
capittelen. worden.

Hebr. 5, 2. Galat. 5, 6. ende 6, 15. 1. Ioh. 5, 1. ende voorts

14. Boven dien / hoe wel dese Boecken hier ende daer / by-
sonder den onghelerden / ende min ghecoffenden / eenichsing
duyster zyn / is der selber glantz / ende klaerheit soo groot /
voornemelijck om daer up te kunnen verstaen die dingen / die
noodich zyn ter eeuwigher salicheyt / dat alle / diese lesen niet
alleen gheleerde : maer oock ongheleerde / ende ghemeene luy-
den / hebbende maer natuerlycke reden ende verstant / der sel-
ver menig ghenoechsaem kunnen baten : wanneer sy haer
slechte niet en late verblinden dooz voort voordeel / pdele goedt-
dunckenheit ende andere quade affectien en ghenghennhey-
den / maer dese Schriftuere naerstelyck doozsoeken ('twelk
wy ghelooven = allen / oock den enboudighen / slechten leec-
ken ende Idioten / niet alleen geoorloft maer oock van Godt
belast ende bevolen te zyn / ende arbepden / om de manieren
van spreken / die de Schriftuere eyghen zyn / die oock ten ty-
den / als die geschreven wierden in hare oorspronckelijcke ta-
le seer klact ende duypelijck waren / wel te verstaen ende te
doozgronden / ende also haer selven gemeyn te maken : so dat
de soodanighe / hoe ongheleert sy oock moghen wesen / alles /
Wat tot den waren Gheloove behoozt / ynt dese Schriften be-
grijpen kommen / ende niet alleen verstaen die dinghen / die hun
noodwendich zyn : maer oock weten / datse noodwendich n Psal. 25.
zyn / ende datse van hun voort noodwendiche dinghen ghe- 12. 14.
houden moeten worden. Die ghene / " die dan noch daer en loa. 7. 17.
boven zoom / leersaem zyn / en Godt van harten vresen / kon- en 8. 47.
nen niet alleen sulcx alles begrijpen : maer begrijpen t oock Dorfsecken
inder daet / ende dat seer lihtelijck. der duypster-
heyt.

15. Doch nademael vele zyn / oock onder de Christenen / die / o Io. 3. 18.
ooste dese heylige Boecken niet en lesen / ofte tgheren sy lesen / &c. ende. 5.
• niet genoech met aendacht en voordeel overweghen / ooste niet 39. 40. en
dickwils gelijck t behoozt Gods hulpe acnoeopen / ofte v au- 12. 39. &c.
dersing in't lesen deser Boecken met eenich voort voordeel ver- 2. Pet. 3.
waentheyt / haet / niet / ergiericheyt en andere quade geneget- 16. 2. Cor.
hedē behange zyn : Daer benefens dewijl selve in dese Boec- 3. 14.
ke dickwils / hier en daer / bevondē wordē saken en maniere 9 Act. 8. 30.
van spreken die indien tydt seer ghebruyckelijck waren / maer en voorts
nu onghebruyckelijck zyn / oock altemet ontmoeten ghe- en 18. 2. 42.
leende ende figuerlycke spreucken / die nu ter tydt ons wat 252
duyz.

Schrifte
klart ende
verstaen.
1 Psal. 19. 8.
9. Psal. 119
10. 130.
2. Cor. 14.
15. en 4. 3.
4. 2. Pet. 1.
19.

m Ioa. 5. 39
40. 2. Pet. 1
19. Luc. 16
29. &c.
1. Thess. 5.
20. 21.

n Psal. 25.
12. 14.

loa. 7. 17.
en 8. 47.

Dorfsecken
der duypster-
heyt.

o Io. 3. 18.
&c. ende. 5.

39. 40. en
12. 39. &c.
2. Pet. 3.

16. 2. Cor.
3. 14.

9 Act. 8. 30.
en voorts
en 18. 2. 42.

dusster ende swaer schijnen om verstaen te worden / die oock soodanich zyn / datse lichtelyck tot eenen verkeerden sin ende die de saltchept mochte naedeelich zyn / verdzaeyt ende omgekeert souden kunnen werden / ten zy men van alle tselve grondelyck / ende wel onderwesen zy / of andersins tot onderschepdinghe der selver toe-brynghe een seer leer-gierich ghemoecht / dat oprecht ende leedich zy van onghereghelde gheneghentheden : soo ontstaet hier up meer als eeue rede-ende ende voorsaeck (op dat wy nu veele andere woer by gaen) doorgaens, waerom de Verklaringhe ende Wtlegginge der H. Schrif. 1. Thes. 5. tueren alle tydt haere plaetsen behoort te hebben inde Kercke 20. 21. Gods.

Welch de beste Wtlegginghe
ter H. Schrif.
raere zy.

1. Heb. 4. 12
1. Pet. 1. 23
24. 25.
Jacob. 1. 13
22.

1. Mat. 4. 4.
en volgens
ende 22.
29.

2. Pet. 1. 20
21.
2. Cor. 3. 13
34. 35.

16. De beste Wtlegginge is dese / die den letterlycke ofte egyptlycke en natuerlycke sin op't aldergetrouwste uptdrukt / of die ten minsten aller naest comt by den selve / als die alleen het warachtige en levendige woort Gods is / daer dooz / als dooz een onverderflich zaet / wy ter hope van't ewige leven wedergebozen werde. Wy noemen den letterlycken sin / niet dien alleen / die de woerden egyptlyck met haer bryngen (gelijk seer dichtwils gheschiedt) maer oock dien de woerden op't scherpste ghenomen zynnde / wel niet aen en wijsen : doch evenwel met de rechte redene oock 'verstandt ende meeninge des ghenen / die de woerden heeft voortghebrazicht / alderbest over een comt / het zy dan / dat den sin eghentlyck of figuerlyck uptgheprocken zy : 'welck kan / ende moet ondervent woerden up't het ooghe-werck van elcke plaets / up't de materie / daer van ghehandelt woerdt : up't de voorgaende ende volgende propoosten : up't de fastelijcke ongherijmten die anders souden volghen / midsgaders andere soodanighe Argumenten ende treckenen meer. Waer diensin / of 't rechte verstandt der H. Schrif te willen halen ende herbrynghen van peverselders / naemelijck / up't eenich menschelyck Symbolum / of Neghel-mate des Gheloofs hier of daer aenghenomen / of up't eenighé menschelycke Confessie (welck wy oock te vooren inde Voorreden hebben vermaent / die wy van dese onse Verklaringh tot gheenen tyden gheschepden willen hebben) oft up't de over-een stemminghe deser of dier Concilien of Vaderen / al waren sy schoon

schoon veele int ghetal / 'tselue is gantsch ongewis ende seer
ghebaerlyck.

17. Wp en verwerpen evenwel daerom niet de Godt-
vruchtighe waerschijnelycke / of oock eerthdts aengenome-
ne Willeggingen der Gieekescher ende Latijnsche Vaderen;
ende en verachten niet stoutelyck ende vermetelyck der selver
ober-een-stemminge : maer wijcken daer van met alle mode-
stie ende zedicheydt / wanner wyp in conscientie bevinden dat
de selve ooste van den rechten sin der H. Schrifstuuer afwijc-
ken / of oock teghen de selve strydich zyn. Ende en meynen
niet / dat hun in desen van ons eenich onghelyck gheschiedt/
dewylle sp niet alleen elck hooft vooz hooft : maer oock meest
al hy-den anderen ghevoeght / jae alle te samen / ende te ghe-
lyck / als in eenen bundel / ghenomen zynnde / hebben kunnen
doolen : twelck dan oock dies te meer hy ons geldt / om dat
sp selfs / als uyt eenen monde / 'tselvige bekennen / ende daer
om verbieden hunne Schriften simpelijck gheloof toe te stel-
len / begeerende alleen / datmen de selve toe staen sal / vooz soo
vele die over een komen met de H. Schrift : ende verwerpen/
vooz soo vele die daer van astreden.

II. Vande kennisse des vvesens Gods, of der Godlijcker Natuere.

Ditse gheheele Religie in dese H. Boecken begrepen/be-
staet inde ^a oprechte kennisse des vvaerden Gods ende Ilsa
Christi des Midtelaaers, midsgaders in bepder wettige
eere ende dienst / onder de hope van/nae de doodt / een eeuwigh
ende onsterfelyck leben inden Hemel te verkrijghen.

2. Om Godt recht te kennen / oock Godvruchtelijck te ee-
ren ende te dienen / ende dat selfs nae de H. Schrifstuuer moet
men nootsaekelijck aemmercken / ende vast houden ^b dzie
dinghen: De Natuere / de Wercken / ende den wille Godts:
Syne Natuere / op datmen verstaet / dat Godt uyt hem selve
ten hoochsten weerdich is ghe-eert ende ghdient te werden.
Syne wercken / op datmen kenne / dat Godt recht heeft/
om saodaighen eer ende dienst / als hy self wil / van ons
te mo-

Antiepatie
ofte voorko-
minge aens
gaende der
Oudevaderen
Willegginghe

Twee primis
paetse Woest
lucken der
Religie.

^a Ioa. 17, 3.
1. Ioa. 2, 23.

en 5, 11, 12.

^b 2. Iohm. 9.
Van God vry
dinghen aen te
mercken.

^b Heb. 11, 6
et volgens
Act. 14, 15.
en 17, 24.

te moghen borderen. Sijn wil: op dat blische / dat Godt van ons ghe-eert ende ghedient wil zijn: oock datmen wete/ hoe hy wil / ende behoocht ghedient te wesen / om d'eeuwiche salichepdt seeckerlyck van hem te moghen hopen. Eventwel en is niet noodich datmen bande Nature ende wercke Godt wete alles / wat tot het Goddelijke wesen / oock tot alle de manieren ende soorten syner werkinghen eenichsing ghe-hooch is : wegnigher datmen soude moeten weten die dinghen/diemen bande selve/nae't waerschijnelijk goet-dunc-ken der School-gheleerden/ of uyt eenich reden -schijnelijk discours des vermufts/ plach te stellen: maer is alleen ghe-noegh daer van te weten die dinghen / sonder de welche de wille Godt / inde Schrift gheopenbaert / niet en kan van ons ghelyke ofte ghedaen werden: aengesien de selve Hepli-ghe Schrifuer doorgaens verklaert / dat die alleen Godt kennen/die synen wille doen ende syn ghgeboden houden: en-
 clob. 28. Ier. 2. 8. en de dat die Godt niet en kennen / synen wille niet en doen:
 22. 16. daerom oock alleen die kennisse Godt / die met de dadeliche Hof. 6. 6. ghehoorsaemhept of Godvuchtichepdt vergheschapt is/
 Tit. 1. 16. eene salichmaeckende kennisse ghenoemt mach worden. De
 z. Joan. 2. andere saecken / die meer hier toe ghechozen / al zynse schoon
 3. ende vol-min of meer proftelijck het zy om de Godsalichepdt te voz-
 ghende. en deren/ het zy om seckere op-rysende of tussenvallende ghes-
 3. 6. schillen van Heilige beter te doen verstaen/ ende gheluckiger te bestichten / en moghen daerom voor geene noodwendighe-
 leer-puncten des Gheloofs gchouden worden.

3. Soo veel Gods Natuer aengaet: De Schriftuere wil dat wy Godt aenmercken in tweederley manier. 1. Absolu-telijck ende int ghemeypn in syn wesentliche epghenschap-pen / dooz de welke hy ons synne Gheesteliche natuere ende glorieuse Majesteyt / soo veele ghenoegh is om te gheloo-ven en salich te worden/verklaert. 2. Onderscheidelyck en niet een seker opsiicht ofte voge-merch op de personen/die dese Godlycke Natuere toe comt/ 'welch staet op de gehemisse van de H. Drie-eenichepdt/waer inne de Godlycke personen/ met onderlinge respect en opsiicht/ diese tot maleanderen hebben/aenghemerkt worden.
 3. 4. De hoven-ghesepde Epghenschappen / voor soo veele die

Exod. 34.

6. 7.

2. Tim. 1.

17. ende 6.

35. 16.

4. Mat. 28.

19.

2. Cor. 13.

13.

5. Joh. 5. 7.

die hier toe nootdsacchelyck ghehozen/ zijn dese volghende.

5. I. God is een eenich God: als alleen de opperste ende ^f Deut.6,4. hoogste/ die gheen ander voor hem noch boven hem en heeft /ende 32,38 aen den Welcken hy in wesen / wille of doen haughe; maect Psal.86, 10 die syne Godheydt ende 't Goddelijck ghebiedt / over alle 1.Cor.8,6. dinghen/ van hem selven heeft: soo dat neffens hem geen all: 1.Tim.2,5. der zyn kan/ den welcken alle de eyghenschappen van waere Godheydt / upi hem selve / toelchooren. Daerom hy oock heeft absolute / onwederstrevelijcke ^e Authoritett en macht / 8 Gen.14,13 om met syne Creatueren te doen dat hem goedt dunkt/ ^b als Deut.10,17 gheven/nemen/behouden/verderven/lebend-maecken / voort Ies.41,4. den/ ghebieden/verbieden/toelaten/straffen/quyt-schelden / ende 44, 6. upstellen/vermeerderen/verminderen/ oversetten/etc. so hy en 45, 6,7. ulcks tot syner ere/ ende der syner salicheydt oorbaer acht: ^b Job 9,4. inde met syne wijsheydt / goedicheydt ende gherechticheydt ende volg. veet over een te komen. Deut.32.

19. ende vol. 2.Patal.20,6. 1.Sam.3,6.Dan.2,21,Iacob.4,12,Matt.20,15.Prov. 16,4. Ies.1,42,6. ende 48,17.

6. II. Hy is Eeuwiche: ⁱ want hy altijdt was / is / ende als ^{ewigheyt} ^{ende ouverans} ^{derleycheydt} hdt de selfde zyn sal/sonder begin / sonder eynde / sonder ee- ⁱ Apoc.1,4. lige vernieuwinge/allēc upi syner eygen nature nootdsake: ⁱ h. Reg. 8, hek levende/ofte upi hem selve d'onsterfelycheyt hebbende/ Psa.90,1,2 in derhalven in hem selve niet veranderlyck noch verderfse. Gen.21,23 hek: maer in allen manieren onwankelbaer : eyntelyck 1.Tim.1,17 oock de hoogste Author ende enige ghever des ecuigen ende 6,15, evengs / twelck ons in Christo belooft is. 16.

Iacob.1,17. Rom.1,20,23. Mal.3,6. Psal.102,27,28. ⁱ 1.Iohn,5,11.1.Tim.4,10.

7. III. Hy is oneyndelijck ende on-afmet-lijck : ^m want hy ^{oneyndelijck} ^{ende overal} Hemel ende Aerde alsoo verbult / dat hy met gheen seeckere tegwoordich. patie van plachten bepaelt/ noch binnen gheen palen besto: ^m 1.Reg. 8, ten lian werden: maer is over al ende in alle plachten/ hoe 27. Psal. verholen ende verre gheleghen de selve wesen moghen op on: 139,8,9 Ier. tegrijpelicke wijsse / hy ende teghenwoordich: hoewel hy 23,24. Ies. op ⁿ een sonderlinghe maniere / beyde in den Hemel der 65,1. Act.7 gelucksalighen glozieuselhelen in-woont / ende eene hy: 48,49. sondere / doch onghelycke/o kracht der ghenade vertoont/ ⁿ Psal. 2, 4, in synen heylighen. Daer upi dan lichtelyck verstaen ende 11,4, ende 33,11, ende 115,3, &c: Matt.6,9, ende volghens. 102,Cor.6,16.Iohn.14,236

kan warden / datter verschepden trappen zijn der Godlycker teghenwoordicheydt in verschepden gheschapene dinghen.

8 IV. Hy is Alvetende, oock niet een wetenschap die onsepsibaer is: niet alleen om dat hy alle saccken / die eenighe wesenlijckeheydt hebben / of in eenigher manieren zijn / dooz ende dooz kent / soo de selve zijn / goede / quade / voortledene / teghentwoordighe / toekomende dinghen / die moghelyck ende waerschijnlyck zijn te ghebeuren / jaer oock de alderbinnenste ghedachten des herten / de alder secreetste woorden / tghene men alderheydelyckst doet of na laet te doen (want hy oock het naelaten onder het doen alhier begrijpen) maer oock om dat hy als in teghenwoordige memozie altijdt behoudt / en Ier. 17, 9, de / als voor syne ooghen ghestelt / siet / alles wat wel of qua-
10. lijk van ons ghedaen wordt: alsoo dat de selve syne weten-
11. Sam. 16, schap / noch dooz onwetenheydt / of verghetenheydt / immer-
7. meer upghewischt / noch dooz eenighe archeydt / listicheydt /
Psal. 7, 10, of loosheydt bedroghen kan warden: eyntelyck / om dat hy
ende 94, 11 alle dinghen op't alderwysselyckste weet te ordineren / te
12. Cor. 4, 5 schicken / te bestieren ende te belepden / en oock metter daedt
Heb. 4, 13. alles alsoo ordineert / schickt / bestiert en belepdt.
13. Ioa. 3, 20. Iels. 40, 13, 14. Rom. 16, 27. 1. Tim. 1, 17.

Wetende
ende alwys:

Plob. 42,
2, 3. Psal.

139, door-
gaens, ende
147, 5.

Prov. 15,
21. Ies. 41

22, 23.

9 Ier. 17, 9,

10. 11. Sam. 16,

7. 12. Psal. 7, 10,

ende 94, 11

13. Cor. 4, 5

Heb. 4, 13.

14. Ioa. 3, 20.

15. Rom. 16, 27.

16. 1. Tim. 1, 17.

Dan alder-
hypste macht
ende wille.

17. Exod. 3, 3,

18. Psal. 11, 5

19. Ies. 5, 1

20. Heb. 13, 18.

21. Psal. 5, 5, 6, ende 11, 5, 6. Exod. 20, 5.

9 V. Hy is geheel Vry in synen wille want hy noch dooz innerlycke nootwendicheydt syner Natuere / noch dooz het upterlyck gheweldt van eenighe macht / of dooz de kracht / van yet / dat hem te vozen komt / gheynaemt of gheparsten wordt / om die dinghen / die buyten hem zijn ofte geschieden / te willen / niet te willen / of toe te laten: maer streckt sich up Mat. 20, 15 om de selve te willen / niet te willen / of toe te laten alsoo hem Rom. 9, 15 dat goedt dunckt / nae syne aller-hypste wille-heur / of nae den louteren raedt ende welbehaghen syng willens: Wat de goede dinghen belanght / die wil hy in sulcker voeghen / dat Mich. 6, 7, ghen / daer inschuld gheleghen is / of sonden (dat is) niet alleen de sondelijckeheydt / of boosheydt in haer selven aengemerckt / maer oock de sondighe daden / voorz soo veel de dooss.

heydt

heypdt ende schuld / ofte de verplichtinghe des menschen / tot ende 34, 7.
de verdiente straffe noodtsaeckelijck / het zy uyt sich selve / het Deut. 25,
zy dooz de ghestelde Wet / met de selve daden vermeight is / 16, ende 28
ende de selve aenkleest) en wil hy niet : maer haet de selve / 63. &c.
is daer van afsheerich / verbiedt / ontraedt / strafise / dichtwilg
oock belet hyse / maer nimmermeer en henght hy die te we-
ge / of bevoerdert / datse geschieden. Nochtans laet hyse toe / en Psal. 81.
wilse toelaten / niet dat hy de selve wil / ordineert of beslupt / datse geschiede: maer verhengtse dooz toelatinge op dat hy de 13.
ordre / cēs by hem selfs gestelt / niet omwerpe / oft de vryheyt / Act. 14, 16.
die hyt scheepsel gegeven heeft / weder beneme / en te niete doe.

VII. Hy is de Alderbeste, ^{Alderbeste hi} y soo in sich selve als jeghens sy; ^{sichselfien ende}
neschepelen: want hy niet alleen uyt de Natiere ten hoogh- ^{over ons.}
sten volmaeckt / ende derhalven oock ten hooghsten liefde y Psal. 18, 1,
weerdich is / maer oock over syne Creatueren / hoewel oock ^{ende volg.}
sondighe / seer goedertieren ende mildadich is. Maer je ende 25, 8,
ghengs / syne gheloobighe is hy oock upnemende gunstich / ende 86, 5,
genadich / lanckmoedich ende barmhertich: jae is ten hoog- ende 103, 8,
sten gheneghen hunlieden 't hooghste goedt mede te deplen: &c. ende
namelyck soodanich goedt / boven 't welcke zy nimmermeer 145, 8, 9.
het beters / hoogher / of grooters en konnen begeeren noch Ioel 2, 13.
besitten. Mat. 19, 17.

^a Rom. 2, 4. Ephes. 2, 4. Tit. 3, 4. Iacob. 1, 17. 1. Timoth. 2, 4, ende 4, 10.

11. VII. Hy is ten hoogsten gerechtich ^a ende billick, selfs ^{Gherechtiche}
met eene onbuyghelycke ^{heyligh/wa} Gherechtiche ^{rachigh.}
heypdt: niet alleen om dat hy in ons bemint / t'gunt recht ende ^a Gen. 18,
gherechtich is / hatende alle ongherechtiche ^b heyligh/wa
salte halben hy oock heyligh genoemt wordt inde H. Schrift: Deut. 32, 4
maer oock om dat hy selfs ^b nimmermeer pemant ongelyc en Psal. 11, 5, 6
doet / en in alle syne werke en ooydeelen / bysonder int stellen 7, ende 119,
van Wetten / 't upedeplen van loon / ende aendoen van straf 37, ende
sen / alle tijdt 't Recht ende de Gherechtiche ^c heyligh/wa
lie een veder het sijn ghegheven wordt / onderhoudt / en ^b Ezech. 18,
de oeffent: eyntelijck / om dat hy ^c in syne woorden oprecht, 25, ende 33
waerachtich / geensins ghebeprist / ende int voltrecken sijner 17. &c.
belosten ghetrouw ende bestendich is. Mat. 20, 13.

2. Thess. 1, 5, 6, 7. Apoc. 19, 2. 1, Sam. 15, 29. Rom. 3, 4. 2, Tim. 4, 8, 2, Tim. 2,
13, Tit. 1, 2, Hebr. 6, 10. 1. Ioan. 1, 9.

Machtich

- * Gen. 17, 1
2. Par. 2 4, 6
Psal. 115, 3
Mat. 12, 26
Mar. 14, 36
Luc. 1, 37
Apoc. 1, 8.
ende 4, 8.

12. VIII. Hy is Al machtich, hebbende eene onverwinne-
lijke macht: overmidig hy doen kan/ wat hy wil/ selfg in
weer-wil oock van alles/ wat daer gheschapen is. Iae hy
kan veel meer dan hy metter daedt wil/ en/ om op 't eenvou-
dicheste te segghen/ hy kan ende vermaech simpelijck sonder on-
derschepdt alle dinghen/ die sonder contradictie ofte tegen-
strydicheydt in haer selven bestaan/ dat is/ alles wat in sich
selve niet en strydt: noch met de waerheyt der sake/ noch met
syne Goddelijcke Natuere.

Salich ende

Bantsch,
voimaecht,

e Psal. 50.

12. Mat. 11

25. Act. 17

24. 16 Tim.

6, 15, 16.

Jacob. 1, 17,

Act. 20, 35

13. IX. Ten lesten/ is hy oock op 't haoghste siligh, e heb-
bende volmaechte ende onbegrijpelicke ghelucksalicheydt.
Want hy ecu Natuere heeft/ die in allen deelen/ graden/ ende
manieren volmaecht is/ besittende eene Majesteyt die ten
hooghsten glorieus ende heerlyck is/ van allen syden over-
vlaeyende met de schatten ende rijkdommen van allerley
goederen: sonder dat hy pet quaedig behoeft te vreesen/ dat
hem van niemandt soude moghen overkomen/ sonder oock
huyten hem selben eenich goedt van doen te hebben: maer
schenkt ende gheeft van den sijnen alles acn allen/ als zynnde
de oorspronckelijcke Fonteyne aller goeden/ die nimmer meer
wytgheput en wordt.

Buttichent

bande kennisse

bec engeschap-

yen Gods.

f Deut. 6, 4.

ende volg.

Mat. 4, 10.

1. Cor. 8, 5

6.

Hoochste

Macht.

3. Gen. 18,

27. 2. Sam.

15, 25, 26.

Thren. 3,

25, en vol.

Phil. 4, 6.

Heb. 10, 36.

14. Ende dus verre bande wesentlijcke enghenschappen
Gods/ hier toe gehoorich: houdende pder en elck der selver
seer nut ende oorbaer/ iae oock so verre noodisaccelyck om
gheweten te worden/ als men Godt sonder kennisse der sel-
ver niet te recht/ en dooz die kennisse welkan dienen: want
naedemael Godt een eenich Godt is/ soo ist oock ganisch bil-
lyck ende voor ons noodich dat wyp acn hem E. en ende al-
leen/ gheheel ende al met ziel ende lyf hanghen/ ende dat on-
se gheheele Godtsdienst alleen in hem eyndighe ende op-
houde.

Dewijle hy onvvederstrevelijcke Macht ende Authoriteit heeft,
dat wyp hem/ wie ende waer wyp zijn/ als s den Coninck der
Coningen/ ende den Heere der heerschers/ die acn niemandt
verplicht/ noch acn niemandt gehouden is/ ons in alles onder-
werpen/ hem om die weldaden/ die ons ende anderen noo-
dich ende profytelijck zyn/ sonder ophouden bidden: hem/
voor t gheen wyp ontfanghen hebben/ dancken: alle den te-
ghen:

genspoedt/ die hy ons toeschicht/ gheduldelyck ende gelijck: ^{i Iac. 5, 1,}
moedich dzaghen: den voorspoet nimmermeer en misbypen: ^{ende volg.}
ken/ of daer op trotsen ende dertel woorden.

16. Overmidts hy cauych ende o veranderlyck is, dat **wp** <sup>Eenwicheydt
dan den ^k toegeheseden loon des eeuwighen lebens / met va-
sten gheooe van hem derven hopen ende verwachten: seec-
kerlyck houdende / dat 't selve te ghenen tijden verandert of <sup>Eenwicheydt
k Ro. 16, 25
26. Tit. 1, 2</sup></sup>

ons benomen en sal werden. **wp** <sup>Iac. 1, 17, 18
Hebr. 6, 17,
18.
klouheydt.
1 Psal. 135,
7, en volg.
Amos. 9, 2,
&c. Mat. 6,
1, &c.</sup>
17. Om dat **wp** oneytelijck ende over al teghenvoordich is,
dat **wp** t'allen plaatzen / met alle omsichticheydt / eerbiedin-
ghe ende sozghbuldicheydt/ als in ¹ syne teghenwoordicheydt/
wandelen: onse ghebeden ende smeechinghen met alle oot-
moedi ende ned'richydt/ oock niet vast vertronwen van te sul-
len verhoort woorden/ alle-tijdt tot hem upftoerten: oock niet
dan dat ernstich/ destrich ende de tegenwoordicheydt of het **wp**-
wesen eeng so groeten Gods/ waerdich is/ en dencken/ spre-
ken/ oft doen.

18. Aenghesien **wp** onfeylbaer is in syne vvetenschap, dat **wp**
voor hem onbevynst ende oprecht leven: alle-tijdt daer nae
trahtende/ dat ² onse ghedachten/ woorden ende wercken
hem behaghen moghen/ dat **wp** onse sacke althyt hem beve-
len/ onse ghebeden ende suchten hem/ met vertrouwen/ op-
offeren/ vastelijck versoechert zynde/ dat **wp** voor ons/ ende
voor al/ wat ons aengaet/ sozghe dzaght.

19. Ghemerckt **wp** ten hooghsten vry is in sijnen vville, ³ dat
wp alles/ wat **wp** goedts/ hebben/ het zp 't selve ons ghe-
meyn zp met andere/ of dat **wp** ons yet bysonderlyck boven
andere menschen/ of volckeren/ lichaemelijck of gheestelijck/
mach hebben verleent/ alleen syne toeghene gene mildicheydt/
oft vrywillighe goedi dadicheydt dancken/ alle-tijdt vperich
ende neerstich zyn/ om met ernst syne ghenade ende gunste te
verwerben/ ende verwoerben zynde sozghbuldelych te be-
houden: oock syne straffen ende dreyghementen af bidden:
Voorders/ dat **wp**/ 't gant **wp** selve doet/ ⁴ of van ande-
ren last gheschieden/ of van ons wil ghedaen hebben/
niet af en meten nae onsen eyghen sin ofte goedt-druncken/
maer sulcks alle-tijdt Godvzuchtelijck acnbidden/ als ⁵ &c. lobt.

Goevertieren-
heyt.
¶ Deut. 32,
6, 20, ende
volg. Psal.
18, 1, ende
145. doorg.
2. Cor. 1, 3,
ende volg.
Gerechticheyt
ende waerheit
9 Psal. 36, 7
ende 73, 2.
ende volg.
Rom. 9, 14.
ende volgende
ende 11, 33, &c.
¶ Levi. 19, 2.
ende 20, 7.
1. Petr. 1, 5, 16.
Wimachicheyt
¶ Mat. 10,
28. Deut.
32, 39, vol.
Ier. 5, 22.
Iob. 40, 1.
ende volg.
¶ Psal. 23,
ende 46
doorgaens.
Ioa. 10, 29.
Rom. 8, 31
ende volg.
Getrouwelijc-
hert.
¶ Ma. 15, 28
ende 25
2. Cor. 2, 7
ende 2, 10.
4, 7, 8.
¶ I. Cor. 10, 32,
¶ Apoc. 3, 20, 21
ende 2, 2, ende
doorgaens.

20. Midsdien hy de Alderbeste is: so moet w hem oock van gantscher herten / upt gheheel onse ziele / ende upe alle onse krachten lief hebben ende beuinuen / hem vertrouwen ende syuen aldergoedertierensten wille / gaerne en vlytich / alle tydt / ende over al ghehoorsamen.

21. Aengemerekt hy onbuygelyck is in sijne billicheyt, Gerechticheyt ende vvaerheydt, so moet w ons wachten van immermeer teghen hem / t zp hy ghebiede / versoecke / te hups soecke / straffe / bestiere / toelate / te murmureren / of oock aen syne beloosten / ende drepginghen / of pet / dat hy seyd / immer meer te twijfelen. Ende / dewyl hy ten hooghsten heyligh is, ende 73, 2. moet w hem / niet ernstighe betrachtinghe der heyligh. ende volg. maeckinghe / naebolghen.

Rom. 9, 14. ende volgende ende 11, 33, &c. Thren. 3, 22, ende volg. Mich. 7, 9, 18, 19, ¶ Levi. 19, 2. ende 20, 7. 1. Petr. 1, 5, 16.

22. Naedemacl hy een macht heeft, die onvervvinlijck is, dat hy ons drepghet verbaert zijn: t goedt / dat hy ons belooft / niet vasten onghetwijfelden gheloove verwachten. Eynthick ons noch t voorz des dypvels / des doods / der hellen / noch der Tyrannen / of eenigher vpanden macht of geweldt / te seer onsceten: noch hun te ghevalle pet doen immer meer / dat den Naeme Christi onwaerdich ende onbetame lycck is.

23. Welwyle hy ten hooghsten ghelucksalich is, ende dat in volkomene salicheyt ende glorieuse Majesteyt: "dat w dan daer nae trachten om syuer heerlyckheyt ende vreuchde nae onse heyt. mate te wogen decachtich zijn / dat is / dat w verlanghen / om nae desen leven volmaectelijck met hem vereenicht te worden / hem teghenwoordich te sien / ende met de volheyde sijs hups ende aller hemelscher goederen ghesalicht ende versadicht te worden: ende dat w met dat verlanghen / die onbeweghelycke hope van dit groote goedt ondersteunt ende onderhouden zijn de / alles oprechtelijck doen / dat hy

ghe-

ghebiedt : sorghvuldich schouwen / dat hy verbiedt : ende kloeckmoedelijck draghen / dat hy ghedragen wil hebben / al waer het oock de smerte van eene seer bittere ende schande-lycke doodt.

Cap. 3. Vande H. Drie-eenicheydt.

1. **G**odt wordt wyders aenghemerckt onderschepdent. Gehemertisse
vande Drie-
eenicheydt.
Glyck in drie personen / of self-standicheden / sulcks als ons 't selbighe in het woordt Gods is gheopenbaert : Dese zijn Vader, Soon, ende H. Gheest. Want het niet de Goddelijcke personen of self-standicheden alsoo ghelegen is / dat d'eeene niet voortghebracht / noch gegenererert: d'andere van den Vader voorts ghebracht is door generatie / als des Vaders eenich-ghebozen Sone : ende d'ander van den Vader ende den Soon voort komt / oft van den Vader uptgaet dooz den Soon.

2. De Vader alleen ^b heeft van niemand sijn wesen of oozspronck / is ongebozen / ende van niemand voort komende: die spne Godheyt / sijnen eenich-geboze Soon niet dooz scheppinghe ^a (ten welcken opsien de Enghelen kinderen Gods genoemt worden) nochtan dooz gunstige aenneming / dooz de Welcke / wy gelooibige kinderen Gods genoemt wordē : noch ooc dooz de mede-deelinge van Godlycke macht en heerlycke heyt / voort so veel hy Middelaer is / alleē: maer ooc dooz waerachtighe / hoewel verborghene / ende onuptspreeckelijcke generatie : midtsgader den H. Gheest / die van bepden uptgae dooz ^b eene verborogene emanatie / oftē uptgang van eeuwicheyt heeft mede-gedeplēt : daerom hy oock met recht hooft de fonteyne ende oorspronck der gheheeler Godheyt ghehouden wordē.

ende 5, 22; ende volg. 5 Psal. 2, 7, Heb. 1, 2, ende volg. Ioan. 1, 18, ^b Ioan. 15, 26, Gal. 4, 6. 1. Cor. 2, 11, 12.

3. De Sone dan / ende de H. Gheest / haewel sy / soo veel de self-standicheydt belanght / van den Vader onderschepden zijn: nochtans zijn sy der selver Godheyt / of des selven Godlycken wesens ende Natuere met den Vader waerlijck declachtich: ghelyck onder anderen / bewesen wordē uyt die:

^a Mar. 28,
^b Ioa. 14,

16, 26. ende
15, 26.

1. Cor. 12,
4, 5, 6.
2. Cor. 13,
13. 1. Ioa.

5. 7.
^c Onderschepde
ende ordre der
personen.

1. Cor. 8,
6. Eph. 4, 6.

1. Ioa. 1, 18.
ende 3, 16.

Rom. 8, 32.
Iob. 1, 6;
ende 2, 1,

ende 38, 7.
^d Ioa. 1, 12.

Gal. 3, 26.

^e Ioa. 3, 35.

⁴ Den Soon, die Godlycke Titulen/ eghenschappen ende werkingen/aengaende, die dese bepden inde **H. Schrift** wordē toegeschreven. Ende Ioan. 1, 1, hier toe dient de Summa van't Apostolisch Spinbolum/ende volg. daer in wy belijden/dat

ende 20, 28 **Wij ghelooven in Godt den Vader Almachtigh/ Rom. 9, 5.**

Schepper des Hemels ende der Aerdēn/ ende in Col. 1, 15. Jesum Christum sijnē eenich-ghebozen Soon ende volg. onsen Heere/ etc.

ende volg. Apoc. 1, ende 2, 3, 5, schier doorgaens. Den H. Geest aengaende. Iesa. 1, 1, &c, ende 6, 3, 10. Cor. 2, 10, ende volg. en 3, 16, &c, ende 6, 19, 20, ende 12, 5, 11, Act. 5, 4, ende 13, 2, ende 20, 28.

**Gebuychinge
waerschou-
winge van
dese Schepp-
menisse.**

4. Ende dit sy ghenoegh/ aengaende dese verborghentheyt/ dewelcke men soberlyck/ voorsichtelyck/ ende Religieuslyck verhandelen moet: houdende vooyt alder beplichste/dat men/ soo veel moghelyck is/ daer van sprēcke met de eghene/ende uytgheduyckte woorden ende manieren van sprēcken dese

² Cor. 2, **H. Gheest:** Aenghesien de Gheest Godts syne Natuere ^{20, ende} aller-best heeft konnen / ende / soo veel noodich was / willen volg. Ioan. updrucken. Is over-sulehs betamelijck / dat wij den sel- 1, 18. Matt. ven met hooghster verbietinge ende met de alder-religieuste 11, 27. omsichticheit naespozen ende naevolghen/tot dat wij Godt 1, Ioa. 3, 2. selfs teghenwoordich sien en kennen sullen / soo als hy hem/ 1, Cor. 13, 12 in dat heerlycke toekomende leven / op't alderklaerste ende helderste/ te kennen sal gheven. Ende dus verre van Godt selue.

Cap. IV. Vande kennisse der Godlijcker vvercken, ende eerst, yan't vverck der Scheppinghe.

Verschepden 1. ghebruyck ofte nutticheit der werck Gods.

^{*} Exod. 20. **Maecht/ende sich selben ons eenigher maten te kennen geeft:** doorgaens die doch daeromme zyn als een fondament ofte grondt-best/ Deut. 32, 6 **Waer op gebouwt wordē Godts recht ende Authoriteyt/** volg. Psal. **Welcke hy mach/ende plagh van ons te eppschēn soodanighe 136, doorg. eer ende dienst / als hy wil: doch syne ghorechticheit ende billich-**

billickheyt/ na de welseke wyp verbonden worden hem geheel Act. 17,24,
ende al soodanige eer ende dienst toe te henghen/ ^b als hy/ na Apoc. 4,11
sijn lecht van ons voordert. ^b Mala. 1,6

2. Op dese wercken moetmen letten in tweederley manie-
ren ^c 1. voor soo vele de selbe by Godt voorghenomen ende
veroedimeert zijn ghewest voor alle eeuwen / of eer des We-
relts grondt geleypdt wierdt : dewelcke men met een woordt
Deyt en of Blytten plach te noemmen. 2. Voorz soo veel die in
den tydt worden uitgevoert / ende dat nae de manier ende
ordre / die alreede voort henen / in dat Godlyck Generael of
speciael Besluyt / op't allerwijsselijckste gestelt en beraemt
is : upp welche uitvoeringhe ^d / ende der selver maniere ende ^d Psal. 33.
ghelegenthedt men oock vande Besluyten selbe oordeelen ^e Iela. 14
moet. Want soodanich de Uitvoeringh is : soodanich zijn ^f 26,27,endo
oock de Besluyten. Ten kan oock niet wel sonder mercke- ^g 46,10. Ier-
lycke onghestadicheydtyk bykommen / dat d' uitvoeringhe met ^h 18,7, &c.
het Besluyt niet soude over een drachten: soo verre ist van
daer / dat de selve tegen't Besluyt loopen / of daer teghen stry-
den soude.

Soodanigh werken zijn voornemelijck twee / 't verck der ⁱ De Schepphi-
Scheppinghe, ^j als de mensch noch niet en was : ende der Her- ghe ende bes-
scheppingh of Verlossinghe, ^k als de mensch gevallen / ende dooy- ^l lossinghe.
de sondē / de doođt ende eeuwighe verdoemenig / met alle sijnē ^m e Gen. 1.
Pacomelingen / onderworpen was. Met bepde dese were- doorgaens.
ken is on-afscheydelijck vergheselschap de ghestadighe ⁿ f 2. Cor. 5,
Voorlicneyst Gods, ^o zynde alle tydt ghepast op de natueren ^p Eph. 1,10
ende enghenschappen der gheschapene dinghen : uppgheno- endvoorts
men wannen pet gheschiedt bumpten den gemeynen loop ende ^q Coloss. 1,
eens ghesette ordre / ghelyck inde mirakulen/etc. doorgaens
doorgaens
Psal. 104.

Cap. V. Vande Scheppinghe der vvereit der Engelen ende der menschen.

1. **B**E Scheppinghe is de alder-eerste ende krachtichste ^r Schepphi-
voorzenginghe aller dinghen upp ^s Piet / nament- der Wereldt.
lijck die voorprincelijcke maeckinghe van Hemel/ ^t Gen. 1,
Aerde/ Zee/ ende alles / dat daer in is / binnen den tydt van Exod. 20,..
scev daghen voltoghen. Waer van ghewach wordt gemaeckt ^u 11. Iela. 40
12, en vol.

Psal. 104. int Apostolische Symboolum/ daer wy segghen:

doorgaens

ende 136.

doorgaens

Wy ghelooven in Godt den Vader Almachtigh
Schepper des Hemels ende der Werden

Act. 17. 24. ende voort. Apoc. 4. 1.

De Engelten.

b Col. 1. 16.

c Heb. 1. 14

Dan. 7. 9. 10

Apoc. 5. 11

Mat. 18. 10.

Psal. 103. 20

25. Psal.

104. 4.

Certeuse dins-

ghen dooz by

te gaen.

2. Onder de Scheppelen zyn d' Enghelen, ende Menschen
de uptnemeste: Gene zyn inwoonders der Hemelen: de-
se der Werden. De Enghelen zyn dienstbarighe Gheesien/
die haer ordinaris houden inde Hemelen/die boven dese We-
relt zyn/ alwaer sy gelijck Trabanten Dienaers ende Bo-
den/ voor Godt staen ende verschijnen/ om ghestadich sy-
nen lof te verkondighen/ syne bevelen de gheheele Wereldt
dooz te boodtschappen/oste oock krachtelick upp te voeren.

3. Veel te willen van't wesen/ de verscheden Orden/
Gzaden of Trappen/ ghetal etc. der Enghelen/ subtilijck
vupten de H. Schrift/ stellen houden wy niet alleen onnoo-
dich ende onprofytelijck: maer oock gevaerlijck. Tis ge-
noech daer van te gelooven/ dat de Schrifture sept: te we-
ten/ dat eenighe/ onder hun/ haer beginsel of heerlijckheydt
behoudende Gode haren Schepper ende Heere standvaste-

a Matt. 25. lyck zyn blijven aenhanghen/ die daerom Heyligae, Vytver-
31. 1. Tim. korene, ende Enghelen des lichts ghenoemt worden/ die wel in
5. 21. verscheden ord'zen/ als in Thronen, Machten, Heerschappyen,
2. Co. 12. etc. onderscheidene zyn: maer daer van gheen mensch in de-
14. Col. 1. 16 sen sterffelijcken leven lichtelijck secker beschepdt sal we-
1. Pet. 3. 22 ten te gheven. D'andere sondighende tegen Godt/ en zyn
e 2. Pet. 2. 1 in de waerheydt niet staende ghebleven: maer hebben haer
4. Iudx. 6. eerste heerlijck beginsel/ woonstede/ende ampt al voor langh
Ioan. 8. 44. verlaken/daerom sy oock upp den Hemel der saligen inden af-
grondt ghestoten/ ende niet de ketenen der duysternissen ge-
bonden zynnde/ herwaerts ende derwaerts in dese benedenste

f Eph. 2. 2. Wereldt/ dooz de locht sweben/ onder haren Doest/ die d'ou-
ende 6. 12. de Slangh/ de groote Draeck/ de Versoecker/ de Godt deser
Apoc. 12. 9. Wereldt/ de Duvel ende Satanas ghenoemt wordt: soo
en voorts. dat zp/ quaerde ende onrechte Gheesten/ dooz haer eghen
1. Thes. 3. 5 schuldt/ gheworden zynnde/ alle tydt ende over al Godis ee-
2. Thes. 2. 9 re ende der vromen salicheydt teghen zyn: Ende in de God-
loose menschen/ die hartneckerich zynnde nae den wille Godis
met

niet luysteren en willen / ^g krachtelyck heerschen en regne: ^{g 2, Cor. 4,}
 ren / ^t zy dooz verleydinghen of dwalinghen / en dooz quade ^{4, en 11, 3,}
 septen / schelme stucken / wereldische begheerlyckheyden / Job. ^{1, 6,}
 verschepden kunstighe treecken en pzaetijcken / bedzieghen ende ^{ende 2. 1.}
 ryen / gheweldt / Afgoderijen / Tyzannijen ende andere ^{Act. 5, 3, 16}
 wercken/die de Werelt eygen zyn/des sy oock ten lesten met ^{ende 19, 12,}
 de Godloose menschen int eeuwighe vper gheworzen sullen ^{15.}

1. Pet. 5, 8,

1. Reg. 22, 21, ende volghende. ^b Mitch. 25. 41. Apocal. 20. 10.

4. Godt schiep in den aenbauch waer twe menchen/
ⁱ Man en Vrouw : t lichaem des Mans maeckte hy upp de Scheppinghe
 Aerde/ende der Vrouwen upp ^x Mans ribbe: de selve bep- der menschen
 de ^k beschenckende met een redelycke ende onsterffelijcke na Godts even
 Gheest: Jae hy schiepse nae sijn even beeldt ⁱ ende ghelyc- beeldt. ^{i Gen. 1, 26}
 heit / ende steldese in deser Wereldt / als in een Coninck- ^{27. ende 2,}
 ryck / voor-henen seer schoon verciert om haren't wille: jae ^{7. volg.}
 in den alderschoonsten Lust-hof deser Wereldt / als in een ^{k Eccl. 12,}
 heerlyck Palleys/ haer maeckende tot Heeren ende Vorsten/ ^{7. Mat. 10,}
 over alle andere Creatueren. ^{28.}

5. Oock verciertde hy haer met een recht verstandt ^m ende ^{i Gen. 1, 26}
 vrye wil / midtgaderg supbere affecten ende gheneghent- ende 9, 6.
 heyden: jae begaefdese met soodanighe wylsheyd / oprech- ^{Jacob. 3. 9.}
 ticheyd ende ghenade / als haer nooddich was in dien Psal. 8. door
 staet: op dat sy niet alleen dit heerlycke ghebiedt ende Haere geluckis-
 heerschappye over de andere Creatueren wel souden we- gestandt voor
 ten te ghebruycken / maer oock haere Scheppers wil den Val. ^{m Eccl. 7.}
 verstaen / ende haer eyghen wil (met de welche sy ander- ^{30. vvelc-}
 sing niet alleen over d' andere Creatueren: maer oock over kers uyt-
 Haere eyghene daden vrye macht ende heerschappye had- leggingh is. ^{Eccl. 15, 14}
 den) Gode als haeren oppersten Heer ende Wet-ghever/ ende volg. ^{n Ge. 2, en 3}
 van selfs souden onderwerpen / ende hem ghehoorsamen- Ghybruycken
 de / eeuwiche ende alle-tydt gheluckich ende salich souden oogh-met
 zyn. ^{o Eccl. 15, 14}

6. Derhalven dient dit Werk der Scheppinghe hier toe o Pfal. 8, en
 voornemelijck / ^o op dat de mensch verstaet / dat hy al het 104. 136.
 goedt / dat hy heeft / alleen van Godt heeft / ende ghehou- 145. door.
 den is hem't selve wederom te gheven / ende op te offeren/ Act. 14, 15
 Wanneer hy het selve van hem mochte begheeren / om dat &c. ende 17.

PApoc. 4. **H**y schuldich is hem ceuwelijck daer voor te dancken. Want
die gantsch niet goedes en heest van hem selven / die ist al
ende **I**+ schuldich aan hem / van wien hy heeft alles wat hy heeft / en-
de moet daerom in hem alleen/ende niet in sich selven/altijds
T1. Cor. 1. roemen.

31. ende 4. **7.** Die nu drijven / dat voor dit werck der Scheppinghe
ghegaen is niet alleen een absolute Verkiesinghe van som-
mighe singuliere menschen ter salicheydt / maer oock eene
Verwerpinghe van verre den meesten hoop der menschen tot
decuwighe pijnen ende smarten/ende dat al van eeuwicheydt
af over hun hooft voort hoofst / alsoo bestemt en besloten / de
sulcke keeren de natuere aller dinghen t' onderste boven / ende
nemen gheheel ende al wech de kracht/die upp dat werck ont-
staet / om den menschen tot de ghehoorsaemheydt Godts / in
alles/te verbinden en te verplichten. Want doch Godt niet
ghen rechte eyshen en mach / dat de mensch sich oothoude
van d'oeffeninghe der vryheydt / die hy dooz de Scheppingh
heest ontfanghen / ofte dat hy hem selven 't ghebruyck van
velerhande wellusten ontrecke en berobe / ende eens anders
wille met arbeydt ende pijnen sich in alleq onderwerpe / ist sa-
ke/dat hy hem al van te vozen / oock sonder enige sene voor-
gaende schuldt / toegheschickt heeft een onghelyck meerder
ende swaerder quaedt / dan 't goedt was / dat hy hem dooz de
Scheppingh had ghegeven : Deel min / ist saeck dat hy hem
daerom soodanigh goedt dooz de Scheppingh ghegeven
heest / op dat hy soodanigh eeuwiche-duerende ellende ende
jammerlyck quaedt / dat hy hem al van te vozen gedestineert
ende toegheschickt hadde / soude op den halse jaghen. Want
de mensche onghouden is / diente ghehoorsaem / die hem/
eer hy onghohoorsaem was / jae eer hy ghehoorsaemheydt
bewijsen konde / tot ewighe ellende ende jammer ghedesti-
neert heeft ende gheschickt. Hier by komt dat de Autheur
van dit ghevoelen / Godt niet alleen onwyjs maecken / als
die den ghenen / die noch niet en is / jae van den welcken hy
noch niet besloten heeft / of hy zyn of niet zyn en sal gaet
schicken tot leven of tot dooit: maer stellen hem oock ten
hooghsten onrechtveerdich / ende dat meer is / maecken hem
gen Autheur vande Sonde. Want ist sake / dat Godt eene
anschulde

onschuldighe Creatuere ghedestincert ende gheschickt heeft tot een eeuwighe / ende / inder waerheyt / schickelijck ver-
derf : soo moet hy de selve oock ghedestincert ende gheschickt ^{Gen. 13.}
hebben tot de sonde. Want waer geen sonde of overtredingh ^{ende 23, 24, 25.}
en is / daer en kan rechtveerdighe verdervinghe / of schic- ^{ende 20, 4,}
kinghe tot de eeuwighe ende oneynelijcke tormenten ende ^{Ezec. 18, 4,}
jammer / gheen plaets hebbent : Derhalven moet Godt/ ^{Iesa. 50, 1,}
nae sulcker lypden ghevoelen / epghentlijck / ende nae syne ^{ende 59, 2.}
eerste intentie ende epghen meeninghe / d'eerste aendrijvende ^{Ion. 4, 10}
oorsaek tot de sonde zijn : ende de menschen kan niet recht- ^{11. Ro. 3, 5}
veerdelyck gesraft warden om de sonde/ daer toe hy precise- ^{Siet Calv,}
lyk is gheschickt / of aenghedreben dooz Godes wil / beslupt ^{inde voor-}
of ordiancie. <sup>melde
plaetsen:</sup>

Cap. VI. Vande Voorzienicheyt Gods.

1. **D**e Scheppinghe volghet terffondt de dadelijske ^{Vande Voor-}
Voorzienicheytat Gods, die haer oock upstrekt tot het ^{zinicheyt 3p.}
werck der verlossinghe , midsgaders tot alle de ty-
den ende saecken/ die in der werelt zijn of gheschieden. Dese ^{a Psal. 36, 6}
Voorzienicheydt Gods/ is niet anders/ van tene ernstighe ^{7, ende 94+}
ende ghestadighe opſicht/ sozgh ende Regeringhe deser ghe- ^{7, &c. ende}
heeler wereld/ ende voognemelijck des mensche/ den welcken ^{104, 105,}
te goede/ alle dinghen/ ter eeren Gods gheschapen zijn: Ofte ^{106, 107,}
eene onderhoudinghe ende onderstuttinghe aller schepelen/ ^{doorgaens}
soo wel der saecken als der personen: item/ de Regeringhe ^{Prov. 16, 7,}
ende bestieringhe van onse doen/ midsgaders van alle die ^{9, 33. Iesa:}
dingen (sy zijn dan goedt of quaedt) die den Creatueren / by- ^{45, 6, ende}
sonder den Godvuchtighen mensche/ inder tydt in eenigher ^{vol. Amos,}
manieren over komen/ alles gericht nae den Regel der God- ^{3, 6.}
lycker wijsheyt/ gherichticheydt ende billickheyt.

2. Dese Voorzienicheydt is ten deel Generael, ^{Is tweedes}
tueren aengaende: ten deel speciael, ^{ten.} roerende d' Enghelen en ^{b Mat. 6, 26}
de de menschen / bysonder de Godvuchtighe ende heylighhe. ^{en 10, 29-30}
Dooz de Generale Voorzienicheydt besorcht ende regheert ^{c 1. Cor. 9,}
Godt alle die dinghen/die pwerp zijn/ op onghelycke ma- ^{9. 1. Tim.}
niere nochtans / ende nae ver scheiden trappen shner were- ^{4, 10.}
kinghe/ alles nae syne eeuwiche wel behaghen ende wijsheyd ^{d Psal. 14,}
alleen.

ende 11. alleen. Want hy niet alleen der selver Natueren / enghen; schappen/ende krachten onderhoudt: maer ghebruyckt oock de selve na sijn wel-gheballen/het zy ten goede/het zy tot des menschen straffe/ mede-deyplende/ Weggerende/ ontuemende/ over-settende / aen-drijvende / op-houdende / in-houdende/ bestierende / vermeerderende / verminderende/ styf-inspannende/ los-ghevende etc. nae dat/of de goedt heydt / of barmherticheydt / of lanckmoedicheydt / of toorn / of strengte heydt Godts schijnen te vereysschen. De Speciale , of be-

e Gen.28. sondere Voorsienicheydt Godg onrent de Enghelen, so veel 12. ende 32 ons vande selve is gheopenbaert inde heplighe Schrift/ is 1.2.ende 48 hier voor in haere Scheppinghe aengewesen. Want Godt 16. Exod. haeren dienst gebryuekt om alle de deelen der Wereldt te be- 14.19 ende stieren: haere uptuemende wijsheydt/ macht/ snelheydt/ ge- 23.20. 21. tal of menichte daer toe insonderheydt gebryuekende / op dat &c. Psal. sy de menschen leeren/besozgen/ waernemen/ bewaren/troa- 91.12. sten/weldozen/ of oock straffen souden/ soo hem 'tselue ghera- 2.Reg.6.16 den dunckt. Onrent de menschen, of der menschen vrye/ 17. ende 19 ende bysonder haere Godsdienstighe occupatien ende wer- 35.Ies.6.3. ken is hy besich in verscheden manieren. Want l. bepaelt 4.&c. ende ende omset hy de vryheydt banden wil doort' geben van seec- 37.36. liere wetten en geboden / sulcks dat de mensch niet en mach/ Mat.18.10. sonder sonde/ willen ende doen alles/ wat hem ghelieft: daer Luc.24.43 benevens goek tot dien epnde/ op dat hy niet en soude willen Hebr.1.14 ende doen/dan/ t'gunt recht ende billick is/ende also/ als een 1.Exod.20. levendich beeldt met een heldere weerschijn/aerden ende tree- 1.ende vol. ken soude nae sijnen Schepper/ ende den selven altydt onder- Deut.30. danich blijven. II. 5 Op dat de mensch die gehoozaemheydt doorgaens. gheerne/ ghevwillich ende van selfs soude bewijzen/ heltrach- Iesa.1.19. ticht hy de Wet/ die hy hem stelt/ niet beloosten ende dzegghen: ende volg: ende om voort die ghchoozsaemheydt upp te locken/en- Gal.3.19. de te weghe te vryghen/ ghebruyckt hy verscheden acra- ende voorts dinghen/ vermaninghen/ biddinghen/ teecken/ wonderen 3.Exod.19. onrent den mensch / den selven aenpozrende / prickelende/ 5.volg. helpende/ versterkende / so veel noodich is/ op dat de mensch Deut.27. inde ghchoozsaemheyt volharde ten epnde toe. III. b Neemt end. 28. doorgaens. 2.Cor.5.11.ende 7.1. 2.Pet.1.3.4. 1.Ioan.3.3. Apoc.3.18 Ezech.18.30.volg. Act.2.22.ende 10.3.8.Psal.81.14.Ies.48.18. b Psal.10.17 en 18

hp deg

hy des menschen ghehoorsaemheydt ende de daden / die up^t 2 ende 33
het ghehoorsaem voortcomen / waer/prijstse/heeft daer ver. 18. Rom.
mack in/houdtse in goede ghecughenisse ende heeftse ghe 12.1,2.
stelt voor syne ooghen / als waerdich zynde de gheuadighe Heb.13.16.
vergheldinghe/die hy belooft heeft. Mal. 3; 16,

Wat d'onghehoorsaemhert of sonden belanght: ⁱ Eerst/ Gods Voor-
al ist dat hy d'onghehoorsaemheydt haet/ nochtans laet hyse ^{Godts Voor-}^{stauchent ons} ^{front des me} Willens ende wetens toe / niet met sulcke eene toelatinghe/ i Psal. 5. 5,
die ghestelt zynde / niet moghelyck en is / dat d'onghehoos 6, ende 11.
saemheydt daet op niet volghen en soude (want wanneer op 5.6. Zach.
de toelatinghe de onghehoorsaemheydt noodwendich vol 8.17. Psal.
ghen moet / so soude Gode moet en wesen Autheur vande sou 81.15.
de : jae alsdan en soude de sonde inder waerheydt gheen soude Act. 14; 16.
de zyn/ soo verre ist van daer / datse d'eeuwighe straffe soude
verdienen) maer eene toelatinghe / die den mensch niet en
hindert onghehoorsaem te zyn (hoewel niet onstrafbaer) in-
dien hy wil. Want eene rechte toelatinghe vereyscht / dat
niet alleen de macht der wille in haer selve / maer oock 'Ighe-
brueck van die macht vry sp/ soo wel tot het een / als tot het
ander / sonder eenighe intwendiche oft upwendige benoede-
saechinghe. Ten anderen / ^k de werkinghen / up de on- ^{k Prov. 16.9}
ghehoorsaemheydt voorts komende/ bestiert hy nae syne on- ende 21.1.
epytelijcke wyls heydt / 't sp tot sulck eene saecke / 't sp tot Ezech. 21,
sulck een epnde / als ende hoedanich hy wil / sonder dat het 20. 21. 22.
de mensche selve dichtwils weet of vermoedt / jae oock wel Gen. 45. 3.
teghen syue meeningh/ danch en wille / de selve Actien alsoo ende 50. 20
bepalende / datse nochte altijdt gheschieden / alg de Tuyr. 21. Ies. 10. 5
bel en de boose menschen wel souden willen/datse gheschie- ende volg.
den: noch oock / datse soo veel / noch soo waer niet en zyn/
of soo langh niet en dueren / als sp wel wilden. ^l Ioan. 7.30
den: soo wanneer die ghedaen zyn / straf oft vergeest hyse/ en 18. 5, &c
soo hem 'selve goedt dunckt. Nochtans en beslupt hy nim Luc. 22. 53
mermeer/dat de quade daden geschieden souden / hy en kentse Mat. 24. 22
niet voor goedt/ ende en vermintse niet/ ^m eyghenlyck oock 1. Cor. 10,
en beveelt hyse nimmermeer ende en ghebiedise niet/ weyni. 13. Psal. 124
gher dat hyse soude selfs wercken ende bevozderen / of pe ende 125.
mandt tot de selve pooren of aendryben/ ende hem dan noch doorgaens.
2. Pet. 2.9. 2. Cor. 4.8. 9. ⁿ Exod. 34.7. Röm. 9.18. Nahum. 1.2. 3.

Psal. 5, 5, om de selve/ alsoo by hem bevordert zynde / straffen ende plaende 11, 6, ghen. Maer hy haetse alijdt ernstelyck / ende heest een Iac. 1, 13, afkeer daer van/ daerom hys ooch verbiedt: ende eyntelijck/ Zach. 8, 17 besonder de wederspannighē ende hartneckighe / om de selve Ierem. 15, 1 strenghelyck strast.

Ezech. 14, 14. Rom. 1, 25, &c. Rom. 2, 5. ende volg. 2. Thess. 2, 10, 11, 12.

Derscheden
Witte der
Voorbienichey-
te ontrent
verscheden
soorten van
saken ende
menschen.

• 1. Cor. 9,

9. Mat. 6;

26, 27.

Psal. 33, 18

P 1. Tim. 4,

10.

1. Petr. 5, 7,

Psal. 105, 15

9 1. Par. 16

22. Act. 18

10. Psal. 73,

1, en volg.

Zach. 2, 8.

Psal. 91, 11

12. Mat. 4, 6

5 Gen. 4, 7.

Prov. 16, 7,

Ier. 7, 3, &c

Heb. 11, 5, 6

5 Act. 17, 30

1. Tim. 1, 13

Apoc. 2, 3.

door. Heb.

6, 4, &c. en

20 26, &c.

1 Psal. 5, 12

33, en 18.

De maniere deser Voorbienicheyts is verscheden in Groote ende hoedan cheydt: In Groote, om dat Godt syne ghenegeheydt ende sozghe niet alsoo eben ten voorsten/ noch eben ghelyck uppt en strekt tot alle dinghen. Want syne sozge grootter is over de menschen/ o als over andere dieren/ende onder de menschen/ over de vrome meer als over de boose: en onder de vrome sozghi hy meest voor sulche / die in deuchden/ ampten/ of Godlycke gaben/ t zp inde kerche of kerpu- blijcke / boven andere upsteecken. Hier toe dienen dese woorden des Apostels: Sorgt Godt voor de Olsen? Also zyn hem oock/ ten tweeden/ de innerlycke daden/ die in haer selven goedt zyn liever/aenghenamer/ende bemintse meer/dan de bloote personen. Want niet daerom en behaghen hem dese of die baden/ en wercken/ om dat hem de man behaeght: maer/ daer-en-tegen/ om dat soodanighe wercken behagen/ daerom behaeght de man. Tenderden/siet men oock dat hy ontrent die personen/ die haer schuldighe plicht niet en betrachten/ het zp om hare domme onwetenheydes wille/ daer in hy dooz de boosheydt der tijden noch steecken: Het zp/ om dat de sonde/ dooz ghewoonte van sondigen/ soo diep in haer ghewortelt is/ dat het hun swaer valt die te laten/ of de selve up te trekken/ diewilg grooter lanchwoedicheydt/ ghedult ende verdrachsaemheydt ghebruycht/ als welontrent sulche/ die verlicht zyn/ ende teghen de verlichte Conscientie/ of deurgaens/ of veelijdtg streven ende wortelen/ of oock diewilg in eene ende selvighē sondre wedrowen verfallen. 4. Doch is hy ordinarijs met grooter lust/ ghene- Ghentheydt/ vermaechelyckheydt/ neersticheydt ende sozghe vinsteecken tot die ghene/ die haer officie doen/ van tot eenige andere: Daerom hy oock de sulche grooter ende meer hulpe thoont/ overbloedigher gaben ende middelen gheest: doch niet meerder lydsaechheydt/ verdrachsaemheydt/ ende bza- hender

bender pber dzaeght / dan d'andere. 5. Ontrent die gene/die haer schuldighe plcht gantsch niet en betrachten / macr blijven steecken in lanckduerighe weder spannichedt ende hert neckichepdt / is hp doorgaens ontsteecken met meerder haet / da ontrent eenige andere sondare / haer dielwils toesendede sware vloechē / somtijds oec de selve verblindende / verhardē / door. Lev. de overleverbrende aen de krachten der dooolingē / aen hare ep. ghen begheerlyckheden / ende in eenen verkeerden sin / dat is / Iesa. 6,9. een soodanighen sin / die selfs niet toest / of immers niet toe en staet / tghene recht en billijck is / ende die van gheen rede lijk mensch en kan toeghestaen of voor goedt ghekennt woz den : oock inde macht des Duyvels / die krachtich werkt in de kinderen der hertneckichepdt. Somtijds oock straft hp se exemplaerlyck / haer als ten thoone stellende voor de oo ghen van de gantsche werelt / ende tot een spieghel voor ander menschen / stortende ende uytgietende alsoo synen recht / beerdigen toorn / ende bewijsende syne Godlycke macht over de soodanighe.

5. Ende noedanicheydt is de maniere van Gods Voorzie nichedt verschepden / om dat Godt aen sommighe dinghen / om die te weghe te bzenghen / of te verhinderen / of te bestieren / ghebruyckt syne onverwinnelijcke Almachtichepdt : / aen sommighe alleen syne hulpe / ende mede-werkinghe ge tempert ende ghematicht nae de ghestaltenisse der saccken. Sommighe dinghen doet hp sonder middel dooz sich selven : sommighe dooz de Engelen / menschen of andere Creaturen : sommighe brengt hp te weegh dooz dingen / de / ofte daedi-werckende kracht : sommighe hp forme van acn-radinghe / dooz leeren of vermanen / ende dat in confor mitept met de natueren ende krachten van elck dinck / sulcks de selve elcks dooz de scheppinghe van Godt selfs is inghesloten ende mede-gedeplt. Eynelicck Godt heleydt en bestuert alles in sulcker voeghen dat noch syne / noch der gheschapene dinghen natuere ende eghenschappen / int alder minste / pers te kost gheschiedt / macr alles met bepde wel over een home.

6. Verhalven / hoewel de Voorzie nichedt Godts alle ydt in aller menschen / werken / woordten / ghedachten tus schen 1. &c.

* Psal. 5, 5,
volg. Psal.
109, 17, &c.
Exod. 7.
ende 8.
door. Lev.
26, 14, &c.
Iesa. 6, 9.
Ioan. 12, 40
2, Thess. 2.
11. Ro. 1, 25
&c. Eph. 2,
ende 4, 13
18, 19,
* Exod. 9,
16. Ies. 14, 4
&c. Dan. 4,
28, 29, &c.
Act. 12, 23
Andere veer
scherpenichepdt
van wegen de
mannere van
weecken.

y 2. Par. 20
28. Iesa. 46,
10. Ies. 10, 5
6, 7, &c.
Act. 7, 51
&c.

* Prov. 16, 4
&c. ende 21

Wande ghes
heertsch, heftende
natuerliche
vryheid des
wils.

* Deut. 30,
15, volg.
1. Par. 21,
10, volg.
Ies. 1, 19,
volg. Act. 5
4, &c.
1. Cor. 7,
27. 2. Cor.
8, 11, ende

64 Van de Voorſienicheyt Gods. Cap 6
ſchen bepeden komt / ende dat Godt door de ſelbe d'uyterliche
daden / ende d'uytkomſt aller dinghen / nae ſijn goedt-dunc-
ken beleydt en beſtiert : nochraens en werdt de Natuerliche
Contingentie ende ghebeurlyckheydt der ſaccken / ende de in-
ghebozene natuerliche vryheid van des menschen wille /
die eens inde Scheppinghe ghegeven is / nimmermeer dooz
de Voorſienicheyd wegh ghenomen : maer ſy laet de Natu-
ren der dinghen / ordinaris / in haer geheyl / ende gaet in diec
voeghen t' ſamen met 's menschen wille in't wercken / dat ſy
de ſelbe oock vryelijck laet het haere doen / ende beſich zyn
nae haeren aerdt : dien-volghens en beſwacret / noch en
pracmt Godt den mensche nimmermeer met eene precie
nooddwendicheyd / om 't goedt / late staen / t'quaedt te moe-
ten doen.

9. 7.
Teghens de
Forſupne eſt
het ſatum.

b Mat. 6, 26
27. ende 10
29, 30.
Prov. 16,
33. Psal. 33
en 34. ende
94. en 104.
ende 105.
ende 107.
ende 136.
ende 145.
Schierdoorg.

7. Soo en gheschiedt dan nerghens inder wereldt yet by
abontuere ^b of by gevalle / dat is / yet dat Godt niet en weet /
of niet en besorghi / of als ledich aensiet : ſoo verre ist van
daer / datter yet ſoude gheschieden / daer hy gantschelyck met
macht wil teghen zyn / of dat hem t' eenemael ſoude over-
dwinghen wordē / ofte oock yet / dat hy niet willens en
ſoude toe-laten. Oock en gheschiedt het goedt of quaedt /
dat de mensche doet / niet door enighe fataliteyt / of onmy-
delijke nooddwendicheyd / alsoo namelijck / dat Godt den
wil herwaerts of derwaerts ſoude dwinghen / bryghen of
pramen / of dat hy dooz enich krachtich / of daedi-were-
kende / of (ſoo ſommighe ſprecken) toelatende beſlupt ee-
nighe onvredstaenlijcke kracht / ende gheweldt over pe-
mandt ſoude brynghen / om dus of ſoo te moeten doen.

Teghen de
Epicureen.
Stoicien.

8. Soo en laet dan de Voorſienicheyd Godts / die alle
dinghen wijſſelijck ende rechtveerdelijck regeert / geen plae-
ſe ter Wereldt / noch voor de blinde Forſupne der Epicu-
reen / noch voor de fatale onmydelijke nooddwendicheyd
a Job. 1, 21, der Stoiciens / Manicheens / of der Predestinateurs.
ende 2, 10, Maer de waere Godvuchtighe leeren hier uyt / ſoo vele het
Pſal. 18, teghenwoordighe aengaet / ^a in teghenspoedt lijdſaem /
doorgaens ende in voorſpoedt dankbaer te zyn: ende voor het toeklo-
ende 116, 12, 13, &c. Matth. 6, 25, &c. 2. Tim. 4, 17, 18,

mende van Godt haren ghetrouwien Vader althyt het beste te hopen/ ende haer op syne toeversicht volkomelijck te verlaten.

Cap. VII. Vande Sonde ende's menschen ellendicheydt.

S. Ne dit werck der Goedheypdt Godg/ is ghevolght **Vande Sonde** ^{gaet voor de} ^{verlossinghe.}
P'erwerck syner Ghenaide ende barmherticheypt/ daer ^{Rom. 3,} ^{20. &c. en}
 toe de sonde/ ende de straffe/ op de sonde ghevolght/ ^{s. 12. &c.}
 of 's menschen strafbare ende ellendiche conditie oorsaect ^{ende 6, 20,}
 ghegeven heeft. ^{&c.}

2. De sonde is eerst inde Wereldt ghekommen in deser manieren. ^b Godt den mensche hebbende geschapen met sulcke faculteypen en krachten/ als nu is geseyt/ gaf hem een Wet/ ^{Wande eerste sondie Adam.} van niet te eten vande vrucht des Boomys der Wetenschap ^{b Gen. 2, 16} goeds ende quaedts ghestelt int midden vanden Hof/ ende dat op straffe der ewiggher dooit ende veler ellendicheden. ^{17.}

Dese Wet heeft Adam overghetreden/ te samen met Eva ^{c Gen. 3, 1,}
 sijn Hupsbrouw/ die banden Satan verleypdt/ ende met valsche ^{ende volg.}
 inbeeldinghe bedroghen was. Hy heeft de Wet overghetreden/ niet alleen selfs willich: maer oock gantsch en al ^{Rom. 5, 12}
 vrywillich: want hy niet en is gedrongen geweest/noch dooor ^{&c.}
 myterlyck gheveldich aendrijven/ noch dooor eenighe heymelijcke bepalinghe/ of eenighe noodtwendicheypt van Godt/ of ^{1. Tim. 2,}
 vanden dupbel/ om vande verboden vrucht te willen eten/ die ^{13. 2. Cor.}
 asplukken ende dadelycke eten. Oock en is hy in dese sondie ^{14. 3.}
 niet gevallen doo't ontrecken of niet geven/ ende onthouden ^{d Eccl. 7.}
 van eenighe kracht of werckinge/ die hem noodich was/ om ^{35. Rom. 8}
 de selve te ontgaen (welke wegheringh/ of ontrecken sommighe/ seer onverstandelijck/ een toelatinghe of een krachtich toelatende besluyt noemen.) En is oock tot die overtreding niet bewogenen van Godt dooor eenich ghebodt/ bewel/ of heymelijck ingheven/ op dat Godt alsoo oorsaech hebben soude syne sparende barmherticheydt/ of straffen-
 de gherichticheydt te behooonen/ soo sommighe leeren. Want alsoo soude Godt waerachtelyck/ eyghentlyck/ ende alleen Auteur zijn van de sonde: jae sulcke overtredinghe

en soude gheen sonde zyn gheweest / ende en hadde de mensch
met recht niet behoocht / noch konnen ellendich worden om
de selve (soo dat van oock Godt daer uyt gheen oorsaeck of
occasie kryghen en konde/om waerachtighe barmhertichept
ende gherechtichept te oeffenen.) Maer de mensch heeft die
sonde begaen enkel ende puerlyck uyt synen vrpen wille/
sonder eeniche uytwendighe of inwendighe noodtsaeckinge/
alleen is daer tusschen ghekomen Godts toelatinghe : ende
des Duyvels aen-radinghe is voorghegaen (die nochtans
de mensch lichtelijck konde wederstaen / ende hem de oogen
niet leenen) ende de schoonheypdt en aenghenacmheypdt / of
lieffelijckheypdt vande vrucht heeft hem van bumpt aenghe-
lockt.

**Schuld daer
upty gesproten.**

3. Door dese obertredinge is de mensch uyt kracht vande
Godlycke dregginghe schuldich gheworden des eeuwigen
doodts/ ende velerhande ellendicheden : ende is onset ghe-
worden van synen oorspronckelijken gheluckighen staet : en-
ende volg. de derhalven gewoeppe uyt dien hof/ die een voorbeeldt was
van't hemelsch Paradijs / daer hy anders mit Godt ver-
snde volg. keerde : daerom hy oock afgescheidpen wierdt banden boom
Apoc. 2, 7. des lebens / die een teecken was der saliger onsterfelyck-
ende 21, 14 heypdt.

**Woorde van
ingh der sel-
ver op de Na-
turalistisch
domelinghen:**

4. Ende dewijl Adam was s de stronck/ stam ende wortel
des gheheelen menschelycken gheslachtes / en heeft hy niet
alleen hem selve : maer oock alle syne naekomelinghen / die
als in syne lendenen waren / ende uyt hem souden vsoekho-
men dooz natuerlycke generatie / in de selve doodt ende ellen-
de gheworpen ende inghewickelt : alsoo dat alle menschen/
ende volg. sonder eenich onderschept Christo onsen Heere uytgenome/
Job. 14, 1. dooz dese eeniche sonde Adams beroost zijn van die ooz-
ende volg. spronckelijken ghelucksalicheypdt / ende gebozen worden ont-
bloot van de ghorechtichept / die noodich is / om d'eeuwige
salicheypdt te bekomen / ende d'eeuwighe doodt ende ellende
onderworpen : welck men ghetwoon is d'orspronckelijken
of Erf-sonde te noemen. Men moet nochtans vast ende se-
ker honden / dat de goedertieren Godt / teghen dit quaedt/
dan van Adam op ons ghekomen is / een ghenadich remedie
In synen beginden Soon Jesu Christo als den tweeden ende
den

ende nieulwen Adam/ geprepareert ende bereydt heeft. Daer ¹ Siet de
uite dan bliekt / hoe schadelijk de dooolinghe is der ghener/
die ghewoon zyn 't bestupt van d' absolute verwerynghe
vast te maecken of te gronden in dese sonde.

5. Benevens dese sonde zynnder noch andere sonden die
daedeliche, ende een pder mensche selve eyghen zyn/ ² welcke
onse schuld vooz Godt inder waerheyt groter maecken/
ende 't verstandt in gheestelijcke saken verdupsteren jac ver-
blinden/ ende den wil meer ende meer verkeert maecken dooz
ghewoonte van sondighen.

2.Cor.4,3. Eph.4, 17, 18. 19.Ier.3, 23, Ioan.8,34.Rom.7, 14, en volg. ² Pet. 2 19.

6. De soorten of ghedaenten deser sonden zyn vele ende ³ Soorten ene
verscheyden: hebben oock verscheyden graden en trappen/ ⁴ grad of tcap-
ghelyck uyt de gheleghenheyt der personen / diese begaan/
der dinghen/ daer aense begaan woorden hate oorsaechen/wij- ¹ Luc.12,47
se vruchten ende andere omstandicheden / verstaen kan wer- Iac.4,17,
den. ⁵ Eene is een sonde ⁶ van doen / d' andere van naclaten; ^m 2.Cor.
d' een deg ^m vleeschs / d' ander deg Ghesters : ⁿ d' eene sprunt ⁷, 1.
uyt onwetenheyt / d' ander ^o uyt haestighe passie of swack- ⁸ 1.Tim.1,
heyt/ d' ander ^p uyt boosheyt: sommighe gheschieden ^q te- ¹³.Luc.25
ghen de conscientie/sommighe niet: daer is een heerschende ³ 4.
sonde: ende wederom eene sonde/ die niet en heerschet: Daer ^r Act.3,17.
is ^s eene sonde ter doodt/ende eene sonde niet ter doodt: ^t Eene ^o Gal.6, 1,
tege ^d H. Geest/ en andere niet etc. Van desen allen moet ^m Mat.26,70
dit alle tydt seker houden / datter sommige daedelijcke son- ¹ Sam.25,
den zyn/ vande welche uytduckelijck gheschreven/oste voor- ^{13,21}
bygaeng wijse/ niet donckerlyck aenghewesen/ ende te ken- ^p Psal. 19:
nen ghegeben is/ dat die de selve doet, des Coninckrijcks der He- ¹⁴, Num.
melen ende des eeuvvighen levens , niet en kan deelachtich vordern: ^{15,30, &c.}
soodanige dan zyn alle de werken deg vleesches/ die Gal. 5. Mat.26,14,
¹.Cor.6. Ephes.5. ende Tit.3. beschreven woorden/ ende dier- ¹⁵. 2.Sam.
gelijcke: het ^u zy de selve geschieden niet verachtingh Gods/ ^{11,15,}
ende klaer misbruyck van de rechte redene: of ten minsten ^q Luc.12,
soodanighe zyn / ^x die den ghenen/ die die eeuwighe Hemel- ^{47.}
sche goederen begheert gheensing en betamen: als daer zyn Psal. 19,13
^y Rom.6, 12. ^f 1. Ioan. 5,16. ^t March. 12, 31, 32. Marc. 3, 29, Lue. 12, 10,
^z Num. 15,30. Rom. 1,28.ende 2, 17, 21, 22, 23, ende 3, 8, &c. ^z 1.Ioan.2,15,
Math.6,32.

licede der Wereldt ende der Wereldtsche dinghen / midtsga-
ders anrstighe ende lykens ghestadighe sorghende becom-
merissen om die te verlykhen/te besitten/ende te behouden.
Met sommighe sonden ist soo gheleghen/dalse kleynne of lich-
te strupckelingen gedenkt mogen wordēn:/ door de welcke de
wensēh / volghens t' ghenadij verbondē ende de goedertie-
renheypdt Godg / vande hope des eeuwighen lebens niet up-
ghesloten wordē / hoewel hy sich van eenich der selver niet
t' eenemael en ontledicht: wanneer hy maer hem selven ghe-
ne heletselen willens ende wetens inde weeghen leydt / om
daer van niet ontledicht te wordēn/ of in eenigher manieren
in de selve te blijven steecken: Maer de selve begaet / alleen
door oubedachtheypdt / swachheypdt / ouachtacmheypdt / of/
daer inne valt door eeniche haestighe passie / schielijck zynde
overvallen / Het zy sulckis ghebeurt door het temperament
sijner natuer / of up quade langhduerige aenghelwent-
heypdt / of up eenich onvoorsien accident of toeval. Daer-
omme moet men alle-tijdt de sondighe dadēn onderschep-
den van't aenkleven oft van de quaede ghewoonte in't sou-
dighen: oock die rechtschapene onvolmaechtheypden ende
bljckelycke swachheden/ van sulcke dadēn / die gheschie-
den teghen t' upghedruckte/ende selfs in dien oogheblick/
als de sonde hedzeven wordē / Wel bewuste ghetupghenis
ende inspraecke / t' zy vande natuerlycke reden / t' zy vande
over-natuerlycke openbaringhe int Woordt Godg up-
ghedruckt / ende met nooitore overtredinghe van eenich ghe-
bodi/ mitgaders verongelyckinge van onsen even-naeste bp
sonder nae de meeningh des Nieuwen Testaments) verghe-
selschapt zyn.

7. Oock heeft Gode verscheypden straffen teghen de son-
den ghestelt nae der selver Ghoochte of hoedanicheypdt / name-
lijck de straffe van bloote schade / dooz welcke hy den men-
schen onthaupt oft hengent eenich goedt / dat hun aenghe-
nacu of lieffelijck is : oft daer-en-hoven de straffe / daer
ende 28. mede hy den menschen eenich smertelijck quaedt doet ghe-
doorgaens. voelen: item thdelycke of eeuwiche-ducende straffe / licha-
Ezech. 18. melijcke ofte gheestelijcke / nae gheleghtheypdt vande schult
¶ 2, 13, &c. Rom. 5, 12, ende 6, 23, Iacob. 1, 12,

ende sonde/die bedzeben is.

8. De tweederley kracht ofte werkinghe der sonde/daer Tweederley
van voor ghesproken is/ namelijck van Verdormentis oft cracht des sond
vrighe doodt: ende van slavernye dat sonden, of ghevaneckenisse be onder het
onder de ghevoonte van sondighen, is klaer ghebleeken / soo D. Testant.
langh Godt syne salichmaeckende Ghenade / bereydt voor Mat.11.27.
alle tyden / ^a den Sondaren niet vol ende klaer gheopen- Eph.3.9.
haert: maer alleen van verre/ donckerlyck / ende als dooz 10.11.
eene tralie ghehoont heeft / onder eene ghenerale toeseg- 2. Tim.1.9
ghinghe van gunst ende ghenade / ^b ende onder de schadu- 10.Tit.2.
we ende voorbeelden ^c van lichamelijke dinghen. Want 11.
hoewel het niet gantsch ende al aen Lynden onthoocken
heeft / die/dooz de hulpe van die Godlycke Ghenade / Go- b Gen.10.1.
de ghelooft/dooz t ghelooft oprechtelyck voor hem ghewan- ende 17.7.
delt hebben / ende haer leven hebbende aenghestelt ende ghe- Heb..11.16.
richt nae Godes wille / de heerschappye der sonden afghe- c Heb.10.1.
woernen/ dooz het selve levende ghelooft oock gherecht- Ioan.1.17.
beerdicht / ofte vande schuld der sonden ghebijdt / ende Col.2.17.
met het loon des ceuwighen levens zijn begifticht gheweest/
a soo uyt de exemplelen van Abel / Enoch / ende Abzaham ^dGen.4.4.
den Vader der gheloofighen/ etc. blijckt: nochtans soo is ^eGen.5.24.
de meeste menicheit dooz den last der sonde ende het ghe wicht Heb.1.1.
der ellenden wegh-geruckt ende overstolpt wozden. Want doorg,
inden aenbank / als daer noch gheen gheschreven Wet ghe-
geven was / maer alleen het ingheven der natuerlycke re-
den / de Vaderlycke overleveringhen van handt te handt/
ende sommighe Godlycke ende Enghelsche openbaringhen
ende verschijninghen / door Godes beschickinghe / plaets ^fGen.6.5.
hadden onder den menschen / soo was de sonde inder We- ^g2 Pet.2.5.
relt (ghelyck gheschreven staet Rom 5. vers. 13.) ende bryp- ^hGen.6.5.
de hare kracht myt in sulcker voeghen / dat alle vleesch (wep- 11.12. ende
nighe/ die rechtbeerdich waren ende dooz den ghelooft voor 8.21.
Godt wandelden/ uyt ghenomen) sijnen wegh-bedorf / ⁱende
alle 't ghe dichtsel der menschen niet dan quaedt en wag van
der jeught aen. Daer uyt de schuld der sonde soo vermee-
dert is/ dat de ^jHondtbloedt over de gheheele Wereld ^k Der
Godloosen ghebracht is.

9. Rae de ^lHondtbloedt is de sonde niet alleen niet uyt-
ghewist

ghewist/ of te niet ghedaen worden: maer is verstandt/ ghe-
4. Iosu. 24, lijk een suer-deestem voorz ghekropen ende ¹ptghcypdt
2,3. Gen. 18 over 't gheheele menschelyke gheslacht: soo dat gheheele
20. Volcken/ Nationen ende Landen haer selven met Afgoderhen
1. Gen. 18. ende andere leelijcke schandelycke sonden allenthalvē besmet
32. hebbent/ oock so dat in de seer groote ende meeste Ghemeen-
3. Maer het ge- ten ende Burgherschappen der menschen/ altemet naulijcks
ven van de thien rechtveerdighe ghevonden zyn. Ten lesten/ als Godt/
4. Act. 14,16 andere volckeren voorzgaende/ seeckere menschen/ ¹pt de
Psal. 147, menichte der Afgoden-dienaren ende Bondaren/ hem selven
19. 20. gingh ¹pt verkielen/ ende haren Naomelingen/ ¹pt sonder-
Deut. 7,6,7 linghe ghenade/ de gheschreven Wet/ bestaende ¹pt vele/
&c. en 9,4, strenghe ende stricte/ soo Ceremoniale/ als Mozae ende
5,6,&c. Politijcke gheboden/ niet anders dan ghelyck een lastich
1. Act. 15, 10 joch ende ondzaghelyck pack/ oplepde/ daer dooz sp ghe-
Gal. 3, 23. stadicl souden worden ingehouden ende bedwongen om niet
4. Gal. 3, 14 alsoo te sondighen: maer tot betrachtinghe van haere schul-
5. Lev. 26, 3, dighe plicht souden voorz-ghedreven worden: bevestigende
&c. Deut. daer-benevens de selve Wet/ met strenghe dregginghen/ en-
27, 15, &c. de menichvuldighe belosten/ jae somtijds oock waerschou-
28. doorg. winghen ende aenbiedinghen van synen ghenadigen goeden
9. Ies. 61, 1, wille/ de volcke dooz synne Propheten ende Dienaers doen-
&c. ende de weder ende wedervoordagen ende indrucken/ om de over-
62, 6.&c. tredinghe te heletten: Nochtans heeft de sonde d' overhandt
2. Paral. 36 behouden/ ende en is niet alleen haere heerschappye dooz die
15. Act. 7, Wet niet te niete ghedaen/ nochte de schuldt/ dooz 't bloedt
51, 52. 53. der Stieren ende Bocken/ niet wech-ghenomen: maer is de
9. Rom. 5, sonde meer vermeerdert/ ende niet anders gaende gemaeckt/
20. en 7,8. Dan als of de Wet haer daer toe/ als met een nieuwen angel/
Heb. 7, 18. aengheprickt of spoer ghegeven hadde: sulck dat oock
19. ende 9, de schuldt des doodtz ende der verdoemenis daer dooz soa
20. ende 10. seer is verstaert/ dat de gheheele Wereld onder de son-
4. Rom. 3, de besloten ende de verdoemenis onderworpen is ghewo-
19, 20, ende den.

11. 32. 10. Daer ¹pt haer ten lesten klaer vertoont heeft de hoog-
 ste noodtwendicheydt/ ende te ghelyck de nutticheydt vande
 Ghenade Godz ons bereydt in Christo al voor alle eeuwen/
 als sonder de welcke w noch dat sware ellendighe joch der
 sonde/

Cap. 8. Vande Verlossingh ende Ampt I. Christi. 71
sonde vanden halse afwerpen / noch ic in alle onse Gods, ^a Rom. 6,
diensticheydt werken of bedzieghen konden / dat waerach. ^b 1. &c. en
tich goedt was / nochtie oock d' eeuwighe doodt / of eenighe ^c 7. 1. &c. en
rechte waere straffe der sonde immermeer konden ontgaen/ ^d 8. 1, volg.
soo verre wasset van daer / dat wy de eeuwighe salicheydt ^e Gal. 3. 24
sonder de selve ghenade / of dooz ons selve / of dooz ande ^f Act. 4. 12.
re Creatueren immermeer souden hebben kunnen verkrijg ^g en 13. 38. 39
ghen.

Cap. VIII. Van't vverck der Verlossinghe midis-
gaders vanden Persoon ende Amtien
Iesu Christi.

1. **G**eest daerom den alderghenadighsten Godt goedt ^{Welchheit}
ghedocht ^a op't eynde der eeuwen / of inde volheypdt ^{werck der bet/}
des tyds / dat uptnemende heerlycke werck / dat hy ^b a 1. Cor. 1. 10
voorweten of in sich selven voorghenomen had / ^c eer des we- ^d 11. Gal. 4. 4
reit ^e grondt gheleypdt was / ende dat hy van tyde te tyde on- ^f b 1. Pet. 1.
der verschepden figueren / schaduwien ende voorbeelden den ^g 20. Eph. 1.
menschen van verre / als met een grove kole afgheteeckent / ^h 9. 10, en 3.
ende int rouwe ontwoopen / doen sien ende te kennen gheghe- ⁱ 9.
ven hadde: datelijck aen te banghen ende heerlyck int werck ^j c Hebr. 9. 6
te stellen: namelijck / ^k werck der Verlossinghe; ^l of der Nieu- doorg.
vve Scheppinghe, daer mede hy den mensch / die dooz de sonde ^m 2. Cor. 5. 1
der eeuwigher doodt ende verdoemenis schuldich ghetworcken ⁿ 12, voorts.
was / ende onder de slavernye der sonde lach in grooter ellen ^o Rom. 5. 12
de, up't louter ghenade ende barmherticheydt van die schuld ^p &c. en 8. 3,
verlossen / inde hope des eeuwigen lebens ende der onsterfje- en volg.
lycheydt her-stellen / ende overvloedighe krachten verlee- ^q 1. Pet. 1. 3.
nen soude / om sich de heerschappye der sonde quijt te maect ^r &c. Eph. 2.
ken / ende den wille Godts van ganischer herten te ghechooz- ^s 1, en volg.
samen.

2. Dit werck heeft hy volbzacht dooz synen eenich-gesbo- ^t De upnboes-
ren Soo onsen Heer Iesum Christum / ^c den welcken hy in ^e Ioan. 3. 16
der werelt ghesonden heeft tot dien eynde / dat hy ons dooz en volgens
den selven niet alleen volkomelyck openbaeren ende op ver- en 8. 26.
schepden manieren bevestighen soude / synen alvergenadich ^f Mat. 11. 27
/ Mat. 11. 27

Ioan. 1, 18. sten wille van den boetbeerdighen ende ghelooovighen sondaren met d' eeuwighe salicheydt te beschencken/maer oock / op en 10, 43. dat hy ons dooz syne allerheylischte ghehoorsaemheydt ende Gal. 4, 4. de krachtighe werckinghe des H. Gheestes in ons / ten ghe-Tito 2, 11, 12 wenschtien ende en/soo veel in hemis/van trappe te trappe allenliengh brynghen soude:

3. Wat aengaet de kennisse deseg Soongs Godts / onses Heeren Jesu Christi / de selve bestaat gheheel ende al / voor so **Hoia. 1, 1, en** veel ons die ter salicheydt noodich is/ voornemelijck in twee volg. en 20 deelen/ raekende eensdeels sijn Persoon, eensdeels sijn Aempt. **28. Rom. 9** Ten aensien van sijn Persoon, is Jesus Christus waerachtich **5. 1. Ioan.** eeuwiche Godt ende te ghelyck waerachtich ende volkommen **5, 20.** rechtveerdich mensche / s in eenre ende de selve persoon : als **5 1. Tim. 2** zynde de natureelijcke/eenich-ghebozen epghen Soon Gods/ **5. Mat. 16.** in de volheyt des tijds / dooz werckinghe des heylighen **16.** Gheestes/ geworden een waerachtich volkommen mensch / en **11. Cor. 10,** de ynt de Maght Maria/ sonder eenighe smette der sonde/ **21, 22.** ghebozen.

2. Cor. 5, 21, 1. Pet. 2, 22, en 3, 18. ^b **Ioan. 1, 14, en 3, 18.** **Rom. 1, 3, 4, en 8, 32.** **Gal. 4, 4, Luc. 2, 31.** ende volg. **H. b. 4 14.**

Dan sijner menschelycker naeruren waerheit/bol. roentheyt/ etc. **4.** **Hy is ghewoorden/** niet alleen een waerachtich mensch gheheel ende volkommen / soo veel aengaet het menschelycke wesen / bestaende ynt een waer menschelyck lichaem ende redelijcke ziele: maer oock alsoo / dat hy met ons de selve **Ioan. 1, 14,** swachheden/ passien/ellenden/benautheden/ beswaernissen/ ende volg. pijnen/droefheyden/schanden/smaecheyden/jae oock de aller-bitterste ende smertelijkerste doodo/ waerachtelyck is onvolg. en 4, derwoppen gheweest: ende dat tot defen eynde/op dat hy sijnen hzaederen in alles ghelyck ghemaect zynde/sonder sonden/ een barmhertich ende ghetrouw Over-priester soude wesen in die dinghen/ die hy Godt te doen waren/ om de sonden des volkx te versoenen. Ende dat is / dat gheseydt wordt int Archikel van't Apostolische Symbolum/ aengaende Christum:

Ik gheooeve in Jesum Christum den eenich-geboren Soon Gods/ onsen Heere/ die ontfangen is ynt den H. Gheest/ghebozen ynt de Maghet Maria.

Cap. 8. Vande verlossingh ende Amt I. Christi

73 Diversele
Amp. e. de
twederle
standt 2.
Chrit.

5. 'T Amt Iesu Christi is dyp-crlep / Prophetisch , Prie-
sterlijck ende Conincklijck, & 't welck hy / ten deel voormaelg
op deser Werden / inden staet der ootmoedicheyt ende verne-
deringhe, ghetrouwelijck bedient heeft/ten deele nu noch glo-
rieuwelijck bedient inden Hemel / inden stande syner verho-
ginge. Tot den eersten staet gehoorze dese volgende Articule. 1

Gheleden onder Pontio Pilato/gercrupst/ghestorven
ende begraven neder ghedaelt ter Hellen.

Hier mede is de gheheele vernederingh Christi / die onsen
Prophet en Hoogen Priester betaechte als traps-wijse/bol-
logen. Tot den tweeden stant behoozen dese Articulen:

Ten derden dach is hy opghestaen van den dooden/
is opgheklommenen Hemel/ sit ter rechter-handt siens
Vaders Almachtich/ van daer sal hy weder komen om
te oordeelen delevende ende de doode.

Daer mede eensdeels de voorbereydingh tot Christi Co-
ninklijcke waerdicheyt/ anderdeels dese syne waerdicheyd
elbe/ende der selver grootmachtighe uithreydinge beschre-
ven wort.

Rom. 8, 34. Hebr. 2, 25, ende 8, 1, &c.

I9, 20.

6. 'T Prophetisch Amt heeft Christus volvoert voormaelg/
wanneer hy den wille Gods vande salicheyt ende 't eeuwiche
eben den ghene/ die ghelooven ende ghchoozsaem zijn/ nae
jaere doodt mede te depelen ons niet alleen " dooz 't Euani-
uum heeft voorghedzaghen of verklaert: maer de selbe oock
oorz verscheypden openbare teecken/ ende / met reden/ on-
vederspreechelijcke miraculen: jae oock niet het exempl
ghener eghener ghchoozsaemheyt / beyde in sijn leven ende in
ijn sterben/ treffelijck versterckt / ende dan noch nae sijnen
oort/ veertich daghen lanck/ gantsch krachtelyck behooont
nde bewesen heeft.

I. Het Pro-
phetisch Amt

n Ioa. I, 18

en 15, 35,

2, Tim. 1, 10

o Ioa. 5, 36

en 15, 24,

Act. 2, 22,

P. Pet. 2,

2 Th. Phi. 2, 5

q Act. I, 3,

&c. Ioan.

20, en 21.

2. Het pries-

terlijck.

Phil. 2, 8,

Eph. 5, 2,

7. 'T Prieiterlyc Amt heeft hy in voorthdē te deele bedient/
wanneer hy syng Vaders bevel in alle ootmoedichz gehooz-
amēde/den verbloeckte doot des cruyces geledē en sich tot
en soen-offer voor de sonden des gantsche menschelijcke ge-
lachtes heeft laten slachten: ten deel bedient hy t noch / Eph. 5, 2,
ial. 3, 13. Hebr. 2, 9-10, ende 20, 5, 6. 1, Ioan. 2, 2, Rom. 8, 34.

x. Joan. 2.1 wanneer hy / weder levendich geworden zynde / om der men-
 Heb. 7. 24 schen wille / in den Hemel gestadelyck verschijnt voor 't aen-
 25. schijn Gods ende voor de gheloovighe / met kracht ende
 heerlyckheit tusschen beyden treedt / stellende en betoonende
 metter daedt hem selven alle-tydt ende over al haeren ghe-
 trouwen Advocaet / patroon en voorspraak.

¶ Conincklyck 8. ¶ Konincklyck A'mpt betreedt ende oeffent hy / als hy /
 zynde vanden Vader verwekt upp den doodt / ende verhe-
 b. Heb. 1.3 ven tot inden Hemelschen theroon / gheset aende rechterhandt
 Apoc. 3.24 Gods inde hoogsten : oock alle macht in Hemel ende Aerde
 1. Thess. 1. verkregen hebbende / over al grootmachtelick gebiedt / ende
 10. Psal. ende alles alsoo nae zijn goedt diencken bedient / dat hy voor
 x. 10. 1. al besoeght de salichepdt syner gheloovighen : wanneer hy
 x. Mat. 28. den dienst des Euangeliums instelt / ende inden selven syne
 19. Act. 2. gheestelijcke kracht uppbreydte : wanneer hy oock syne ghe-
 36. trouwe onderaten krachtelijs in desen leven wapent / voor
 y. Eph. 1. 20 staet / ende beschermt teghen des Satans / der Tyrannen / en-
 21. 22. en de aller anderen byvanden konsten / bedroch / list / lagen / kracht
 volg. en 4. ende gheweldt : tot dat hy int ultieme oordeel dese alle te
 11. &c Psal. samen t' eencmael verniele / ende gheene in syne Hemelsche
 2. 8. &c. en ende onsterfelycke glorie aen-neme / ende eeuwigh ende ab-
 11. 0. 1. tydt gheluckich ende salich-maecke. Ende op dese Ampten
 Marc. 16. wordt gheboudt de kennisse / ende eer-dienst Jesu Chi-
 30. sti / waer mede wy hem dienen als Middelaer : waer van
 1. Cor. 15. hier nae.

¶ 24. volg. x. Apoc. 2. en 3. doorg. Act. 12. 11. ende 18. 10. Heb. 1. 14. a Mat. 25. 30.
 volg. 1. Cor. 15. 24. 2. Thess. 1. 7. 8. 9. 1. Thess. 4. 17. 1. Thess. 1. 10. Mat. 24. 31.

Christus is
 onse Salich-
 maker op vele
 maneken.

9. Soo blijkt dan hier upp / dat Jesus Christus; onse Sa-
 lichmaecker is / niet alleen dooz sijn predicken / exemplel ende
 hetupghende doodt / als een Martelaer (dat is / niet daer-
 om alleen / om dat hy ons den wegh der eeuwigher salichep-
 verkondight / den selben met miraculen / met het exemplel

¶ Mat. 20. sijns lebens / ende dooz sijnen doodt bevesticht heeft : ende
 28. Rom. 5 hy oock dooz dit middel / selfs de hoogste macht om ons sa-
 8. 9. 19. lich te maecken / verkreghen heeft : maer oock dooz verdienst,
 Phil. 2. 5. ende kracht / enghentlijck op ons siende. Dooz verdienst,
 &c. 1. Tim. overmidig Godt dooz syne gheweldige ende bloedige doodt /
 2. 5. 6. als dooz een rantsoen ende soen-offer / alle sondighe menschen

Cap.8. Vande Verlossingh ende Aempt I. Christi. 75
dus verre met hem selve versoenit heeft/ dat hy dooz hem / en. ^c Levit. 16,
de om sijnen t wille/ heeft willen met hun vrede maken/ oock doorgaens,
hun de deure der ewighe ^d Salicheydt ende den wegh der ^e doorgaens,
onsterfchelyckheid openen: ghelyck t selve langhe te vozen/ ^f ende 10.
onder verschepden voor-beelden / figuren ende schaduwen ^g Ende 10.
des Ouden Testaments/ ende voornameliick / onder 't dooz ^h Rom. 8:
heeldt van dat solennel/ ende heerlijck offer / dat de Hooge- 34, ende 14.
Priester eens 's jaers plach te offeren / afghebeeldet was. ⁱ 9. 1.Ioan.
Hy is Salichmaker in kracht/ ^j om dat hy de gheestelijcke 2,1,2.
vrucht vande voorschreven sijnen verdienst/ sijnen geloovigten Hebr. 4, 4.
krachtelijck toe-eghent/ ende de selve aller weldaden/die hy ^k &c. Act. 10
door sijnen verdiensten verkreghen heeft / datelijck deelach-
tich maecht: waer van nu stracr hzeder.

10. De kracht van dese gheheele verdienst wordt senuweloos ende krachtelooß ghemaect/ jae tot inden grondt toe
uptgheropt van die ghene/ die drijven / dat de absolute Ver-
liesinghe ende Verwerpinghe van seckere personen/aenge-
merkt/ of voor den val/ of alleen in ende onder den val/ghe-
schiedt soude zijn al-bozen in ord' ze / eer dat Christus banden
Vader tot Middelaer was gheordineert. Want het doch
immoghelyck ende onmoedich is/ dat de versoeninghe soude
gheschieden dooz eene waerachtighe betalinghe of rantsoen/
jaer al van te vozen bestoten is/ eene absolute schickinghe tot
leven ende doodt. Want d' Uptverkozen/ of/ die men seyd/ ^l
dat ten leven gheschickt zijn/ en hebben soodanige versoenin-
ge niet van doen: overmits sp/ daer mede/ dat sy uptverko-
zen zijn/ alreede in Genade staen/ende woorden van Godt met
de hoochste ende eene onveranderlycke liefde bemint. Aen-
gaende de Verworpen/ soo sp die noemen / zp selve / die dese
absolute Verwerpinghe / drijven / lochenen dat de versoe-
ninghe voor hum zp gheschiedt: oock isset by hem selven on-
gherijmt/ ende spreeckt sich selven teghen. Want daer mede
dat sp (nae t ghevoelen van dese drijverg) verworpen zijn/
daer mede zijn sp van dese versoeningh uptghesloten: ghe-
merkt Godt niet en wil/ noch en kan willen / dat den ghe-
nen/ die hy verworpen heeft/ eenich salichmaectende goet da-
telijck werde mede-ghedepldt/ en met den uptverkozenen ge-
meen zp.

^c Levit. 16,
^d H.b. 9.
^e Ende 10.
^f Rom. 8:
^g Ende 14.
^h 34, ende 14.
ⁱ 9. 1.Ioan.
^j 2,1,2.
^k Hebr. 4, 4.
^l &c. Act. 10
21. volg.
1.Pet. 1,3.
Wedringgung
eener dootlingh
Siet Calv.
inde boven
ghemelde
plaetsc.
Item, de
Canonsder
Dortscher
Synode
insonder-
hey hooft-
stuck. 1.
ende 2,

Cap. IX. Vande kennisse des Godlijcken vwillens
ons gheopenbaert int Nieuwve
Verbondt.

Twe edelen
wille Gods
int A. Verb.
a Ier. 31, 30
ende volg.
Hebr. 8.
schier
doorgaens.
Hebr. 9, 25,
&c. en. 10.
volg.

De Wille Gods/a begrepen int Verbondt der Gena-
nade: 't welck d' eenich ghebozen Sone Gods ons
in sijn Euangelio dypdelyck ende volcomelijck heeft
gheopenbaert / verbat twee voornaemste Hooft-stucken:
Eerstelijck die dinghen/die Godt van sijne zÿde/dooz Jesum
Christum sijnen Soon/voorghenomen heeft in/oste ontrent
doorgaens. ons te doen / op dat wþ der eeuwigher salicheydt souden
Declachtich worden: Daer nae / gheen hþ van ons wil ge-
daen hebben / indien wþ d' eeuwighe salicheydt begheren te
15. volg. ghenieten.

2. De dingen/die God van sijne zÿde voorghenomen heeft
tot onser salicheypt te doen/ zijn twee.

Deerste we-
derom twees
derley.

1. Heeft hþ voorghenomen ende besloten ter eerst sijns
Wel-beminden Soong/ ^b alle ende alleen de ware geloovigen
b Ioa. 3, 16. in sijnen naem: oſte die sijn Euangelio gehoorzaem zÿn/ende
volg. en 6. in dat ghecloove ende gehoorzaemheydt ter doodt toe volher-
29, 30. den/dooz hem/ tot de salicheypt ende eeuwighe leven/ te ver-
Eph. 1, 3, kiesen/tot kinderen aen te nemen/ te rechtbeerdigen / met den
&c. Rom. 8. 2. Gheest te verzegeleden/ende ten lesten te verheerlycken: en-
28. volg. de daer tegen d' ongeloovighe ende onvoerbeerdighe bande
2. Tim. 1, 9 salicheypt ende 't leven te versteegken/ oſte verwerpen ende te
Heb. 3, 6. verdoenien. 2. Heeft hþ voorghenomen ende besloten den el-
14. lendigen sondaren/dooz den selven sijnē Soon/ sodanige Ge-
c Ioa. 3, 18. nadē te gheven/ d' daer dooz sy datelijck kunnen in Christum
36. Mat. 25 gelooven/sijnen Euangelio gehoorzaem zÿn en bande heer-
41. &c. schappye ende schuld der sonde verlost kunnen werden: jaē
d Tit. 2, 11 dooz de welclies spooch datelijck gelooven gehoorzaem ende
12. Act. 3, verlost worden/ 't syn saeklic sy dese ghenade Gods/dooz nieu-
26, ende 5. we hals sterckheyt/verwerpen of verwaerloosen.
3. I. en. 26, 16, en volg. 2. Cor. 5, 18, 19, 20, ende 6, 1. 2. Pet. 1, 3, 4.

De Predicati-
matie ter sa-
wicheypt.

3. T'eerste voornemen of Besluyt is / t'Besluyt vande
Pra destinatie oſte Verkietinghe tot de heilijckheit: dooz 't welck
met eenen gesielte wordt de noodwendicheypt ende nutticheypt
Des ghe-

begheloofg ende der gehoorzaemheyt / om de salicheyt ende
heerlyckheydt te bekomen. Doordit Besluyt te wiken noch Siet Calv.
een ander Besluyt stellen / dat inde Ord're soude voorgaen / ende de
daer mede sekere singuliere Personen hoofst voor hoofst / en Canonsdes
peremtoerlyk souden zyn verkozen tot de heerlychheydt / en Dortschen
alle d'andere verwozzen tot ewighe pyne / is soo veel / Synodi
als de Patuer van dit Besluyt omkeeren / Jesu Christi ver hier te vo-
dienst wech nemen / den heerlycken glantz der goedicheydt / ten ghe-
Ghrechtecheydt ende wylsheydt Gods verdryssteren / jae al meldt.
le de kracht ende werkinghe des kerken-dienssts / ende van
alle gelicte ende Godsdiensticheyt geheel ende al verdelgen/
ende te niete te doen.

4. Tander voornemen of Besluyt / is 't Besluyt der Roepinghe
ghelyck ghestelt wordt / de nootwendicheydt ende nuttie,
heydt van de Ghenade Gods / ofte der middelen / die noo-
dig zyn om in Jesum Christum te ghelooven ende hem te
ghehoorsamen nae synen wille / ons inden Euangelioghe-
penbaert. Maer aenghesien wþ eer moeten kennisse hebben
van den wille Gods / die hy van ons gedaen wil hebben / dan
van de Ghenade / die ons nootwendich is om synen wille te
doen : ende van de heerlychheydt / die die besitten sullen / die
synen wille doen : soo sullen wþ nu / volgens dese selfde Ord're /
van dese dinghen handelen.

Cap. X. Vande Gheboden Jesu Christi int Generael ende vande penitentie ofte bekeeringhe.

De wille Gods / die hy van ons ghedaen wil hebben
op dat wþ d'ewighe salicheydt souden verkrijgen /
is begrepen inde Gheboden Jesu Christi / de welcke
alhoewel sp̄ vele ende verscheydene zyn: nochtans alle te sa-
uen onder 't eenich ghebode van een waerachich ofte leben-
rich gelooche aan Jesum Christum / dat doord de liefde weret /
verbat kunnen worden / ende ghemeenlyck inde H. Schrift
verbat worden: Alhoewel 't ghebode van hoete ende beke-
ringhe dichtwils daer hy ghevoeght pleeght te worden.

2. Gen.

De summe
der gheboden
des H. Test.
a Matt. 5. 6

7. capp.

b Ioan. 3. 16

&c. Rom. 3.

16. 17, ende

3. 22.

c Mat. 3. 2.

&c. Act. 3.

19. &c.

- Vetsalichma-
 heud geloof.
 a Gal. 5, 6, d 't ghene nootelijck vergheschapt is met goede werken/
 en 6, 15. ende met een oprechte beteringh onses gantschen lebens / aen-
 1. Cor. 7, 19 ghestelt zynde nae de gheboden onses Heeren Jesu Christi.
 Iac. 2, 14. Want aenghesien de belofte des eeuwighen levens / dooz-
 volg. gaens inde **H** Schriftuere van onsen Salichmaecker den
 e Ioan. 3, 36 Gheloobe voort toeghevoeght / ende 't Gheloof ghesydte
 en 6, 43. wordt den Ghelooften toegereekent te worden tot Recht-
 f Rom. 5, 4. veerdicheydt : ende niet te min nochtans Jacobus sept/dat
 &c. wyp oock gerechtveerdicht worden up de wercken/ende niet
 g Iac. 1, 24. up het gheloof alleen. Dewijl oock Paulus sept/dat de
 h I. Tim. 4, Godvrychticheydt de belofte heeft deses ende des toekomen-
 8. den levens : ende d' Autheur deses Brief totten Hebzeen
 i Heb. 12, leert / dat sonder heplicheyt niemand Godt sien sal / ende vele
 k 14. dierghelycke spreucken meer tot dese sacke dienende inde
 k Mat. 7 21 Schriftuere updruckelijck ghelesen worden : soo en kan't
 ende volg. ghebodt des Ghelooft niet anders aenghemerkt worden/
 Heb. 10, 36 dan voor sao veel het / volghens syne aerdt ende natuerlijcke
 Jac. 1, 25. eghenschap / oock de ghchoozsacmicheydt des Ghelooft in-
 l. Ioa. 5, 1 fluyt ; ende is als eene vrychtbaere Moeder aller goeder
 volg. wercken / eene fonteyne ende oorspronck vande geheele Chri-
 stelijcke Godsalicheydt ende heplicheydt.
 2. Pet. 1, 5, 3. 't Gheloof zynde op dese wijse aenghemerkt / verbat
 6, 7. Eph. 3, in sich de gheheele Bekeeringhe des menschen / inden Euange-
 37. volg. lij voorgheschreven : begrijpende in sich niet alleen de Peni-
 Wat de wae- bekeeringh sp. tentie of herouw ende leedt wesen / soo t ghemeynlyck ghe-
 m Mat. 3, 3, noemt wordt : of een ernstighe weetdom / ende smerte over de
 Act. 3, 19, begane sonden : maer oock de voerbeerdicheydt of bekee-
 Luc. 13, 3. ringhe (eghentlyck ghenomen) dat is / de veranderinghe
 Act. 16, 18. des verstandis / des ghemoeidis / ende des levens in een
 1. Thes. 1, 9. beter.
 Ioan. 3, 5, ende vol. Gal. 6, 15. Eph. 2, 1 &c. ende 5, 14.
 Drie dingen 4. Alle Christenen moeten hier van in't Generael dit we-
 daer toe noo ken / dat / indien de Voerbeerdicheydt of Bekeeringhe Go-
 n Iac. 1, 22. de aenghenaem sal wesen / drie dingen ordinairlyck daer toe
 &c. en 2, nooddich zyn. 1. Datzelkerekrachtich ende dadich zy / dat is / dat
 26, en 4, seniet / alleen in wel te willen / of simpele gheneghentheydt
 25. ende bloote hegheerte of pogten alleen bestae : maer oock al-
 lydt /

Cap. XI. Van't Gheloof in I. Christum. 79 2. Pet. 1, 8,
tijdt / als daer gheleghenheydt toe is / ende 't gheschieden 9 11. Rom.
han/ in deuchdeliche werken datelijck haer selven upbryg 8, 1, &c.
de: alsoo daimen noch o opsettelijck en doe / 't geen men weet 10a. 8, 34
quaedt te wesen/ of daer aen men iwijfelt/ of hei Gode aen. 1. Ioan. 3.
nacm zp / noch lichtelyck anderet lypden sonden dooz de 7, 8, 9:
vingheren sic / ende de selve niet toe-stemmin/ swijghen/of pkom. 14.
oochluyckinghe/ of eenige andere maniere toestae 2. Dat. 23.
se sincer ende oprechti zp: en verhalben niet alleen en spruy. 4Eph. 5, 11.
te upp seckere ende vaste kennisse des Godlycken willens: 2. Pet. 1, 8.
naer oock upp rechte vromicheydt des ghemoedts / dat is/ Apoc. 20, 1.
niet upp een ghedeypt/ ghelycchi/ ghemaecht: maer upp een 1 Matt. 6, 1.
ghheel ende oprecht herte voort-keme. 3. Datse gesiadich ende volg.
ende ghederich zp / ende dacrom niet alleen eens/ of oock en 15, 8, en
op sekere tijden nu ende dan betracht en werde/ of dupre booz 22, 11, 12.
men thdt alleen: maer volherde totten eynde onses lebens 1. Tim. 1, 5,
oe/ dat is/ tot die thdt toe/ dat Godt seive onse ghoosacm. 1 Mat. 10,
reydt doe ophouden. Maer tis noodich dat wy bcpde dese 24, en 24,
luchen/ te weten 't Gheloof ende Goede Werken elck oock by 13. Heb. 3,
onderlyck insien. 6, 14, en 10
38, 39.
Apoc. 2, 7,
10, 26, en 3
21.
Beichghvng
van Salich,
makend ghe-
toof.

**Cap. XI. Van't Gheloof in Iesum
Christum.**

Het Gheloof in Iesum Christum is eene welbedach,
te/ gewisse ende vaste toe-stemminge des gemoedts/
vergheselschapt niet een waerachtich vertrouwen/
aer mede wp / niet alleen de Leere Iesu Christi/ als een
vaerachtighe Godlycke Leere/ vastelyck aenhangen: maer
ns oock op Iesum Christum selve/ als onsen eenigen Pro-
heet, Hooghen-Priester ende Coninck/ ons van Godt ghe-
heven/ gantsch ende gheheel verlaten/ ende op hem steunen:
ssoo dat wp van hem alleen/ als van onsen eenighen Ver- 17.
ofer/ de salichydt ende 't ceuwich leven/ op die wyse en ma-
iere / soo hy ons dat gheopenbaert heeft/ sonder eenighhe
wyffelingh verwachten.

2. So en is dan tot een warachtichen salichmakende Ge-
wone niet genoegh/ dat wp kennen, verstaen, en weten de rech- en 13, 39.
Act. 4, 12,
tell d loa. 13, 17
en 10, 35,
Heb. 5, 9b
Deelc of con-
duren.

ten sin ende meeningh van alle de nootelijcke dinghen/ die in den Euangelis verbattet zijn. Want men soodanighe wetschap hebben kan / selfs sonder de salie toe te staen : ghelyck die einden dupbelen / ende veele boose onghelooviche menschen ghebonden wordt. Oock niet allerhande toestemminge als daer is / die schielijck / niet licht overloopen / sonder overwegingh van redenen / int rouw / sonder verstandt / blindelingh / op geen reden steunende / ende sonder eenich oozdeel gheschiedt. Want soodanighe toestempige / of toestaen der salichmaekende Leere epghentlijck niet heplsacm of salichmaekende en is : noch en kan's menschen wille niet ghe noechsacm beweghen of buygen tot eene redelijcke ende vrywillighe ghehoorsaemheypdt / ende wordt daerom oock menichmael ghebonden selfs in sulcke lieden / die niet seer Christelijck en leven : Maer wort hier ver-epsche ende geboordert een toestaen ende toestemminghe der salichmaekende Leere welck sterck ende vast zy / zynde / nae rijpe overweginge vaer saecken ghevesticht in eene wel-gheresolbeerde wille / die bewoghen ende ghebogen is tot vertrouwen ende ghehoorsaemheypdt : daerom oock soodanighe toestemminge een trouvven ghenoemt wordt : niet een vertrouwen op de bpsondere Barmherticheypdt Godts / daer mede wy / elck int bpsonder / gheclooven / dat ons onse sonden vergheven zyn. Want sulck vertrouwen en ghehoort niet tot het wesen deseg Gheloofs : noch en stelt 't wesen des Geloofs selve niet / dan is eene saecke / die strackis op het gheooeve volght / alsoo het geloove / zynde eene conditie / die ver-epscht wort / om ghevinge der sonden / ende daer op een versekert vertrouwen van soodanighe verghevinghe te verkrijghen / nootdsaecke / hick voorgaen moet : Maer 't is een vertrouwen / daer mede wy vast / seecker ende gewig houden ende gelooven / dat tet onmoghelyck is / dat wy anders / als door Jesum Christum / d' eeuwighe dooit ontgaen ende 't eeuwighe leven behoken : ende volghens dien / sulcken vertrouwen / dat uyt hem selven voortbrenght ende baert die ghehoorsaemheypdt / die wy Christo schuldich zyn / bestaende niet in een slecht mgher voornemen alleen / of dadeloos ghenghenthypdt om te gehoozsamen: maer in eene dadelycke ghehoorsaemheypdt selve.

3: Waer

3. Waer ynt wy dan beslypten/dat/ indien't Geloof eene
toestemminghe is/ van Godt ons gheboden onder beloste
des ewighen levens/ ende met dreygunghe van't contra-
rie/namelyck des ewighen doodes/ ende volghens dien/
en salie/die de mensche doet of betracht uppen bevelle Gods/
dat het dan oock niet wesen en han pety, * twelck in ons * Siet de
oude te weghe ghebrachte woorden sonder ons: veelwepni Canons
ther pet/ dat in onsen wille soude voort-ghebrachte woorden des Dordt
voor Godes onwederstaenlycke of almachtighe werkinge/ Synodi.
is hoemen't oock soude willen noemen. Want die dinghen/ Hooftst.
nie wy puerlijck ende alleen van Godt lyden/ ende die in ons 3, ende 4.
woorden te weghe ghebrachte dooz Godts Almachtichepdt/ en Art. 12, 14.
rounen ons van Godt epghentlyck niet gheboden/ nocte 17. Ver-
ghelast woorden te doen/ ende en mogen over sulcks den naem vverp, Acte
uet voeren van ware gehoorzaemhepdt: noch oock niet recht 8.
iereert woorden niet eenighe vergheldinghe van loon/ of ghe-
ordeelt woorden eenighen los of prys in den mensche waer-
ich te zijn.

4. Op dat dese toestemminge in den mensche te wege wer- Tweedhuse
e ghebracht/ zijn twee dinghen noodich. I. Soodanighe nooddich om
argumenten ende redenen/ teghen de welcke niet waerschijf, het gheloofte
eljcks gheseydt/ of voortghebracht kan woorden/ waerom/
gheen ons voorghestelt werdt om te ghelooven/ niet en be-
voort gheloost te woorden. II. Eene Godtvuchtighe leer-
iemhepdt of vromichepdt des ghemoedts inden genen/van
en welcken het gheloobe wordt gevordert. Want ^k t Geloof ^k 2. Thes. ^z
niet aller: ende die den vville Gods doen vvil, ¹ die sal bekennen ^{2.}
of verstaen) of Christi Leere uyt Godt is, of niet. Maer ^m die ¹ Ioan. 7, 17
uaedt doet, haet het licht, ende en komt niet tot het licht, op dat sy- ^m Ioan. 3,
e vvercken niet en souden bestraf vworden: maer die de vvaerheydt ^{19, 20.}
oet, die komt ten lichte, op dat syne vvercken openbaer vverden, ⁿ Ioa. 8, 47
in datse in Godt ghedaen zijn. Die uyt Godt is, ⁿ hoort de vvoorden
ods, daerom en hoort ghy niet, om dat ghy uyt Godt niet en zijt: ^o Ioan. 10,
Ghyen gheloost niet, om dat ghy van mijne Schapen niet en zijt. ^{26, 27.}
Ende ^p andere dierghelycke plachten meer.

5. Soo is dan dit vertrouwende toe-stemmen/ of ghe-
oorsamende vertrouwen het waere ende levendich ghelo-
e/ twelck d'onderhoudinghe der gheboden Jesu Christi ^q of knocht.
Het Gheloof
ende goede
werken ghes-

¶ 1. Ioan. 5, of a goede wercke u met sich treckt. Want so wie waerlyck
 3,4,5. Gal. ghecloof ende boo; seecker ende ghewis houdt / dat Iesus
 5,6, en 6,15 Christus van Godt ghestelt is tot een Auteur der salicheyt
 Mat. 7, 16, alleen den ghenen/ die hem ghehoorsamen/ ende Godvryd,
 en volg. en tich ende heylighlycken leven/ ende datter onmoghelyck is/
 12,34, 35. datmen tot de ewighe salicheydt gheraecke of d'eeuwige
 Heb. 5, 9, ghe doodt ontgaet/ anders dan dooz den wegh der Ghehoor,
 en 11,6, &c saemheydt of der goeder werken/ de selve sal buyten alle
 en 12,14. twijfel gheerne ende blijlich den selven wech ingaen/ ende/
 ende volg. dooz waere hoete of veranderinghe syng ghemoedig/ wil-
 le ende werken in een heter/ nae de eeuwige salicheydt
 trachten ende arbepden/ indien hy anders/ wat d'eeuwige
 salicheydt is/ wel ende ryphelyck by hem selve overleypdt
 heeft.

6. Dewijl nochtans die ghene/ die nieutwelicks totten
 Gheloove in Christum bekeert worden/ ghemeenlyck met de
 ghewoonte van sondighen behanghen zyn: soo gheschiedt
 veel -tijds/ dat dit toestemmen/ hoewel het vast/welbedacht/
 ende wel ghegrondt is/ nochtans die ghewoonte van sondi-
 ghen/ die dooz het daghelycks ende langhduerich plegen van
 ¶ 1. Ioan. 2, de sonde seer diep ghewoertelt is/ niet soo terstondt van sich
 2,13,1. Cor. en werpt: daer ulti dan komt/ datter dyp-erleg soorten zyn
 3,1,&c. van voetverdighe of weder-gheborene menschen/ dat is/
 Heb. 5, 13, van menschen/die dooz den gheloove goede werken doen. 1.
 &c. ende 6 Der ghener/ die beginnen, "de welche wel den Euangeli ge-
 looben: maer om de inghewoelde ghewoonte van sondi-
 ghen/ ende veroude aenklevenheydt van dien/ so en kunnen
 sp niet/ dan niet groote moepte/ arbeydt/ worstelinghe ende
 strijdt des vleescheg (twelk dickwilg opquelc/ ende teghen
 tverstandt/ dat van den Gheest Godts doozt Euangellum
 bericht is/ dapper weder streeft) de kracht ende bewegin-
 gen der sonden breken/ temminen ende t'onderbrenzen. 2. Der
 Iac. 4,1,&c. ghener/ die voortgaen, "de welche/ zynnde dooz de kracht des
 Apoc. 3,1. ghecloofs eenichsing tot een stricter ende inghetogener ma-
 niere van leven ghewent/ oock nu/ al eenighen tydt/ wat be-
 ter inden loop der Godtsalicheydt/ gheoeffent/ haer selven
 lichter en niet minder strijdt of wederstandt vande gewoon-
 heit, &c. te van sondighen onthouden/ hoewel sp somwylen gheenen
 Klep,

Drie soorten
of ordzen van
Gheloovighen.

kleynen strijdt in haer selven gheboelen. ³ Der volvassene ^{of volmachte}
² of die eenigher maten volmaect zyn dat is der gener/die/ ^{* Rom. 12,1}
 zynde nu inde Godsalicheyt ghevesticht/ door de hulpe haer en volg en
 res geloofs met lust vermaecht ende blyschap de heylicheyt vers. 9, ende
 betrachten/ende de Gherechticheyt ende Godsalicheyt van voort.
 gantscher herten/ van gantscher zielen/ ende uyt alle haere Rom. 15, ¹
 krachten beminnen: alsoo dat de Schriftuere vande sulcke &c. Phil. ³
 vooznameyk betuecht/ y dat sy niet en loetdighen, jae ni. t so 1-17, en volg,
 dighen erkennen. Niet dat sy nimmermeer/ selfs niet dooz ^{A&t. 9, 36.}
 misverstandt/ of door eenich haestich overloop van passie/ of ^{y 1. Ioa. 3,4.}
 eeniche andere swackheydt/ bysonder in eeniche sware aen-ende 5,10.
 bechtinghe/ niet souden kunnen eeniche sonde begaen/ of
 doock datelijck bedryven (² wvant daet is gheen mensch, die niet ^{1. Reg. 8,}
 en somicht) maer om dat sy de aenhangelijschheydt of aen- ^{47.}
 kleventheydt der sonde uytghetoghen hebben/ ende haer van ^a Eph. 4, 23:
 de ghewoonte van sondighen onthouden: ende soo sy moge ^b Col. 2, 11.
 lijk zynde en blyvende weder gheboxen/ komen te vallen Rom. 6, 4,
 in eeniche sonde (^cwelck nochtans selden ghebeurt) dat ghe- en voorts,
 schiedt alleen dooz dooslingh/ over-rompelingh/ of eenige an-
 dere over-plinghe ende beschemeringhe des gemocdis. Van
 alle ende een peder van dese dan houden wp/ dat sy ware ge, ^b Hoe dese al
 loobighe ende boerbeerdighē zyn/ wannēr sy maer gantsch ^{waerlnck wes-}
 neerstich ende sozghbuldich daer nae trachten/ dat sy van die ^{dergeboē zyn}
 quade ghewoonte van sondighen t'eenemael moghen ontsla-
 gen worden/ ende die swackheden/ die sy meest alle/nae ghele-
 ghentheydt van haer jaren/ haer temperament/ plaetschen/
 stande/ conditie/ ende andere omstandicheden/ min of meer/
 onderworpen zyn/ alle tydt meer ende meer soeken te bete-
 ren: ^b welck alle bepde wp Godvuchtelyck ghelooven te ^b Rom. 6, 14
 konnen gheschieden door de ghenade Godts/ jae noodich te ^{Eph. 6, 13,}
 zyn/ dat het gheschiede. ^{Phil. 4, 13,}
^c 1. Ioa. 4, 4
^d Iude 24.

7. Ende hoewel de sulcke/ ^c die nu een vast gheloobe ende
 aenklevende heylicheyt hebben verkreghen/ seer beswaer-
 lijk kunnen vervallen tot haer oude ende voorgaende God-
 loosheyt ende ongebondenheyt des lebens/nochtans geloode ^c 1. Ioa. 3, 9.
 wp/ ^d dattet kan gheschieden/ jae dijkwijs geschiedt is/ datse ^c 1. Ioa. 3, 9.
^d H.b. 6, 4, en volg. Apoc. 2, en 3, doorg. 2. Pet. 2, 18, &c, Ezech. 18, 24. Heb. 10,
 28, 29. 1. Tim. 1, 39, 20, Rom. 11, 18, ende volg.

84 Vande Goede vvercken, en thien Geboden Cap. 12
allenskieng vervallen/ ende van hare eerste geloove ende lief-
de afwijcken/ ende den wegh der Gherechticheydt verlaten-
de / tot de oude besmettinghe der Wereldt / die sp verlaten
hadden/ als swijnen tot de wentelinghe inden slyck/ende als
de honden tot haer upspousel wederkeeren / ende wederom-
me inghewickelt worden inde selbe vleeschelycke begheer-
lykheden/ die sp te bozen waerlijck ontbloden waren; ende

De afballinge
weder te recht
ghebracht doch
beswaerlyck.

e Pial. 51.

doorg.

2. Cor. 2.

doorg.

Ief. 1. door.

Deut. 30.

doorg.

f Luc. 12.

24. en vol.

Heb. 6, 4,

&c. 2. Pet.

2. schier

doorg.

alsoo gheheelyck/ ten lesten oock epnelyck ('t en zp saecke sp
by tijde voete doen) up Gods genade upvallen. Daer-en-
tusschen willen wp niet t'eenemael lochenen / dattet geschie-
den lian/dat die ghene/ die eens ghelooft hebben / ende daer
nae tot de voorgaende onheylicheydt des lebens verballen/
wel wederom / door de weldaeydt der Ghenaide Godts ver-
niewt ende te recht ghebracht werden (hoe wel wy gheloo-
ven/ dat het seer beswaerlyck geschiedt.) Daerom wp oock
houden/ als sulcks gheschiedt / datmen de soodanighe onder
tghetal der ghener/ die haer selben waerlijck bekeeren / en-
de secker sullen salich zyn/ behoozt te stellen / indien sp in
de selve her-haelde ende her-nieuwe bekeeringhe volher-
den.

Cap. XII. Vande goede vvercken int bysonder,
ende vande uytlegginghe der thien
Gheboden.

Afdeelingh en
summe der
goede werken
a Mat. 5, en

6. ende 7.

doorg.

b Eph. 5,

22. voorts.

en 6, 1, &c.

Sommighe goede vvercken zyn allen Christenen ges-
wepn: sommighe zyn seeckere Beroepinghen b ep-
ghen. De Somma der goeder werken die allen
Christenen int ghewepon sonder eenich onderschept zyn voor-
gheschreven / kan worden begrepen in dese drie Hooft-stuc-
ken. 1. Inde Liefde tot God ende den naesten / verbat inde
Wet der zeden/ so die van J. Christo is upgelept. 2. Inde
bestieringhe of verlocheninghe ons selfs. 3. In gheduyrich
Bidden tot God ende Danchsegge voor de ontfangene wel-
daden.

Besumme der
ghen Gebode.

2. De Wet der zeden is int kort verbat inde thien Ghebo-
den, begrepen in tvyce Tafelen, waer van d'eerste Tafel vier/
de twe-

Cap. 12 Vande Goede vverck en, en thien Geboden. 85
de tweede ses Gheboden heeft. ^c De eerste siet voor al ende ^c Exod. 20,
reghel-recht op de liefde Gods: De andere op de liefde des doorg.
Naesten. Beide hebben sy meest al Generale ende verbie- Deut. 5, en
dende bevelen/ die over al ende t'allen tijde absolutelijck ver- 6. Mat. 22,
binden: onder de welke oock gebiedende/ ende niet wijnch 37, 38 39,
speciale bevelen doorgaens inde Schriftuere begrepen woer- 40. Marc.
den/ waer op een Christen ghemoedt alijdt neerstelijck moet 12. 30.
letten.

3. ^a 'T Eerste Ghebodt vande eerste Tafel beveelt / dat ^b Het eerste
Wy gheenen anderen Godt (veel min andere Goden) ^c Ghebode
voor den waren Godt hebben sullen: ^d teghen de Afgoderpe.
^e Dat is / ^f dat wy / of selve nae ons wel-gheballen / niet ^g Deut. 6, u
versieren en sullen / ofte / als hy overleberinghe van handt ^h 12, &c. en
te handt ontfanghen zynde / vupten Godts mytghedzucht ⁱ 2, 16, 17.
Ghebodt/ toelaten en sullen / yet (het sy gheschapen / of ^j 1. Reg. 11, 4
ghemaeckt / of levend / of dood / of redelyck / of beestelijck) ^k ende volg.
het welche wy eene Godlycke Natuere / of Gods eyghen- ^l en 12. 28.
schappen / of werkinghen / of eeniche Godlycke macht ende ^m Ier. 2, 11.
Authoriteyt over ons / direcktelijck of indirecktelijck toe- ⁿ 12. 13.
schryven: item / dat wy 't selve niet eerlen en sullen met sulcke ^o Mat. 4, 10,
manieren van doen/daer myt men seckerlyck kan besluuten/ ^p 1. Thes. 1, 9
datmen de selve yet Godlycks toeschrijft: ghelyck dan zyn ^q Act. 14. 15.
alle daden van Godsdiensticheydt/ als vertrouwen/hopen/ ^r Gal. 4, 8.
aenbidden/ aenroepen / oock / 'ghene daer myt ontstaet / lof ^s e Deut. 6,
ende danklegginghe: Item offerhanden/ eedt-sweeren/re- ^t 13. en 10, 20.
ligieuse beloften doen/ ende dierghelycke devotion meer ple- ^u f Eph. 5, 5.
ghen. Want soo wie eenich dinck of persoon soodanige cere ^v Phil. 3, 19.
bewijst / of soodanighe actien/ als nu gheseydt zyn / aen ende ^w Ies. 44. 16.
ontrent de selve pleeght/ die wordt inde Schrifuer geseydt/ ^x Ier. 2, 27.
dat hy soodanich dinck of persoon houdt voor synen Godt. ^y 8 Mat. 4, 10.
Desin en meeninge deses Ghebodts is dan / dat wy neerstelijck ^z Ier. 17. 13.
alle Afgoderhe schulwen/ ende ter contrarie/ dien eenighen waren Godt/ die sich in syjn woordt geopenbaert heeft/ ^{aa} Psal. 50. 14.
Godlycke cere aen doen/ dat is / hem recht keunen / heyligh- ^{ab} 15, en 116.
lyck aenbidden ootmoedelijck aenroepen / met dankbaren ^{ac} 5. 6. Apoc.
herken loven ende prijsen/ ende alle onse hope/toeversicht/ en ^{ad} 14. 7, en 15.
de vertrouwen in hem alleen stellen / als d'eeniche Auctor ^{ae} 4. en 19. 10.

Het tweede
regen de eere
der beelden.

Lev. 26, 1

Exo. Deut. 4

15, en vol.

Psal. 97, en

115, door.

Ies. 40, 18,

19, en vol.

en 44, 9.

Exo. Act. 17

29, Rom. 1

23, 25.

1, Cor. 12,

2.

Ies. 44, 16.

37, Ies. 2,

27, 28.

Matt. 6, 24.

Eph. 5, 5, 5

Phil. 3, 19.

eenen rechten Afgod te macken.

jae die selviche haren Godt en-

de Vader te noemen / wanmeer sp de selviche alleen op die

maniere / als voorzeydt is / uperlyck cercu / alist schoon

dat sp weten / dat het niet / dan sien of houdt en is : jae

al ist sacke / datse och openlyck protesteren / dat sp het

niet / dan voor sulcks en houden) maer ter contrarie / dat

1, 1. Joan. 5,

wy alle soodaniche uperlycke ghedaente van Afgoderij

21.

m 2, Cor. 6

18,

m Ies. 42, 8,

en 47, 11.

o Joan. 4,

22.

Het derde te-

gen Gods-

halter ende

leid overlyche

geest etc.

4. Het tweede Ghebodi is/ dat

Wp geenerlep Beelden of gelijkenissen sullen eeran.

Dat is/ dat wy voor^b gheen gheschiedene/ ghehouwen ofte
gheschilderde Beelden oste Figueren (die of den waerden / of
eenen valschen Godt/die't ghene dat anders niet/dan een er-
dicht dinckt/ of een Piet is : of oock eenich mensch / beest of
Engel/ of pet/wat inden Hemel/of onder der Aerden waer-
lyck is/ verthoonen of afbeelden) ons selven bryghen of tee-
neder werygen/of oock aen ende ontrent de selve sodanich up-
terlyck ghebaer ende werck bedrijven / welcke de heylige
Schriftuere houde voor teeken van soodaniche eere / die
waerlyck Godsdienstlyck is/ ende Godt alleen toekomt en
toebchoort : selfs oock dan/ wanmeer schoon pemant seyde
ende verklaret/dat hy die Beelden/ voor de welche hy sooda-
nich uperlyck ghebaer maect en aenselt / voor Godt niet
en houdt (want Godt in soodaniche verboden Godsdien-
sten der menschen daden niet en oordeelt upp haere intentie
ende meeningh/ diese moghen hy haer selven hebben/ of ma-
ken : maer ter contrarie/ hy oordeelt upp haere daden/welke
haere meeningh en intentie zp : alsoo / dat nae Godts oor-
deel de menschen ghesepde worden van steenen ende houten

eenen rechten Afgod te macken . jae die selviche haren Godt en-
de Vader te noemen / wanmeer sp de selviche alleen op die
maniere / als voorzeydt is / uperlyck cercu / alist schoon
dat sp weten / dat het niet / dan sien of houdt en is : jae
al ist sacke / datse och openlyck protesteren / dat sp het
niet / dan voor sulcks en houden) maer ter contrarie / dat
wy alle soodaniche uperlycke ghedaente van Afgoderij
vlytelijck schuwen/ ende/ soo d'Apostel Joannes vermaent/
D'Afoden vlieden : seecker zynde upp den Apostel Paulus/
Datter gheen ghemeeenschap en is tulcken den Tempel Gods
ende den Afoden. Epntelijck / dat wp Godt / "die pverich
is ende jalours voor shne eere / o waer wp zyn/ inden Geest
ende inder waerheyt / nae het voor-schrift van sijn woordt/
oock in't uperlycke / pluydt recht dichen / aenbidden ende
ceren.

5. Het derde Ghebodi is/ dat

Wp den naem Gods niet pdelijck ghebruycken:

Dat

Dat is/dat wy in onse woordē ende propoosten/^e het zp wp ^eLev. 19.12
yet segghen of lochenen / beloven of dreyghen willen / den Deut. 5.11
grooten naem Gods nimmermeer ^ooneer-biedentijck of ^oLev. 5.4
licheverdelijck inden mondē nemēn : ende bysonder / dat wp ^eLev. 24.10
den selven nimmermeer ^olasteren / of ^olichtbeerdelyck / onbe- en volg.
dachtelyck of valschechlyck by hem sweeren. Ten lesten / dat ^eLev. 5.4,
wp niet met pdele voorgheven ende beroemen van den naem Mat. 5. 33,
Gods (ghelyck de valsche Propheten boozmaels menichs ende volg.
mael ghedaen hebben) anderen verlepyden : maer dat wp ter lac. 5.12.
contrarie van Godt eude Godlycke saecken spreeckende/soo- t Deut. 10,
danighe woordē ende propoosten ghebruycken / die desfich 20, '22, en
ende heyligh zyn ende vol eerbiedinghe tot Godt ende sijn 13, 1, 2, 5,
H. woordt. Dat oock onse woordē na 't vcoorzhift onseg Ier. 29.9, 21
Heeren J. Christi zyn/ lae ende Neen : ofte/ indien wp swee-
ren moeten ('t welck den Christenen oock nu / in gheval van
waerachtighe noode / "ghcoorloft is: wanneer namelijck ^eRom. 1, 9
Gods eere ende des menschen welbaren sulcks verepscht) ende 9, 1.
dat wp dan niet alleen niet onwaerachtelyck / of lichtbaer 2, Cor. 1, 23
delijck / of sonder noodd / maer niet dan niet seer groote eer- en 11, 31.
biedinghe ende neerslachthicheydt des ghemoeidis / betame H-eb. 6, 16.
lyck ghelaet / oprechte ende ronde woordē / die alderhen Phil. 1. 8.
lichste / hooghwaerdichste ende verschickelyckste Majes Apoc. 10, 6.
stept tot een ghetuynghe ende wrecker over onse zielen acu-
rocpen.

6. Aengaende 't vierde Ghebodt:

Vanden levenden/ of Sabbath-dagh te heylighen :

'T selve most wel scherpelyck onderhouden wordē in 't ^x Het vierde
Oude Testament: Maer overmidts y 't onderschepdt der ^x van het heylis-
daghen int Nieuwe Testament ^x eenemael wegh-gheno- ^{gnen des}
nen is: soo en wordt gheen Christen preciselyck verbou- ^{sabbaths.}
ren tot d'onderhoudinghe van 't selve. Daer-en-tusschen/ ^x Deut. 5,
iaedemael wp leesen dat ^x D'eerste dach der weekie / die de ^{12, volg.}
Sondagh wordt ghenoemt / vande eerste Kercke is ghe- ^{Ezec. 20, 12}
chickt gheweest tot heylige bp-cen-konisen ende Godis- ^{I. S. 56, 2,}
ienstighe offeninghen / ende het in sich selve een seer los- ^{y Ro. 14, 5, 6}
elycke pryselycke saecke is / met Gheestelijcke heylige ^{Gal. 4, 10.}
vercken ende offeninghen besich te zyn / soo houden wp ^{Col. 2, 16.}
wock / dat de Christenen recht ende Godvuchtelyck doen / dat ^{z Act. 20, 7}
^{1. Cor. 16, 2} Apoca. 10,

a Tertull. sp/ nae a't Crempel der eerster Kerche/ de selve Godsalig
Apologet. ghewoonte (ten zy eenighe groote noodwendicheyt son
c. 18. & de tijdtg dwinghe anders te doen) niet nae en laten: maer in
Corona volghen/ ende onderhouden/ den eersten dach der wecke va
Milit. Hi- de andere daghen (verre nochtang blyvende van alle Jood
sto. Trip.l. sche supersticie) af-sonderen/ ende haer tot dien eynde va
P.c.10. onmoogiche wercken onthouden / op dat sp haer ghemoet
met meerder ernst ende aendacht/ sonder enighe verruckin
ghe/ moghen ghespannen ende besich houden met Godlych
ende Hemelsche overdenckinghen ende andere Godvucht
ghe oeffeninghen. Daer teghen achten wþ die gene die an
ders doen/ wel dappere ende ernstighe bestraffinghe wae
dich/ als verbrekers van publycke ordre en belangelyckheyd
Dus verre vande Gheboden der eerster Tafel.

Volghen nu de andere.

**7. 'T Eerste Ghebod der tweeder Tafel/ of t vyfde in
ordre/ is/ dat**

Wy ouse Ouders eeren sullen.

b Exod. 21. Dat is/ ^bdat wy hulleden behoorliche eerbiedinghe bew
15. Lev. 20. sen/ niet alleen met upsterlyke woorden ende ghelact: ma
9. Prov. 20. oock niet een nederich gewoedt ende oprecht herte/ oock o
20. Eph. 6. selven hum met baerdiche ghchoorsaemheydt/ ende vrywill
1. &c. ghen bly-moedighen dienst/ aenghenaem maecken: Do
Col. 3. 20. alle tydt inden Heere: dat is/ niet dan in die dingen/ die in
de Geboden onser alder-opperster Heere ende Meesters ^c

c Mat. 10. 37 Christi niet en strijdē (^cwant als sodanige strijt soude vali
Luc. 4. 26. wort ons bevolen/ de Ouders ^die haten en te verlaten.) Spi
d 1. Tim. 5. telte/ dat wy hun voor de ontfangene weldaden ^dalle danc
4. Mat. 15. 4 baerheyt van herten bethoonen/ haere nooden te hulp komme
ende volg. de/ haere swachheden dooz de vingher siende/ haere ghebree
ken met schamhafticheyt bedekkende/ ten besten ontschu

dighende/ ende ten goeden dypende/ ende bysonder haer
hardicheyt ende ghelycheydt of quellicheyt lydse
melijck ende lauchmoedichlyck verdzaeghende/ jaec oock
soo veel moghelyck/ met soete ende beleefde manieren verba
terende.

**8. Onder den naem van Ouders agh ende hanmen b
heen en de goudedauen.**

grijpen/niet alleen de Ouders die dien naem eghentlyck
draghen: maar oock alle andere/ die over ons gheselst zijn/
ende eenich opficht ofte gebiedt over ons hebben als H. r. iii.
Vooghen, Meesters, Hierars, Oud-ringenhen. insonderheydt ende
voor al/ Go fhalige Overheuen, die hun als Ouders draghen/
dat is/ die haere Onderdanen met rechtvaerdicheit Wetten
ende billijcke rechten regeren/ ende de vrome teghen der on-
vromen overlast ende onghelyck bescheruen: de boose ende
quaedtoenders/upt liefde tot de ghorechticheydt (alle tijdt
nochtans mede lettende op de Christelijcke goedertieren-
heyt/bescheydenheydt ende reckelyckhendt) niet ongestraft
laten/ den goeden loon/ den quaden straffe toeleggen/dat is/
een pder i syne geven: Eynelyck/hare Onderdanen/wan-
neer de noodd t selve t eenemael verepschte/ ende het/ na dat
alle sachte remedien vergeefs aenghewent zijn/ niet anders
wesen en kan/ oock met het swaert tegheng alle onrecht ende
gheweldt (soo veele / behoudens de Godtzuchticheydt ende
iesde/ geschieden kan) voortstaen ende beschermen: den wele-
ken d' Onderdanen wederom/ niet alleē cere ende erbiedin-
gh te bewijzen: maar oock schattingh ende tollen te betalen/
nde andere dierghelycke diensten te doen/ schuldich zijn: het
welche soo waerachtigh is/ datmen selfs den harden/ ende
onbillijcken Magistraten/ voor soo veele alst sonder quetsing
gh der Conscientie gheschieden kan/ sulcks alles niet mach
vegheren.

9. 'T Desste ghebodt is:

Niet doodt ic slaen:

Dat is/ dat wyp nimmermeer onses Naesten leven of ge-
ontheydt/ met opset/ te kost doen/ of hem/ soo hy moghelyck
misse vbandt waere/ die ons eenich leeft/ of onghelyck had/
re aenghedaen/ upt waechgiericheydt wederom beschadi-
ghen/ of eenich quaedt toe wenschen/ weynigher aendoen: Rom. 12.
noer dat wyp alle tijdt verre ende vreemt zijn van alle on-
rechtvaerdicheit/ haet ende gheneghentheydt tot waech/ Ephe. 4,26
nde t selve over al met woorden/ ghelaet ende daedt he/ Rom. 12,19
hoogen: Dat wyp hem daer tegen met hert ende ghemoedt/ Mat. 5,22
voedigunstich zijn/ hem niet mondte ende tonghe tegheneen: 44. Rom. 12
hem alles/ wat hem/ nae ziel ende lyf/ noodich is/ toe wenschen/ Gal. 6,9

Ephe. 4,5.
End voort.
Exo. 22, 8
Act. 2, 5.
1. Tim. 5, 1
Deut. 17, 14
end volg.
Psai. 82, en
101, doorg.
Act. 25, 10.
&c. Rom.
13, 1, en vol.

Matth. 22,
21, 1. Pet.
2, 13, 14.
Tit. 3, 1, 2.
1. Tim. 2,
1, en volg.
Ro. 13, 1, &c
1. Heile tegen
Doortslach
haet/wraech
etc.
b Gen. 9, 25
Exo. 20, 13
Prov. 17, 13

schēn ende voor hem bidden: jaē hem oock metter daedt/
 Deut. 15: ⁿ nae onſe krachten ende vermoghen/ wel doen ende te hulpe
 7:8. en vol. komēn/ hem ^o spijsende/ ſoo hy honghert: te drincken geven-
 en 22,1, de / indien hy dorſt: kleedende / wannēr hy naerkt is: in
 2. Sec. hups nemende / ſoo hy een vreemdelinck is: hem besoecken-
 Luc. 6, 35. de / iſt ſaeclie hy krank is: vertroostende / indien hy geban-
^o Rom. 12, ghen is: vergebende ſoo hy ons heeft leedi ghedaen: Epn-
 20. Mat. 25 telijck / indien hy ons qualijck wil / qualijck wenscht / qua-
 lijch doet/ wp hem al het contrarie doen / ende also 't quaede
 1. Thes. 5, met het goede overwinnen.

15. 10. Het ſevende ghebodt is/ dat

1. Pet. 3, 9. Wp gheen overspel en doen:

Het ſevende
 Daer is / dat wp onſeſ Paefeng bedde / in eenigher ma-
 tegē hoeriche. nieren / het zp wp gehouwt of onghehouwt zijn / niet beſoede-
 p Lev. 18, len / ofſte de ſupverhepdt ſchenden ofſte bevlecken: ende byſon-
 doorg. en derlyck ^q de Polijgamie of veelhepdt der vrouwen / ende al-
 20, 10, &c. le ghewillighe echt - ſcheyding / ten ware om overspel neet-
 Mat. 5, 28. ſtelijck mijden: ons oock wachten de ſoodanige / die anders/
 q 1. Cor. 6, als om overspel / verlatenis / te trouwen. Doozis alle
 9, 10, ende hoererie / ongebondene wulpshept / derteilhept / ende allerley
 volg. en 7, onrepnichepdt / midtſgader ſ alle occasien ende aenlockſelen
 2. &c. daer toe dienende / ſoo in den Houwelijken ſtate / alſ daer
 Mat. 5, 32 bumpten / verre van ons laten zijn: ende "daer teghen de kups-
 1. Th. 1, 4, hept / repnichepdt / ſupverhepdt ende alle eerbaerhepdt alle-
 3, 4, 5. tydt ende over al/oack in woorden ende ghelaet / ſozghulde-
 1. Cor. 6, lich betrachten.

18. n 7, 4. Heb. 13, 4. Mat. 19, 3, vol. a. Cor. 7, 9. Col. 3, 5, ⁿ Ro. 13, 12, 13. Gal. 5, 23.
 Het achttie ſte/ 11. Het achttie Ghebodi is/ dat
 regen Diefte/ ^o Wp niet en ſtelen:
 Dieren te.
 * Exod. 22, Dat is / dat wp onſeſ Paefen goederen / het zp de ſelbe
 1, en volg. het gemeyn aengaen / of pemant int byſouder epgen zijn / het
 Deot. 25, 3 zp de ſelbe ten dienſte Gods ge-epgent ende gehyplicht zijn:
 en voort. of anders / op geeneriep onwettige maniere / niet gheweldt/
 Iifa. 5, 8, Bedzoch es quade pzaſtijcken en ſoekken tot ons te trecken / of
 Amos. 8, 4, getogen hebbende / te behouden: maar veel liever / ſo vecl in
 § 6, 7. ons is / deſt Paefen ſchade hoeden ende weerren: ende / der-
 Mich. 6, 11, halven indien hy ſlecht is / hem niet en bedziegen: is hy on-
 22. Iac. 5, 1, en voort. ^y Pſal. 15, 5. Eph. 4, 28. Luc. 6, 30, 31, &c. en 12, 33.

voozsichtich hem niet archlistelijck omleypden: *is hy swack/* ^{1.Tim.6,}
 niet en overvallen/ of door verschicken/ dreyghen/ of andere ^{17, 18, 19.}
 ongerechtige manieren van doen en dwinghen ende perssen ^{Ezech. 18,}
 om ons yet te gheven of te leenen: *is hy arm ende behoeft/* ^{7, 8, 12.}
 tich/ hem niet geen woecker en besware/ veel min upmerge- ^{&c.}
 len en upriippen: maer hem veel eer met aelmoeschen/ met al- ^{1.Thef. 4. 6}
 lerley raedt/ hulpe ende daedt blijtelijck bystaen/ ende vant ^{1.Ioa. 3. 17}
 gheen *wy* tot onderhoudt onser Natuere niet van noode en
 hebbien/geerne en mildelijc mede-deplien: op dat *wy*/wanneer
wy souden willen vooz eng behouden/ 'tgeen *wy* hem in sy-
 ne soodanige hooghste noode ende behoefticheyt: so wel van
 weghen natuerlijclic/ als Godlijcke rechten/ schuldich zyn/
 als van besyden gheen heymelijcke dieverpe en begaen vooz
 Godt.

12. Het neghende Ghebodt is/ dat

Wy geen valsich getuygenis spreke tegen onsen naestē:

² Dat is/ dat *wy* ons niet alleen van alle loghenen/ calum-
 nien / achterklap faem-rovinghen ende onbedachte oor-
 deelen teghen onsen Naestien: bysonder / wanneer hem sulcx
 eenighje schade mochte toebyenghen / gantschelijck wachten:
 maer oock nae de loghenen/ calumnien/ ende valsche ghetu-
 ghissen/ by andere upgheworpen/ niet en luysteren/ noch
 de ooze daer toe leenen/ noch lyden dat onse naeste/ door ons
 swijghen/ als doez een stilswijghend valsich ghetuyghenis/
 ofte heymelijcke toestemminghe der selve/ beswaert en wer-
 de: maer dat *wy* ter contrarie ⁴ syne eere/ naem ende faem/
 soo int openbaer/ als int heymelijck/ nae onse upterste
 vermooghen/ vooz-staen ende verdedighen. Ten lesten/
 dat *wy* neerstich ende sorghvuldigh zyn/ om in alle on-
 se woordien/ werken/ contrackten/ ende ghetuyghenis-
 sen over al/ het zy int recht of daer bumpten/ alle opzech-
 ticheyd/ ronddicheyd/ waerheyd ende ghetrouwicheyd
 te pleghen.

13. Het thiede Ghebodt is/ dat

Wy niet en begeeren onses naesten vrou/ noch hups/
 of per anders/ dat hem toebehoojt:

Dat is/ dat *wy* niet alleen onsen Naestē niet en verongelijc-

² Het neghende
 tegen leughen/
 calumnien/etc.
² Dent. 19.
 15, ende
 volg. Prov.
 19, 5, 9, 28.
 Job. 31, 16,
 &c. Plal. 5
 2, 3.

² Mat. 7, 1,
 en voorts.
 Luc. 6, 37.
 Eph. 4. 25.
 Iac. 4, 11.

³ Het thiede
 teghen quade
 begeerlijckhe-
 den.

b Rom. 7, ^aken uytterhelyt: maer oock dat wyp ons tot syne schade en
 7,8. Iac. 1, de nae deel niet en laten ghelusten het/ dat hem toe komt/ 13p
 14 en 4,2, dat hem sulcks noodich of proshieghelyk of vermaechelyck
 is: noch oock dat wyp begheeren de selve syne goederen/ op
 eenighe onghoorlofde maniere, tot ons te trekken/ ofte wen-
 c Job. 31, 1 schen/ dat sy onse mochten zijn/ of werden: maer dat wyp ons
 en voort. se ghemoedt/ gheachten/ begheerten/ ende lusten bedwin-
 Mat. 5, 28. gende/ de selve van alles/ dat de aider wijsste God ende Hee-
 en 15,19, re eens anders macht ofte ghebruyck onder wozen heeft/
 afwenden/ houdende alsoo onse affecten ende ghenghenthe-
 den alle thyt Godvuchtelijck binnen de palen ons van God
 voozgheschreven/ dichtwils ghedenckende dese twee dinghen.
 1. Dat onse ampt ende schuldige plicht mede brengt/ ^d on-
 d Lev. 19,18 sen Paesten lief te hebben/ als ons selven. 2. ^e Een ander
 Mat. 22,39 niet te doen/ dat wyp niet en willen/ dat ons gheschiede. By
 e Mat. 7,12 alle t'welcke dan noch komen moet het uytterste ende hoogh-
 f Joan. 15. ste werck van liefsde/ dat ons Christus de Heere/ door synen
 12,13. Apostel Joannem Welernstelijck heeft inghescherpt/ nae-
 1,Joan.3, melijck/ dat vvy ons niet en fallen ontlien oock ons leven te stellen
 voor onse Broders.

30.

Cap. XIII. Vande Bestieringe ende Verlocheningh ons selves, ende vande Verscrechsaemheydt des Cruyces.

^a Van ons selfs bestieringh 3p. **B** Eneffens de Gheboden nu verhaelt/ is noodigh/ dat
 2 Rom.6, wyp ooch ons selven bestieren ende rechten nae den re-
 12,13,16, ghel ende t'voorzchrift van den wille Godt/ t'welck
 dan geschieden kan voornemelijck op twee manieren. 1. In
 en 12,1,2, dien ^b wyp ons selven verlochenen. 2. ^c Dese teghemwoordi-
 2.Cor.7,1, ghe Wereldt niet liefsen hebben: Maer liever gaerne alles
 b Luc.9,23 verlaten om des Heeren wil/ ende daerom oock niet en wep-
 en voort. gheren het Cruys Christi te daghen.
 en 14,26. c 1.Ioan.2,15,16. Mt.10,38. en 16,24, ende voort.
^d Ons selfs ver- 2. Wyp verlochenen ons selven: Gerst/ wanneer wyp in den
 locheringh in dienst Gods met onse vleeschelijcke wijsheid niet te raede
 4 Mat.11, en gaen: ^e maer in alle gaerne ende sonder eenighe swarie-
 ss, en vol, heyd

heypdt volghen't beleypdt ende ghebodt des geneg/dienlet en 1:Cor.1,19
kan doolen/tu niet en wil bedriegen. Ten tweeden/wanneer Ecc. en 3,18
wij onse sondige lusten ende genegentheden/ende voorneme. 19. Ies. 5,
lyck die bysondere lust/ daer mede wij tot seechere ghebreec. 21. Pro. 3
ken/ of somijdes oock tot een seechter ghebreec meest ghe. 7.
nepghe zyn ende aenghepozt worden/den wille Gods onder- e Rom. 8,6
werpen/ ende dooz contrarie deughden ende werken des 7,12, ende
Gheests/die d'Apostel verhaelt Gal. 5. de selve lusten so veel voorts.
als kruyten ende t'onderbrenghen/ brekende onse gram. Gal. 5,17.
schap door sachtfinnicheydt ende sachtmoeidicheydt/ de stuer, Tit. 2, 12,
sicheydt/ dooz lieffelijckheypdt: de droebyche ghemelijckheyt/ Eph. 4, 22,
dooz bly-gheestlicheydt: de knibbeiachticheydt / dooz recke. 23, 24,
lyckelijckheypdt ende vrede-lievenheyt etc. Ten lesteu ver- Col. 3, 8,12
lochenen wij ons selven eyghenlijck ende aldermeest/ wan-
neer wij die eerste ende aldernatuerlycke liefde/ t' dooz de
welcke wij so gaantschen al/ oock soo krachtelyck ghedreven Mat. 16,
worden ende gheneghen zyn tot ons leven/ ende tot onseg le 24. Luc. 14
veug voorspoedt/wilbaren ende ghemack/ bereydt zyn upt 26. Ioan. 12
te trekken ende van ons te werpen om Christi wil/ ende te 25. Act. 20
vreden zyn liever onse leven selve te verlaten/ jae niet groote 24, ende
sinerte ende phne/ oock die gheweldelijck wort aengedaen/ 21,13.
te vozen te gheven ende te verliesen/ dan dat wij yet souden
doen/dat onse professie onbetaelijck/ende de heerlycke ende
hooghwacrdige Heilige onses Meesters J. Christi onwaer- Verlochting
digh soude moghen zyn. der werelt in
dien bestaens
be.

3. Wij hebben de Wereldt niet lief/ & niet alsdan alleen/ g 1. Ioan. 2,
wanneer wij ons onthouden van die grove ende schandelyke 15, 16.
sonden/ die oock de gheschickste onder de b Heypdenen sel- h 1. Cor. 5,1
be teghenghesprocken ende verfoecti hebben/ naemelijck/die en voort.
met groot onrecht tegen God ende den Pacsten verselschap Eph. 4,17,
zyn: Oock niet alleen alsdan/ wanneer wij des Wereldts 18, 19.
goederen/ die onsen vleesche lieffelijck ende aengenaem zyn/ i Mat. 6, 31
met soodaighen lusten treck niet en begheeren / dat wij de &c. Luc. 21
selve/ op wat wyse het soude moghen wesen (oock niet nae- 24. Iac. 5,1
deel ende schade onser ghesontheypdt ende veronghelyckinghe en voort.
onseg naesten) souden soeken te bekomen/ ende ons bande 2. Pet. 2,10
selve Meester te maectien: Maer oock/ wanneer wij so- 13.
danighe goederen niet en beminnen/ noch ons deselven laten ghe- k Mat. 6,19

Tit. 2, 12. ghelusten niet onbetameyljche ongheregelheydt ende onmaticheydt / namelyck met schade onses opghelyeden omtrent/ en voort. oock niet naedeel/ iersel ende hinder vande sozghe/ die wy behoozen te draghen tot de betere ende hemelsche goederen.

Rom. 12, 1. Tweelik alsdan placht te gheschieden / **Wanneer** wy de Hemelsche ende ewighe goederen/ ofte geheel verslossen ende **Phil. 3, 20.** gantsch niet behartighen/ ofte alleen houwelijck ende lautewijck ter herten nemen / of niet dan by occasie of by eenen schierlycken lust ende inbal/ diemmen somtijds kryght/ ende op een bot (ghelyckmen seydt) nae jaghen/ ofte dat wy soodiep inde sozghe der wereltscher dinghen streeken ende ingewickelt blijven hanghen/ als of de liefde ende sozghe der Hemelscher goederen/ ons nauwlijcks en raecken of int alderwepnichste ter herten gingh.

Matth. ghesch. 4. Alsdan en sullen wy de goederen deser Werelt niet al te brant ende begerete der aerotsche dinge.
Col. 3, 1. seer/ of onmatigh lief hebben/ wanneer wy noch de Werelt selve/ en noch de goederen deser Wereld niet sullen soeken te genieten/ dat is/ die niet soodanighe eene smaech/ lust en treck niet begheeren/ als of in de selve eenich rechtschapen waerachtich of bestendich goedt gheleghen ware: maer wanneer **29, 30, 31.** wy de selve alleen sullen soeken te ghebruycken/ als behulp middelen/ dat is/ niet verder/ dan voor soo vele wy die vanden en van noode hebben/ om een recht Christelijck leven te leypden/ sonder yemandt te kost te doen/ of Christi gheboden te overtreden. Eynelicke wanneer wy niet nootdruft van **32. Heb. 13** voetsel ende decksel te vreden zyn/ oock niet daer boven met anxt ende sozghe soeken of begheren.

Drie-erlen 5. Soodanighe wereltsche goederen zyn/ nae de Leere **wereltsche bes-** **Joannis/** o drie/ daer onder men alle d' andere begrijpen **geerlyckeheydt.** kan/ namelyck Rijckdommen/ Eere ende Wellusten/ welker lust/ of liefde ghenoemt wordt Begheerlyckheydt der oogen: grootsheydt des levens, ende begheerlyckheydt des Vleesches: Welcke drie een recht Gods alijgh mensch verlochenen moet.

ende volg. 6. Onmatige liefde der Rijckdommen ist de Giericheyt, **2. Giericheyt.** of liefde tot ghelydt ende goedt. Dese verlochenen wy/ **p Mat. 6, 25** wanneer wy niet meer ghelydt/ rijckdommen of besittinghen **&c. Luc. 12** hebbende/ dan ons ende den onsen noodigh is/ niet seer be-

kommet en zijn / of aner stelyck arbeiden om meer te heb-
ben/ altydt met decksel ende voetsel te vreden zynde: Noch
doock / ^q indiende ons dooz God g zeghen toebloepen/ daer aen
niet soo vast met onse herten en hanghen/ dat w^p niet en sou-
den willich ende bereydt zijn/ vande selve / tgeen boven ons/
ende der onsen noodich onderhoudt overschiedt/ mede te dep-
len ende handtrepckinghe te doen / dcs^r noodt zynde/ allen
den ghenen/ die sulcks van doen hebben/ bysonder den Broe-
deren ende Hups-ghenoten des gheloofs: Noch oock / in-
dien ons de selve goedere door den wille of toelatinge Gods
ontnommen wierden/ of anderssins ons quamē ontgaen/ daer
over ons selven soo niet ontstellen / of bedroeven / als of w^p
eenich waerachtich goedt verloren hadden: maer Gode ende
syne Vaderlycke goedertierenheydt vertrouwende / alle
thydt even naerstich ende waerdich onse Ampt ende schul-
dighe plicht tot Godt ende onsen naesten waernemē/ het z^p
w^p soodaniche goederen hebben of niet en hebben. Epne-
lyck/ wanneer w^p de goederen deser wereld alsoo verkrij-
ghen/ besitten ende verliesen/ als of w^p se niet en verlore-
ghen/ beseten of verlozen.

7. Onnatighe liefde tot Eer/ of grootsheyt des lebens
is de Eergiericheydt , ["] of hoovaertdy. Dese verlochentmen/
wanneer men gheen Eere/ hoochheydt/ weerdicheydt/ of gun-
ste ende lostuptierhe des volcks nae en jaeght/ noch daer me-
de soo vermaect en is/ als of daer in eenich vast ende besten-
dich gheluck ende welvaren gheleghen ware: Ende daer-
om oock hem selven niet en verheft boven andere/ uyt wat
doock het oock soude moghen wesen/ met woorden/gelaet/
ghebaer/ gangh en wesen: of/ van andere verheven zynde/
daer uyt gheen vermaect en schept / of daer in eeniche ghe-
nochte neemt : even als of daer inne eenich waerachtich
goedt gheleghen ware: maer wanneer w^p altydt / in wat
leven ende standt w^p zijn / ^y der Godlycker ghenade / onser
epgen onwaerdicheydt voor Godt ende der Christelijcke oot-
moedicheydt ghedachthich / ende volghens dien onbeswaert
zyn / ons selven over al ende by allen (hoewel d' Overheydt
doock somwijlen hare Majesteyt ende publieke Authoriteyt
in behoorlycke achtinge nemen moeten) manierlyck/ ^z aen-

en 16, 11: c.
voort.
1. Tim. 6, 1.
Heb. 12, 5.
q Psal. 62, 11.
Marc. 10,
23, 24,

2. Cor. 9, 7
8, 9.

Psal. 37, 21
en 112, 5, 9
Mat. 25, 40
Gal. 6, 10,
Phil. 4, 14
12,

1. Cor. 7,
29. Luc. 16
1, en volg.
2. Goberdye.
" Mar. 7, 22
Act. 12, 22
Iac. 4, 2.

1. Pet. 5, 6,
" Mat. 6, 1,
en voorts.

en 23, 5, 6,
7. Luc. 16,
15. Ioan. 5,
44, en 12,
43.

y Ro. 12, 16
Phil. 2, 3,
en voort.

z Eph. 4, 2,
Col. 3, 12.
1. Thes. 2, 6

a Luc. 16, spraeckelijck / ghemeensaemende beleest te verthoonen / se-
b 19, Act. 12, dicheydte bewijfende in woorden ende ghelaet : ons oock in
c 21-en 25, kleideren / spijns ende hups-raede draghende niet alle beta-
d 23, Iac. 2, 1 meijckheypdt / op dat w^on^s noch dooraenghenomene ende
 en 5,1, &c. ghesochte stordicheydte ende duplicheyt / sonder oorsaek / ver-
e 1, Pet. 3,3, achtelijck maccken : noch dooz onmatighe pacht ende prael
 en voort, eenighe pdele eere nae-jaeghen. Ten lesten / dat w^on^s in
f 1, Tim. 2,9 alles draghen / soos het de heylighmacckinge beiaamt / aen-
g Ioa. 13,14 treckende een soodanighghemoedt / b dat sich niet en schame
h 15, 1. Tim. Jesum Christum nae te volghen / die oock syner Discipulen
i 5,10. voeten wiesch.

j 3. wellust. 8. D'onnatighe liefde tot wellussen is de Begheerlijkh^{yde} vde
k Ro. 13, 13 des vleesches. **l** Dese verlochentmen/Wanneer w^op niet en soec-
m 14. 2.Pet. ken de vermaechelijckheypdt onser sinnen / waer dooz 't vleesch
n 2,10; 2,18. syne wellussen gheniet : ende ^d der-halven onse ooghen niet
 Iuda. 8, 12 en voeden niet het ghesicht van pdele / onghcoorlosde en-
o 16,19. de gheheel onnunte dingen / oock ontuchtighe / schampere
p Job. 31,1, ende onnunte boerterijen: onkupsche spreukjens / sieltighe
q Plat. 119, 37 dertele rhimptjens / selfs niet voort en brenghen / noch an-
r 2.Pet. 2,14, derg dan ongaerne hoozen: Wanneer w^op de soberheydt be-
 e Eph. 4,29 trachten/ende in spijse ende dranck gheen overvloet / koste-
 en 5,4. llyckheypdt / of dinghen / die maer en dienen om in't ooghe te
s 12.Pet. 2. schijnen/ende dat te vullen/ en soeken/ noch onse herten daer
t 7,8. mede beswaren/ ende ons selven onbequaem maken om onse
u 5.Luc. 21, veroep wel ende behoochlyck waer te nemen. Wyders ^h wan-
v 34. 1.Pet. neer w^op elck onse eygene bat soekien te besitten in cere / ende
w 4,3,4. de kupsheypdt/so Christus die heeft voort-gheschreven / althye
x 2.Pet. 2,13 ende over al nau ende sorghbuidelijck waer nemen/ alle occa-
y 1.Thel. 4, sien ende aenlockingen tot bleeschelijcke lust/ te weten / drome-
z 4 5.1.Cor. kenschap/ overdaet / brasserpe / ledigheypdt / pdelheypdt in woer-
aa 6,15,&c. den ende ghelaet/ naerstelijck schuwelen: ende daer teghen be-
bb 1.Luc. 16,19 sich zyn/ ende onse vermaecht nemen in / waekken/ Christelijc-
 en 21,34. ke ^m occupationen ende becomueringhen / godsalighe ^l samen,
 Eph. 5,18. sprekinghen/ ende in / heyligh eerlycke wandelin ghe of om-
cc Eph. 4, 28 megangh/ als bequaeme behulpselen tot onderhoudinghe van
dd 1.The. 4,11 matigheypdt ende van kupsheypdt. Eystelyck/ Wanneer w^op
ee 2.Thel. 3, 8. 1.Mith, 26,41. 1.Pet. 5,6. 2.Cor. 6,6, ^m Rom. 12,11. ⁿ 1.Cor.
ff 15,33. o 1.Pet. 2,12.

Cap. 13. Van ons selfs Verlocheningh. 97
ons / het vasten sonderlinghe laten bevolen sijn om 't bleesch ^p Dan. 9, 7
te beter v'onder te brenghen / ende den Gheest op te wecken / Ioel. 1, 14,
Bysonder in tijdt des Cruyces ende ghemeene swaricheden: ende 2, 15.
ende boortg van geen rust / ghemacht of soetigheydt eenigher Ion 3, 7,
dingen / ontrent dewelcke de sinnen gewoon sijn te spelen / so 1. Eld. 8, 2.
veel wercks en maccken / dat wy dat alles niet liebet scuden Matth. 4.
willen derven ende missen / dan dat wy een hazz breecht souden Luc. 2, 37.
Wycken vande gheboden Jesu Christi. 1. Cor. 7, 5.

9. Soo wie aldus ghescreft ende ghemeedt is / die volght Act. 13, 2, 3
Christum nac / ende sal den foodanighen niet swaer ^a ballen en 1. 1, 2.
Christi Crays ghelyckmoedelyk te dzaghen / oock dooz ^t schan ^t Naevolghen
de oneere / ^t verovinghe van goederen / hongher / nachtheyt / ^t Christende
gebangenis / t bryzen / hzanden / swerden / galghe ende radt / ^t Leuws, dzage,
nae't exempl van ^t sijn Lepdtman ende Heer / als 't meodigh Luc. 9, 24.
sal sijn / ende het ^t Gode soo ghelycken sal / tot inde eeuwighe ^t 2. Cer. 6, 8
onsterfclijcke heerlyckheydt ende bestendiche ruste als met ^t Heb. 10, 34
gheweldt dooz te dringhen. Want de Godsalighe verrach ^t en 11, 36,
tinghe deser saecke / heeft certijds ^t den Apostelen ende heyp ^t Ro. 8, 35.
liche mannen Godts / oock by onsen ijden / niet wepnighe en voorts.
ghetroewe Martelaren Jesu Christi / sulck een hert ende so ^t Heb. 12, 2
grooten kloekmoedicheyt ghegeven dat sy vrolyk / blp ^t x 1. Pet. 3,
de en lustich nae de alderwzechte tormenten sijn toegegaen / 19:
ende dat sy midden inde bryzen ende blammen Godt ende sy ^t Act. 5, 41
nen Soon ^t met Psalmen ende geestelijcke Liedekens / al sin ^t en 7, 60, en
ghende ghezeghent / gheloost ende ghepresen hebben: ^t Jae 16, 25, en
hebben midden inde verduckingen geroemt ende Godt ghe ^t 20, 24. en
dankt / alles onder de hope der heerlyckheydt der kinderen 21: 13.
Godts / dat sy waerdich ghehouden wierden / die voor ^t Jesu ^t Heb. 11, 35
Christo haren Heere mochten ijden / ende sijn waerheydt en ^t en voorts.
de glorie met haren bloede verzeghelen ende verheerlycken. Apoc. 6, 9,

Cap. XIV. Van't Ghebedt ende bysonder
van't Vader onse.

en 7, 14.
^t Rom. 5, 5
en 8, 21.

10. **A**ter alsoo der geleoviger menschen gheele leben / en
Bysonder de ghchoorsaemhent / die sy Christo bewij- ^t Naetticheyt
sen / verscheden swaricheden / periculen / versoech- ^t ende moede
gen en aenvechtigen des Satans / des vleesches en der we- ^t Wondicheyt
relt / ooc geen geringe of wepnige noden en behoefflyckhed ^t des Geloofse.

• Mat. 7. 7. doozgaens ende ghestadich onderworpen is: op dat sy in sooc en volg. en eene sware strijd niet en souden t' ondergebrachte werden / 26,41. beswijcken ende wanhopen / heeft ^a Jesus Christus gewilt / Luc. 18. 1. dat alle / ende peder van hun Godt om hulpe ende Gauenade ende volg. ^b in sijnen naem/met een gheloove / ^c dat aenhoudt ende niet ^d Ioa.14,13. moede en wordt / ^d altydt ende gheduerlichelyck / bysonder in en 16,32. sware aenbechtinghen ende teghenheden souden ^b dden ende ^e Marc. 11. aenroepen, hem oock e altydt voor syne weldaden dancken: 24. Iac. 1. daer mede betupghende/ dat sy al haet gheluck ende welva-
5,6. ren van Godt hebbien/ als den eersten Auctheur ende ghebet
^d Rom. 12. alles goedts / ende dat sy dooz syne hulpe / bystaundt ende 12,1. The. weldaerdt alleene doen konnen/ende oock doen metter daedt/
5,17. alles wat hun te doen ende te onderhouden noodich is:
^e Phil. 4,6. Daerom oock niet voor de gheringhste deelen des Gospelien-
Psal. 116,12 stes te houden en zijn / eensdeels 't Ghebedet, het zy om 't gheen
13, en 102. goedt is te verwerpen/ het zy om 't quaedt af te bidden / an-
103. 104. derdeelg de dancksegginghe ende de grootmakinge des naems
doorgaens. Gods voor de ontfanghene weldaden.

^f Tim. 2,1. Coloss. 3,7. ende 4,2.

De oosfaeken 2. Bepde dese deelen recommandeert ons ^e Godt dooz-
ende maniere gaens in sijn H. Woordt / bysonder Jesus Christus int N.
van Godt wel ^f Testament/wanneer hy wil / ^e datmen de selve / op alle plaat-
f Psal. 50,14 sen/ openbaer of heymelijck/ nae de vooz-vallende saecken of
85, en 91. ghelegentheden/ inden Gheest ende waerheydt sal oeffenen.
14, 15. ende Ende wat belanght 't Ghebedet of d' Aenroepinghe / Jesus
145, 18, 19. Christus heeft de selve niet alleen ^b met woordzen bevolen:
21. Tim. 2. maer heeft ons ooc met sijn exemplēcuptnemende belof-
18. Ioan. 4, ten aenghepresen: heeft oock een ^k manier ende formulier
24. voorgheschreven/ hoemen de selve int werck sal stellen/ op dat
• Mat. 7, 7. ^l op onse ghebeden ('t zy ^m op die offeren voor ons selve/of voor
ende volg. andere) nae 't selve / als nae eenen onseylbaren ende onghe-
Luc. 11, 9. twijfelen Greghel/ souden aenstellen/ daer by doende dese be-
• Mat. 14. lofse / dat onse Gebeden sekerder als seker van Godt sullen
23, ende 26 werden verhoort / indiense maer en geschieden ⁿ na den wil-
29. Luc. 9. le Godts / in sulcker voeghen/ dat daer by kome de behooz-
13. Ioa.17. lycke dispositie ofte ghesaltenisse der ghener / die bidden/
gheheel.
Mat. 6, 9. &c. Luc. 11, 2, ende voort. ^o 1. Ioan. 3, 22. ende 5,14.

melijck

melyck waerachtich leedtwesen over hare voozbegangene ^{m 1. Ios. 1. 9}
 sonden een vaste vertrouwen vande Ghenaide Gods dooz ^{Psal. 32. 2.}
 Chistum verkreghen / met een oprechte oeffeninghe ende en voorts.
 betrachtinghe van heylicheyt ende van t' Vroederlycke lief- en ^{51,}
 de/nessens, ernstighe aendacht / debote vernederingh ende ^{n Heb. 4. 16}
 sonvermoede ghestadicheydt int bidden. ^{en 10. 22.}

Eph. 2. 18. ende 3. 12. o 1. Ioan. 3. 21. 21. 1. Pet. 3. 12. ^r Marc. 11. 25. Mat. 5. 23. 24,
 ende 6. 14. ^q Luc. 18. 10. ^r Luc. 18. 13. ^s Rom. 12. 12. 1. Thess. 5. 17. Luc. 18. 1.

3. 'Tformulier deses Gebedtg wort ghenoemt / 't Gebedt ^{het ghebedt}
 onses Heeren, of / 't Vader onse, hebbende voornamelyck drie ^{des Heeren}
 deelen / de Voor-eden, 't Vthael, ende 't Belijft, hoewel 't leste ^{ende deelen}
 in Luca niet en is / ende eyghentlyck de substantie ofte ^{des selven.}
 wesen der saecke niet en raeckt. ^{t Luc. 11. 2.}
 en voorts.

4. Inde Voor-edele wortd geleert / wie men altijdt aenroe, ^{Wien ende hoe}
 pen moet / met wat ghemoedt / ende op wat maniere / name- ^{men aenroe,}
 lyck / dat het is ^{pen moet.}

Onse Hemelsche Vader / ofte / die inde Hemelen is / ^{w Exod. 40.}
 Den welcken wy aenspreeken moeten met een ned'rich ge- ^{34.}
 moedt / ende als de kinderen haeren Vader: als die niet al- ^{x 1. Reg. 8.}
 leen dooz natuere de alderhooghste ende machtichste / of ^{12.}
 de beste ende grootste is (woonende nu niet / als vooz, ^{y Act. 7. 48,}
 maelg / inden Tabernaecel ^{z Mosis / of in Salomons 49.}

^z Tempel onder de Cherubijns: maer met alle heerlyck- ^{z Jac. 1. 17.}
 heydt inde hooghste Hemelen selve / ^tWelch is 't Palleys ^{a 1. Tim. 2.}
 der ewicheyt ende onsterfelyckheyt / ^z daet ons alle goedt ^{4. en 4, 10.}
 van daen komen ende op ons dalen moet) maer die a sich ^{b Psal. 103,}
 oock ghenadich ende goedertieren aenbiedt tot een pegelyck / ^{z Joan. 14,}
 ende inder waerheydt met ^b een Vaderlyck ghemoedt jegens ^{z 3. en vol.}
 syne gheloovige onstreecken is / als die hy in Christo altijdt ^{Rom. 8. 15.}
 ghenadelyck bemindt: soo dat hy die vooz kinderen ende ^{c Gal. 4. 6.}
 erfghenamen syner Hemelscher heerlyckheyd ende onsterf- ^{Rom. 8. 17.}
 felijckheyt houden ende aenschijben wil: ende die derhal- ^{d Luc. 1. 18.}
 ven oock lichtelijck kan ende gaerne wil ^d verleenen / alles / ^{e 10, 11, 12, 13.}
 wat ons noodigh ende dienstich is tot salicheydt: den wele- ^{f Jac. 1. 5.}
 ken wy dan oock weder om aen onser zyde / zynde eendrach- ^{g Ro. 12. 10.}
 telyck t samen gebonden ende verknocht met den bandt c der ^{2. Pet. 1. 7.}
 vroederlycke liefde / door den selven Jesum Christum onsen ^{f Eph. 2. 18.}
 eenighen Dooz-spraek ende Middelaer / met soordanighen ^{ende 3, 12.}

- A**nderschendt
der 6. Beden.
Sloan. 14,
23. 1. Cor.
20, 31.
Col. 3, 17.
1. Pet. 4, 1.
h Psal. 34.
16. &c, en
50, 14, 15,
en 91, ichter
doorgaens,
De eerste Be-
ve han het
heugingen des
Naams Gods
ende epghentlyck op Godts eere zien: d' Andere volghende
dzie aldermeest op 't gheen ons nut ende salich is: also noch-
tans / dat sy alle door secker ghebolgh ende onderlingh in-
sicht / dat d' eene op d' andere heeft / so wel op het eene als
op 't andere schieten ende haere ooghen - merck hebben /
aenghesien Godts eere van onse salicheyt niet ghescheyden
kan zijn/ende onse salicheyt wederom op de eere Gods t' eene-
mael moet upikomen.
- G**loan. 14,
23. 1. Cor.
20, 31.
Col. 3, 17.
1. Pet. 4, 1.
h Psal. 34.
16. &c, en
50, 14, 15,
en 91, ichter
doorgaens,
De eerste Be-
ve han het
heugingen des
Naams Gods
ende machte Godts / voornemelijck in den Euangilio ghe-
ende 42, 8. penbaert/ allenthalben ghekent ende groot ghemaeckt wer-
Ezech. 2, 20. de: ende derhalven / dat Godt ons bystae met syne hulpe/
4, en 28, op dat soo wel wy selve /^k als alle andere menschen/dooz ons
22, 25. exemplen ende acimaninge/ verlatende alle profane Goden/
Psal. 96, en Afgoden ende versierde Godekens / dieu eenighen waeren
97, en 99, Godt/ den Vader onses Heeren Jesu Christi met woorden/
doorgaens wercken / Lof-sanghen / schriften / als up eenen mondts lo-
k Rom. 10 ven ende roemen: dichtwylg met hert ende mondts singhende/
6, 9, Eph. 3 heyligh/heyligh heyligh is de Godt ende Vader onses Hee-
20, en 5, 19 ren Jesu Christi: hem zp los eere ende benedictie / van ecu-
20, Col. 3, wicheyt tot eeuwicheydt/ Amen.
- T**hess. 1, 11
16, 17, 7. De tweede bede is/ dat
2, Thes. 1, 11 **H**ijn rycke toekome:
- A**poc. 4, Dat is/ dat hy door de kennisse der Christelijcker Religie/
8, 9, en 5, 8, diece dier tijdt als van verre allenskiens ^l quam aenbrece-
vande konste ^mken / onse herten meer ende meer stueren wil tot de heyligh-
sins duchs. ⁿmaeckinge syng Godlijcken naems/ ende vele andere niet de
1 Matt. 3, 2, selve kennisse begiftighen / op dat ^m sp hum ghcheelende al
Col. 1, 6 &c over gheven onder syne regeringhe: haer selven syne wet-
Eph. 1, 17, 18 ten ende bevelen onderwerpen: ende alsoo ghesamentlyck
en 3, 16, 17, dagheylighs meer ende meer gheschickt ende bequaem ghe-
2 Ies. 2, 2, en 300t. Mic. 4, 1, &c Psal. 122, 1.

- Cap. 14. Van t Ghebedt ass Heeren. 101. 1. Cor. 15.
 maect moghen werden in dit leven tot het Corinckrijcke 24. voort.
 der Hemelē/dat wyp hier vanaels inde salige onsterfelychheit
 heyt volkomenlyk sullen besitten.
8. De derde is/dat 24. voort.
De wille Gods gheschiede op der Aerden als in den
Hemel. De derde
in den Hemelē
wille te daen.
 Dat is/dat Godt ons ende andere menschen/die ghenade
 doe/ dat wyp synen wille/te bozen in synē geboden verlaert/ 11.
 een pder in het synē/soo berept/willich/ gaerne ende blijcht
 doen / als de heylighē Engelen de selve ghetwoon zijn te 10. Dan. 7. 10
 doen in den Hemel. Daer nae / dat wyp allerley quaedt/ Mat. 16. 10
 of teghenspoet / dat Godt ons laet toekomen of toeschickt/ Heb. 1. 14.
 gheduldelyk dzaghen/ende 't selve sonder eenigh mozren of 10. Heb. 10.
 teghensprecken keeren tot onse gheestelijcke nutticheyt/ dat 36. en 12. 7.
 is/tot versterkinghe ende aen-was van onse ghehoorsaem- 8.&c.
 heyt ende bevoerdinghe onser eeuwigher salicheyt. 1. Pet. 3. 17.
 ende 4. 12. 1.
 en voort. De vierde
bait dagelijcx
Broodt.
9. De vierde is/dat 1. Mat. 6. 25
Hyp ons hupden gheve ons daghelycx Broodt : 31. 1. Tim.
 dat is/dat hyp sich verwaerdighen wil/ ons alijdt te verlee- 3. 8. H.b. 3
 nen/ 't gheen ons / soo om dit leven sonder rechte armoeche 5. Phil. 4.
 ende kreuklinghe van onse ghesonthept in vrede ende ghe- 11. 12. 13.
 rusticheyt dooz te bzenghen / als oock om ons met meerder 1. Lev. 26.
 lust ende vrolyckhept des ghemoeids ende des Gheestes tot
 ernstighe betrachtinghe van heylighē ende Godlycke saken
 te begheven/noodich is : oock/ dat hem alijdt gelieve te sege- 26.
 nen/ 't ghene hyp ons alreede toeghelept ende ghegeven heeft/ 1. Mat. 6. 33
 op dat wyp daer mede/ als met een stock ofte kruelt onder- Luc. 10. 41.
 steunt zynde/ ons te beter en sonder verstropinge van sinnen 42.
 begheven moghen om synen naem te heylighen / syn ryck.
 up te huyden/ende synen wille te volbzenghen.
10. De vyfde is/dat 1. Mat. 6. 14..
Hyp ons onse schulden vergheve/ ghelyck wyp verghe-
ven die ons schuldich zijn.. 15. en 18. 22
 Dat is/dat hyp ons alle onse sonden / die wyp oft oft 35. Luc. 7.
 onlwetenhept en onverstant/ oft oft dolinge en misverstant/ 47. en 18.
 of oft swackheydt / of oock wel insonderheydt dooz voog- 13. Rom. 4.
 heyd ende verkeerhept / begaan hebben / ghenadelijck wil
 in 7.&c.

* Col. 3:12 in Christo vergheven: ghelyck oock w^p van herten / ende
 &c. 1. Pet. 4 alle-tijdt te vergheven bereydt zijn (alleen om sijnent wille
 8. 1. Ioan. ende om dat hyt ons gebiedt ende beveelt) aen allen ende een
 1.7.9. pder/ die teghen ons misdaen hebben/ alle het onrecht ende
 leedt ons van hun aenghedaen/ ende wat sp teghen ons mis-
 daen moghen hebben.

11. De seste is/ dat

Hy ons niet en leyde in versoeckinghe/ maer ons
 verlosse ons vanden quaden:

Dat is/ dat hy ons nimmermeer niet al te seer swaere
 ende langhduerighe tentatien ende versoeckinghen en late
 onderdruckt ende overwonnen wozden/ oft ons niet en la-
 te besocht wozden boven ons vermoghen: waer ons alle-
 tijdt/ nae sijne groote macht/ vaderlijcke liefde ende toe-ge-
 neghentheydt/ met sijnen H. Ghēst verstercke ende onder-
 stutte/ voornamelyck in sware verdrukkinghen/ gebaerlijck-
 heden ende benauheden/ ende andere dierghelycke teghen-
 heden/ dooz dwelcke de dupbel ons soecht te vernielen/ op
 dat w^p te seer dooz de selve ghedruckt zjude (ghelyck w^p dan
 swacke menschen zijn) niets en doen/ dat sijnen heylighen
 wille teghen/ ende onse salicheit ende goede conscientie groo-
 telijcks soude kommen schadelijck zijn. Eynelicke dat hy/
 met de versoeckinghe alle-tijdt eene goede upthomste ghe-
 lieve te gheven/ om de versoeckinghe te moghen verdzaghen/
 2.3. voorts
 b 1. Cor. 10: Ende dat w^p alsoo vande arghischeden/ acenlockinghen/
 13. 1. Pet. 5: bedroch ende gheweldt des Sathan heerlijck verlost/ ende
 8:9:10. 1. Ioan. 5: 18 upp het perijckel des eeuwighen verderfs. w^p ghestelt mo-
 ghen werden.

12. 't Beluyt verbaet het fundament ofte de redene/ waer-
 den weroen/ om w^p de gheseyde salien der ven begheeren ende daerom bid-
 den: ende niet een/ waerom w^p die behoochte begheeren/
 om dat/namentlyck/

Sijne is dat rijke:

c Psal. 145: Dat is/ om dat hy alleen absoluut Coninck ende Heer
 11: 12:13. en is/ niemandt onderworpen/ of aen niemandt ghehouden/
 146:10. die souveraine heerschappye ende ghebiedt heeft over alle
 Apoc. 12: 10 dinghen/ ende derhalven over den Sathan selve/ hoe wel hy
 2:Pet. 2: 4. de Godt ende de Vorst deser Wereldt is: Om dat sijne oock

De Macht is dat is om dat Hy alleē kan doen/ geven/
toesenden/afnemen/toelaten/verhinderen ende beletten wat
hy wil/nae zijn welgevallen: ende tegen wecken derhalvun
de Duyvel niet de geheele werelt niet en vermach. Eyntelick
om dat zyne is de Heerlickheit: dat is/om dat e Hy alleē
de eenighe is/welcken wy alles/ wat wy wenschchen ende be-
gheeren/ofte hebben end besitten/ te danchen hebben: en tot
welckers cere al ons geheele goet ende welvaren alijt stree-
ken moet ende sal.

13. Pademael dan oock de gene/ die hem godtvuchtelick
dienen/ van't verhooren haerer Ghebeden/ die sy storzen nae
den wille Gods/ verseechert zijn/ ende neffens dien alle tydt
ten hoochsten wenschchen ende begheeren/ dat de gloorie ende ce-
re des H. Paems Gods ende haer eyghen salicheydt meer
ende meer ghevoerdert werde: Daerom wort daer achter
aen gevoeght 't woordt A.M.E.P/ 't welcken deel de felic-
heydt der voorghestelde saecke: ten deele oock de heylighē
begheerte ende wensch der gheloovigher ziele in sich vervat.

14. Het andere deel des Gebeds ('t woordt Gebedt rump 53.
of generael ghenomen zynnde) is de Danchegginghe, daer De danch-
mede wy Godt voor de weldaden/tot desen of den toekomen g Eph.5,19;
den leven ghehoorich/ danchegghen dooz Iesum Christum/ 20. Phil. 4,
so heymelich/ soo openbaerlyck in syne Ghemeypnte: ende 6. 1.The,
alsoo ons danelbaer herte/ soo met sonderlinghe betrach- 5,15.
inghe der heylighmacchinghe/ soo met Lof-sanghen/ Psal- 2. Thes. 1, 3
nen/ Geestelycke Liedekens/ Aelmoessen ende andere God- ende 2. 13.
zuchtighe oeffeninghen ende diensten streckende tot Gods 1. Tim. 2, 1
ere ende voordeel onses Paesten/ nae de hoedanicheydt en- b Psal. 116, 1
re grootie der ontfangenew weldaden/ betuyghen ende ver- ende volg-
ilaren.

Cap. XV. Vande speciale, of bysondere Beroe-
pingen ende vande menschelijcke Geboden.

- ^a Psal. 115,
- ^b Marc. 14
- ^c 6. Apoc.
- ^d 12,7. voort
- c 1. Cor. 6,
20, en 10,
- 31. Col. 3,
- 17. 1. Pet.
- 4, 11. Apoc.
- 10, 4, 5.
- Vantwoede
bekent
- ALDEP.
- f 1. Ioan. 3,
- 22. en 5,
- 14,15.
- 1. Cor. 14,
- 16. Psal. 89

DIt is de Summa van die wercken/die ons allen int Soorten van
gemeyn van Jesu Christo bewolen/ en allen Christe- bysondere
nien/ d'een soo wel als d'ander / nootdsaeckelijck Beroeppingen;

*Rom. 13, 3. ^{zij} om't eeuwighe leven te becomen. Nebeng desen heeft
 evenwel een peder geloolige oock zijn bysonder Beroep. 't Wele/
 b 1. Pet. 2, ende 't geen daer toe vereyscht wort/hp neerstelyck acumere,
 13, 14. ken moet: gelijck/ by exemplē/ de Beroepinghen der Over-
 *Eph. 6, 1, heden/ ^bOnderdanen/ heeren/ knechten/ gehouwde/ enge-
 ende volg. houwde/ maechden/ weduwēn/ hlycke/ Armen etc. van de
 a Eph. 5 22 welcke hier voor; in de uplegginghe der thien Gebaden ten
 1. Pet. 3, 1, deele gehandelt is. Aengaende de restie/daer van hebben wp-
 en voort. ende ontmoeten ons doorgaeng veele vermaningen in de P.
 -et-Cor. 7, 8 Schriftuere.

&c. f1. Cor. 7, 25. en volg. g 1. Tim. 5, 3, &c. h 1. Tim. 6, 17. Iac. 2, 1. en 5, 1. &c.
 Een Regel die 2. Van dese int gemeyn moetmen houden den Regul des
 aengaande i 1. Cor. 7, Apostels: ⁱ En yghelyck blyve in die Beroepinghe, daer hi in
 20, ende gheroepen is. De welche Beroepinghe ons nochtans bry staet
 voort. te verbeteren/ soo vele behoudens de Godvuchticheyt ge-
 schiedē kan. Want alle die standē zijn in haer selven middel-
 matich/ en ^k makē ons derhalvē Christo niet aengenaē/ noch
 hatelijs of onaengenacm. Waerom men ooc (by exemplē) de
 25, en vol. maeghelycken^l of der ongehoudwen staet boven den hou-
 welheken/ noch de armoede boven den rijkdom gheen hep-
 licheyt moet toeschijven: Noch Gode doen eenighe licht-
 baerdige onbedachte beloftēn/ die dingē aengaende/ om ons
 daer mede hier of daer aen voor altydt te verbinden/ jae waer
 voor wp Godt versoecken/ ende over ons ende onse vppheypdi
 een strick werpen souden.

^mVan menschen 3. Maer alle andere ilterlycke werken/ diemen voor
 geboden. Religieuse of Godsdienstighē werken houdt/ ende die doo-
 * Matt. 1, 1, bloot menschelyck ^m ingeven binten Godes P. Woozt be-
 2, en voort dacht ende erdicht worden/ het zy de selve der menschen Con-
 Gal. 4, 9. scientien opgheleypdi worden met Authoriteyt/ of dat de lie-
 en 5, 1, &c. den die van selfs ende upi haer eyghen wille aennemen ende
 Col. 2, 8. pleghen/ met opinie/ als of inde selviche eenen noodwendig-
 en voort. ghen of verdienstelijken Godsdienst ware ghelegen: Desi-
 * 1. Ioan. 2, en zijn ter salicheyt niet noodich/ noch ooch waerdich te ach-
 17. Matt. 7, ten/ datse den tijtel van Godsdienstelijcke of recht-schapen
 21, en 15, 16. goede werken draghen sullen: overmidts ⁿ sy den heerlije-
 en 23, 23. ken treffelijken naem van gchooszaemheyt/ diemen Godi
 ende Christo den eenighen Wet-ghever schuldich is/ als van
 hen

Cap. xvi. Eer-dienst Christi des Middelaers. 105.
hem bevolen zynde onder de belofte des eeuwigen lebens / o 1. Tim. 4
niet voeren en moghen. Iae o verhinderen dichtwilg ende 8.en voort.
zyjn inden wege den rechten ende principalen Godsdienst/be- ende 6.3.
staende inde liefde tot Godt ende den Paesten. Tit. 3,8,9.

Cap. XVI. Van den dienst ende ecce diemen Iesu Christo
den Middelaerschuldich is, ende vande Aenroe-
pinghe der Heylighen.

Majestas
Chari des
Middelaers.

1. **D**us verre dan vande kennisse/eere ende dienst Gods
Balleen: hier op volght nu aetste ende dienst Iesu Christi, aMat.28,18
voor so veel hy Middelaer is / want daer inne me- b Ioa. 3,33
de updruckelijck gheseyde wordt 't eeuwighe leven te he- en 5,22,23
staen Joha. 17.3. overmidig Iesu Christo den Middelaer ende 17,2.
ghegheven is alle macht in Hemel ende Aerde , ende b alle oor.tee, c Ioa. 5, 27
op datse alle hem eeran , ghelyck sy den Vader eeran , ende is hem d Heb.2,
Authoriteyt ghegheven om te oordeelen , om dat hy de Soone des 7,8.
menschen is. Oock e heeft hem Godt ghekroont met heerlijckeheyd Ephes. 1,
ende eere , ende heft alles onder syn voeten ondervvorpen : heeft 21,22.
hem oock ghestelt tot een hoofd syner Kercke over alle &c. Iae heeft f Phil. 2,9,
iem ghegheven f een naem boven alle namen , op dat sich inden naem 10,11.
Iesu buyghealle knye der ghener , die inden Hemel , op der Aerden, g1.Pet,1, 21
inde onder der Aerden zijn , ende dat alle tongh brlijde Iesum Chri- ende 3, 22.
tum den Heere ter eeran Gods des Vaders. **Soo moet dan dese sy:** 1.Cor.15,
ie Majesteyt hem van Godt den Vader ghegheven s tot on- 27. Act. 2.
en troost met Godsdienstige ende dankbare herten erkent / 36.en 5,3 **R**
nde alle tydt ter eeran Godts ende Christi ghepredicit ende en 10, 36,
vigtigekondicht worden. 42. Ap.1,5

2. **S**oo wie hem dan voor so veel hy h Middelaer is/ by- &c.en 3,21
onder van die tydt af / dat hy tot de alderhooghste hoogh- Religieuse
heyt verheven en k inden Throon syns Vaders geset is/reli- dienst hem
gicuselyc eert en dient/dat i g/aenbidt/m/aenroept/syne ho- nevehoogen.
ende vertrouwen op hem stelt / hem ootmoedelyc dancbt 5. 1.Ioa.2
nde looft / de selve doet ganisch wel ende nae den wil 1,2.
e Godts. Maer die hem dese Eere ende Dienst wen: i Phil. 2, 9.
hert te doen / de selve en doet Godt ende Iesu Christus 10.
Heb.1,3,en 7,26,en 8.1. Apoc.3,2 1. Heb.1,6.Ioa.5,23.Phil.2,10,11 .m Act.7,
9.en 9,14. 1.Cor.1,2, 1.Ioa.14,1. 1.Thes.3,11. 2.Thes.3,5, o Apoc.5,8,9,12,13.

ghcen kleyn oneere ende smaetheydt : bysonder wanneer hy soodanighe Godsdiensticheydt snyder beschuldighen / als of het een afgoderpe of supersticie ware

**Teghen de
aenroepinghe
der heyligen.**
p 1, Tim. 2,
5.
Col. 2, 18,
Apoc. 19,
10, ende
22, 9.

3. Doch beneben desen eenighen Middelacter, Godt ende der menschen/ eenighe andere het zy Engelen of menschen/ levende of doode/ het zy die in der waerheydt heylisch zyn geweest/ of alleen van ons voorz soodanighe gehouden worden/ Heiligeuslyck te willen ceren / dat is / meer als met civile / borgherlycke / ende onder de menschen ghewoonlycke eerbiedinghe / aenbidden of aenroepen / namelijck als onse Advoaten ende Voorz-spraccken by Godt : of tot haere cere Tempelen / Altaren / Feest-daghen/ instellen ende heyligen/ beloosten doen / op hare verdiensten vertrouwen etc. Welkig houden wy gheheel ongheoorloft te zyn / bysonder assinen dese eere aen-doet den dooden / al ist schoon dat sy heylischlyck moghen gheleest hebben : Nademael de H. Schrifte deur gaeng vande dooden betwught / datse van onse dinghen niet en weten/ende haer niet 't ghene onder de Sonne ghe chiedt/ niet en bekommernen. Doch achten wy rechre ende lillijck/ datmen hare memorie heylischlyck in eere houde / oock haere deughden met roem prijse/ verbryede ende naebolghe : Soo verre ist vandaer / dat wy der ghehoobigen / die noch op der Aerdien leven/onderlinghe voorz biddinghen voorz maleanden/ ren souden verwerpen of eenichsins verachten.

Iob. 3, 11,
12, 13, &c.
en 14, 21.
Eccl. 9, 5, 6
2. Reg. 22,
20. Ilsa. 38,
18, 19, en
63, 16.
Ro. 15, 30
2. Cor. 1, 11
Eph. 6, 18,
19. Col. 4, 3
2. Thes. 3, 1
Heb. 13, 18

Cap. XVII. Vande Godlijcke vheldaden ende beloften, ende eerst, vande Verkiesinghe tot ghenade, ende de Roepinghe.

**Gods welba-
ven gaende
voor t Geloobe**
Ier. 31, 32
34. Heb. 8,
8, en voort,
Ezech. 11, 19
en 36, 37.
2. Cor. 7, 1

Dat nu de mensch alle dese Godlijcke Gheboden niet alleen soude kunnen/ maer oock gaerne en van herten soude willen doen/ heeft Godt van siner sijne alles willen doen/ wat noodich was om bepde die din ghen in den mensch te wercken ende te weghe te brengen: dat Ezech. 11, 19 is/ hy heeft willen den sondighen mensch soodanighe ghena de bewijzen / daer door hy bequaem mochte worden / om te doen / 't gheen van hem in den Euangelio ghe-epscht wordt/ doch

oock hem soodanighe goederen beloven/welcker wptnement^a 2.Pet.1,3,
hepdt ende schoonhepdt 't begrijp des menschelijcken ver^b 4. 1.Ioan.
stantg soude te boven gaen / en welcker hegeerte en gewisse 3,3.
hope 's menschen wille soude kommen ontsteecken / ende doen Col.1, 4,5
branden om soodanighe ghehoorsac inhepdt metter daedt te 1.Pet.1, 3,
betrachten ende int werck te stellen. Alle welche weldaden ende volg.
hy ons dooz sijn ^c H. Geest/ daer van hier voor meer ghe- b Rom.5,5
sproken is/ pleeght te gheven. ende 8,9.

ende volg. 1:Cor. 2: 10: ende 12, 3, &c: 2:Cor. 3: 6, &c: 1:Ioan.2, 20:27:

2. Erst dan verleent Godt den Sondaren ^d nootwendige Roepinghe tot
ghe ende ghenoeghsame Genade om in hem te ghelooven en het ghetof.
de hem te ghehoorsamen/ wanneer hy de selve dooz het Euanc Mat.11.20
gelium tot sich roopt / ende hulieden onder belofte des eeuwigen lebengs/ 21, en 22. 2
wighen lebengs / ende dregginghe des eeuwighen doodis/ &c, Ioan. 5
't Gelooobe en de gehoozaemheyt voor-schijft. Dese Roepinghe 34.40. en 6
of Beroepinghe, wort somwijle inde Schriftuere gendemt ^e Ver- 44.45.
kisinge, te weten tot de Genade en tot de middelen der salic Pet.1,3,4
hepdt. De selve Roepinghe gheschiedt ende wordt voltoegen 1, Cor. 1,
door de predicatie des Euangeliums / ende de kracht des 26: voort.
Sheestes/die daer is by gevoeght/upt eene gunstige/goedt Tim.1. 9
willighe ende ghenadighe nieeninghe ende ernstighe intentie 1, Pet.2,9.
van salich te maecken/ende tot den gheloobe te bzengen alle Mat. 28.
ghene/ die gheroept worden / het zp de selve de intentie 18. Ioan. 5.
Gods nakhomende inder daedt gelooven ende salich worden / 34. Rom.10.
iet zp sp lupden Godes ghenadighe wille verachtende / niet 14. I. 5.
ghelooven / ende / volghens dien/ niet salich worden en wil- 2. Cor. 3,
en. 5,6.
f 1. Tim.2.
4.Tit. 2.1x.
1.Pet.1. 23.
25.

3. Want dat d'ene Roepinghe eene krachtige Roepinghe
schenkt wordt/ siet meer op d' upthomste/ als alleen op de
nieeningh ende 't booznemen Gods: Sijnde eene krachtige
Roepinghe ghenoemt / om datse inder daedt haer effect ende
episame vrucht bekomi: ende dat niet / om datse upt een
eeise intentie ende absoluut booznemen om salich te maken/
oor een sonderlinghe ende heymelijcke wijsheidt Gods in 28.29.
ier voeghen behydi wordt / datse tot effect komt / ende in- 1. Cor.1.
ringhe of insluppe inde wille des ghenen / die gheroept 24.26.
wort: nocte om ^h dat de selve krachtelyck/ door een macht/ h.Alt.2:41.
ie men niet kan wederstaen/ of dooz eene almachtige kracht/ ende 13:48.

Rom. 6, 17 die niet minder zy/ als de macht Gods inde Scheppinge en
 1. The. 2, 13 opweckinghe uyt den dooden/den wille des ghelen/die ghe-
 Prov. 1, 24 roepen wordt/ also praemt ende noodsaecti oint te gelooven/
 15, Ies. 5, 1. dat hy niet en kan nalaten te gelooven/ noch te gehoozamen:
 ende volg. maer overmidts dat de mensche de Roepinghe Gods niet we-
 Ezech. 12, 1 derstaet/ wachte voor de Ghenade Gods de deure/ die hy an-
 Mat. 23, 37 dersins wel hadde kunnen toeslupten/ niet toe en slupt. De
 Luc. 7, 30. andere Roepinghe is wel¹ gheenoeghsaem: maer krachte,
 Ioan. 5, 40. loos/ om datse niet en komt tot een heplsaeem of salichmaec.
 Act. 7, 51. liende effect: maer/ alleen dooz² menschen quade wil en-
 en 13, 46. de schuldighe opset/ onbruchtbaer blijft/ of/ de gewenschte
 2. Thel. 3, 1 ende behoorlycke upthomste niet en bereykt.

2. Teghen het Dordtiche Synod. Hoofst. 3, ende 4.

Bekeringsh/ 4. **O**eerste Roepinghe/ die namelijck tot effect komt/ of
 of Wederghe- van ons waer ghenomen wordt/ die wordt somtijds inde
 boorte van Gods zjoe. **S**chifuer gheenamt¹ Bekeringsh, ¹Weder-gheboorte, Ghe-
 1. Act. 3, 19. stelijske² opweckingh uyt den dooden, ende³ nieuvve Scheppin-
 26. 1. Thess. ghe: overmidts wyp door⁴ de selve krachtelyck worden be-
 t. 9. keert van eene quade maniere van leven/ om⁵ rechtbaerde-
 1. Iaco. 3, 5. lijk/ matelijck/ ende Godtsalichlyck te leven: ende om dat
 &c. Ioan. 1 wyp upe⁶ de dooddert der sonde/ ofte de dooddelycke ghewoonte
 18. van sondighen/ tot een gheestelijck leven/ of tot een heplighe-
 2. Eph. 2, 6. wyse van leven opghetwecht worden: oock om dat wyp door⁷
 2. Gal. 6, 15. de gheestelijcke kracht des woordts her-nieuwt/ ofte her-
 2. Cor. 5, 17 stelt zhinde⁸ tot de ghelyckenisse der Leere/ ende⁹ t leven Je.
 Eph. 2, 10. su Christi/ ghelyck als her-bozen worden/ ende alsoo dooz
 2. Tit. 2, 11. belieeringhe ende waren ghehoove¹⁰ nieuwe Creatueren woz-
 12. den in hem.

¶ Rom. 6, 2, &c. ¶ Rom. 6, 17. Eph. 4, 24. Col. 3, 10.

Geloof ende 5. **S**oo en heeft dan de mensch t salichmaekende geloo-
 de Bekeringsh ve niet¹¹ uyt hem selven/ende en wort niet bekeert of her-bo-
 niet uyt ons zelen/ bozen uyt de krachten van sijn vryen wille: aenghesien hy
 2. Mat. 11, 27 inden staet der sonde niet goedts/ dat/ namelijck/ een salich-
 en 13, 14. makende goedt zy (als daer is voornamelijck de bekeeringe
 ende 16, 17. ende t salichmaekende ghehoofd) uyt hem selve ende van hem
 2. Mat. 7, 17. selve en han dencken/ willen of doen: maer is nooitdich/ ¹² dat
 ende 12, 34 hy van Godt in Christo dooz¹³ t woordt des Euangeliums/
 Gaan. 3, 5, &c. ende 6, 44, 45, 65. Phil. 1, 5, 6, ende 2, 13. Eph. 2, 1, ende volg.
 ende

ende de hghewoeghde kracht des H. Gheestes weder-gebo- Iac. 2,17,18
ren ende het nieuwet werde in verstande / gheneghenthe r. Pet. 1,23
deu / wil ende alle krachten / om 't salichmaeckende goedt
rechte moghen verstaen / overdencken / willen ende volghen,
ghen.

6. Soo houden wy dan / dat de ghenade Gods is 't he- Maer uyt ges
ginsel / de voortgangh / ende / verbullinghe des goets; oock
soo / dat de weder-ghetozen mensche selve / sonder dese voor- nde alleen.
* Eph. 2, 12
komende / opweckende / volghende / ende mede werclende 18. Tit. 2,11
ghenade / gheen salichmaeckende goedt dencken / willen of 12, 13.
doen kan / late staen / eenighe ^a versoeckinghen ten quade en 3, 4, 5.
wederstaen: Soo dat alle goede wercken / oock alle Godt, yloan. 15, 5
vrouweliche ende ter salichepdt ghedydende wercken / die de ^b Cor. 1, 4.
mensch kan bedencken / de Ghenaide Gods in Christo / als de &c.
eerste ende voornamste oorsaech van dien / moeten toeghe- ^c 1: Thess. 5:
schreven worden. 23, 24.

Epne. 6,13. a Matth. 26,41. b Corinth. 10,12. Ephes. 2,4. ende volghend.

7. Evenwel kan de mensch de Ghenaide Gods verwer- Want can de
pen ende versloten: alsoo dat hy hem selven / als hy tot den Gheest Gods
ghelooobe gheroepen wordt / onbequaem kan maeken om te wederstaen.
b Ezech. 12
ghelooopen / ende den wille Gods te ghehoorsamen / ende dat 2. Prov. 8
dooz shne epghen schuldt ofte ghebreck / 't welck hy hadde 24, 25.
kennen overwinnen / indien hy hem selven niet hinderlijck Mat. 3, 19.
en ware ghetwest / het sy ^a dooz sozgeloose onachtsaemhepdt / en 23, 37.
ofte ^b dooz blint vooy-oordel / ofte ^c dooz onbedachten pver: Act. 7, 51.
of dooz ^d des werelt ^e ende ^f syng selfs onghereghelde liefde: en 13, 46.
ofte dooz eenighe ^b andere soodanighe oorsaken. Want wat ^c Mat. 3, 19:
aengaet eene Ghenaide / die ontwederstaenlyk soude zijn / of yloan. 7, 3:
immers soodanich / die niet min krachtich en zp / in were ^a 4, 5: 52.
kinghe / als de macht der Scheppinghe / generatie / of der ^c Rom. 10, 11
opweckinghe uyt den dooden: alsoo dat sy oock de daedt ^b 2: Cor.
des Gheloofts ende der ghehoorsaemhepdt op sulcker wij 3, 13.
se in den menschen soude werken / dat de selve werken: ^t Luc. 14, 18
ghe ghestelt zynde / de mensch niet en soude kunnen nae- yloan. 5, 44.
laeten te ghelooopen / ende te ghehoorsaemen / ofte noodt: ^b 2. Cor. 4, 4
Wendelijck soude moeten ghelooopen ende ghehoorsaemen / 2: Thes. 3, 3
die en kan hier niet ghesteldt ofte eenichs ins ghebruycket ^c 2: Tim. 3, 2:
worden / dan niet seer groote onwyshedt / daer men / te ^d 2: &c:
weten/ ^e 1: loa. 5, 6.

Weten/ de ghehoorsaemheyt ernstelijck belast ende gebiedt/
oock onder belooste ende toesegginghe van loon ende dreyginc-
ghe van seer sware / smertelijcke ende schickelijcke straffe.
Want te vergheefs ghebiedt ende epcht ghehoorsaemheyt/
en belooft den ghehoorsamen loon die ghene/ die de daedt der
ghehoorsaemheyt / die hy epcht van andere / selve in hem
wercken moet ende wil dooz eene kracht/ diemen niet weder-
staen en kan. Oock is het gantsch ongherijmt / yemande g-
hehoorsaemheyt quansyng te beloonen/ in den welcken de
selve ghehoorsaemheyt ghewacht is van een ander dooz
sulch een kracht: Ghelyck het oock niet gheschieden en kan/
dan met onrecht ende met wreeditheyt / dat yemandt ghe-
strast werde / als onghchoorsaem / bysonder niet eeuwighe
straffe ende pine/ wanneer hy alleen daerom onghchoorsaem
is geweest om dat hy de onwederstaenlycke kracht/ die hem
tot die ghehoorsaemheyt noodich was/ niet ghehadt en heeft:
soo dat hy inder waerheyt niet onghchoorsaem is gheweest.
Noch gaen wy hier nu voort/ dat de Schiftuere van velen

Act. 7.51. **het upght/** dat ly i den H. Geest hebben vveder-geltaen, dat ly haer
Act. 13.46 selven des eeuvighen levens onvvaerdich gheoorsteelt, of ghemaect
Luc. 7.30. hebben, dat ly i den raet Gods hebben vervorpen of veracht teghen
Prov. 1. hun selven, dat ly niet en hebben wullen hooren, komen, ghe-
24.25. hoorsamen, dat ly p hare ooren ghestopt, q hare hetten verhardt heb-
Ezech. 12.2 hebben &c. **Ende van andere/** dat ly t vaerdich ende gaerne geloost
Ioan. 5.40 hebben, dat ly dc vvaertheyt, het gheloove, den vvoerde, ofte stem-
o Act. 7.39 me Gods ghehoorsaemt hebben, dat ly t vvoordt Gods met blymoe-
Rom. 10.16 dicheydt hebben aenghenomen: dat ly daer in edelder zijn gevveest,
Zach. 7. als die genen, die t selve vervvierpen, dat ly de vvaertheyt of den Euar-
11.12.13. gelio ghehoor ghegeven hebb. n, &c. **O'eerste van welche din-**
Ier. 5.3. **gen te willen toestrijben den genen/** die gheensing gheloos-
q Act. 23. **ven ende ghehoorsamen kunnen:** ende dese leste den ghenen/
24. Heb. 3. die alsse gheroepen worden / noodwendelijck ghelooven
12.13. en 4. **ende ghehoorsamen moeten/ voorwaer ongerijmt ende spot-**
2. Psal. 95. **teijch is.**

7.3. t Act. 2 41. en 13.47. **t Act. 6. 7. en 17.11.** **t Pet. 1.22.** **Rom. 6.17.**
Allen zoroeps- **8. Hoe wel nu de Ghenoade seer onghelijck is/ volgheng-**
geuen worden **de dispensatie ende uyt-deplinghe der selver nae den vopen**
gaen rechtvaer- **wille Gods/ nochtang verleent de H. Geest allen ende yder-**
geinge gegeue/ **dien**
t Rom. 12.6 **ende volg.** **t Pet. 4.10.**

dien't woordt des ghelooffs ordinarie gephedicht wordt / so ¹⁰Mat.11,21
veel ghenade / of immers is hy bereydt soo veele ghenade te ^{Tit.3,4&c.}
gheven / also ghenoechsaem is om 's menschen bekeeringhe ^{1.Pet.1,23-}
dooz bequame trappen te voerden / soo dat de Ghenade / die ^{ende 2,9.}
tot het gheloove ende bekeeringhe ghenoechsaem is / niet al- ^{10.Cor.4,15}
leen ghedaen en wordt den gheren / die inder daedt gelooven ^{Iac.1,28.}
ende bekeert worden : maar oock ^x den genen / die inder daedt ^{2.Cor.3,6.}
niet en ghelooven noch bekeert en worden. Want die Godt ^{Heb.4,12.}
tot het gheloove ende salicheydt roept / ^y die roept hy ernste ^{I.Ifa.6,5,2.}
lyck / dat is / niet alleen upterlijck inden schijf / of alleen met ^{Ezech.18,11}
het upterlijcke woordt / voort soo vele namelijck daer inne sy ^{Prov.1,24.}
ne ernstighe gheboden ende beloften verklaert zijn : maar ^{&c. Mat.23}
oock niet eene ernstighe / oprechte / onghebeynsde meeningh / ^{37. Luc.8.}
intentie ende wille onse salich te waeken : sonder dat hy opt ^{12.}
hebbe ghewilt / dat over de selve eenich absoluut besluut van ^{y Tit.2,11.}
verwerpinghe / of onverdiende verblindinghe of verhardin ^{2.Tim:1,9}
ghe / soude voort-heinen gaen. ^{2.Cor.5,}
^{20.en 6,1.}
^{Ies.5,2.&c.}
^{Psal.81:14.}
^{Ioan.5,34+}
^{ende 10,10.}

Cap. XVIII. Vande Beloften Gods, die den bekeerden
ende gheloovighen in desen leven gheschieden, dat
is, vande Verkiesinghe tot heerlijckheit, Aen-
neminghe, Rechtvaerdichmaeckinghe,
Heylichmakinghe ende Verze-
ghelinghe.

1. **D**rent de sondighe menschen / doch die nu dooz de ^{Wijf heilige}
^{werckinge ons}
Ghenade Godts gheroepen ende tottet gheloobe ^{trent de ghelo-}
Christi bekeert zijn / ende dooz de hulpe der selver ^{bigen in dit les-}
Ghenade haer leven / uit den gheloobe / aenstellen nae de ^{ben.}
geboden Iesu Christi / wil ende plach Godt besich te zijn met ^{a Rom. 8,}
weederley heylsime werckingen / van de welche de som- ^{23:&c.Eph.}
mighe tot het teghenoordighe / sommige tot het toekomen ^{1,3.&c.}
de leben ghehozen.

2. **D**e werckingen gehoorich tot desen lebe / zijn de Verkie- ^{1.Verkiesinghe}
inghe tot heerlijchheydt / ende d'Adoptie, Aenneminghe of ^{ten Leben.}
Stellinghe tot kinderen. Met de Eerste worden ^b die gene / ^bMar.13,20

nu bekeert zijn / ende waerlyck ghelooven afghesondert ^{Iac.2,5.}

Vande Rom:8,23;

112. Verkiesing, Adoptie, Rechtveerdichmaking. Cap. 18
vande heyl-loose meniche der ghener / die verlozen garen/
ende zynde als upghekipt ende ghestelt (voorsoo vele sp/
sulckis zyn / als sy zyn te weten gheloovighe ende bekeer-
de / ende verdee niet) bupten de rolle / ende 't gheselschap der
ghener/die verdoemt sullen worden / nae haren teghenwoor-

dighen standt: worden sy oock met eenen aghescheyden tot
tot kinderen. Godts engendom. Met de Tweede worden sy daer-en-bo-
c Iom. 1.12 ven noch tot Hups-ghenoten Godts / ende tot het recht
Rom. 8. 17 der erfenisse / die sy 't syner tydt sullen aenbeverden ende be-
Gal. 3. 26, sitten / aenghenomen / ende niet een ghesteldt in de Ordre
en 4.5.7. der ghener / die salich sullen worden / dat is / der ghener/
a Ro. 3.23. die Godt niet straffen wil / of den welchen hy de sonden
Luc. 20. 36 vergheven wil: hoe-wel d' Adoptie of Aemneminghe tot
1.Ian.3.1. kinderen anders inde heylige Schriftuere / oock de ver-
etc. lossinghe der Lichamen of de salighe verrysenisse betec-
kent.

3. Rechtbeers
dichmakingh. 3. Hier den hanghen dicht ende nau by een noch drie an-
dere daden of werken Godts / de Rechtvaerdichmakinghe,
c Plat. 32. 1 Heylichmakinghe, ende ten lesten/ seckere sonderlinghe Ver-
etc. Luc. 18 zeghelingh door den H. Gheest. De Rechtvaerdichmakinghe is
1.3.14. Act. eene barmhertighe ende ghenadighe welsdaet Godts / deur
10.43, en 13 deweleke hy den voerbaerdighen ende gheloovighen sondaei
38.39. volkomelicke by-spreect / ende ontslaet van syne verdiende
Heb. 8. 12. straffe / alleen dooz ende om Christi wille: ofte/deur de wele-
Rom. 3. 24 ke Godt den soodanighen om niet/ alleen deur het geloobe ir
etc. Jesum Christum/ alle syne sonden ende misdaden quijt schelt
fRo. 4.3. en een vergeest jae hem sijn geloobe vpt een seer mildadige endi
volg. en 5. gunstige goedertierenheyt/ toerkent tot rechtvaerdicheyt,
1. &c. in sulcker voeghen / dat hy de selvige / sonder eenige verdien-
2 Gal. 2. 16 sten syner werken alleē dooz geloobe in Jesum Christum,
Eph. 2.4. doch levendich ende dooz de liefde dadich zynde vpt louter
ende volg. ghenade Godts bekomt en verkrijght. Ende dit is de mee-
Tit. 3.4. ningh van't Artijkel onses gheloofs/ daer wy segghen:
ende volg. Ich gheloof de verghevingh der sonden.

4. Heylichmakinge, die specialijck also genoemt werd
h 1.Cot.1.2 (want anders wordtse h inde H. Schriftuere oock ghenomer
en 6.11. voor de Weder-geboorte: of Bekeeringhe, of krachtige Roepinghe
Heb.2. 11. of alderhande geestelijcke repninge) is soodanige welsdaet
dew

deur welcken Godt den vromen ende ghehoobighen meer en ^{2.}The. 2.17
meer vande werelde af-sondert ende af-heerich macht: ofte ^{1.Pet. 1.2.}
deur welcke hy den ghehoobighen / ende den ghenen / die haer ^{Act. 20. 32}
Ampst uyt den ghehoobe naerstichtlyk betrachten / volcomme ende ^{26. 18.}
net ende overvloedigher verlicht / inde kennisse der Godlyche ^{10a. 17. 17}
ker waerheypdt ('welcke dat dichtwils dooz vele ende won ^{19. 1. 10a. 2}
derbaerlycke middelen van Godt te weghe werdt gebrachte.) ^{2. 27.}

Daer-benevens / deur de welcke Godt oock ^k sijver ende ^{Hb. 6. 4,}
sterker de selvighe aen prichtelt ende aenport tot eenen en ^{1c: 10. 14}
crastighen haet teghen de sonden / ende tot het betrachten van ^k ^{1. Thel. 5}
heplicheydt ende Godsalicheydt: alsoodat hare wille dage ^{23. 2. Tim.}
lych's ghenepehder ghemacht wordt tot de deucht / in boe ^{2. 21.}
ghen dat sp niet toe en laten / datuen hun (ghelyck den ghe-
nen / die inde Loophane der Godzuchticheydt en der deucht-
den loopen / dichtwils ghebeurt) pet inden wegh werpe / om
haer in dien loop der Godsalicheydt op te houden / ofte hinder-
lyck te wesen / of/ soo hun pet inden wegh geworpen wordt/
selve lichtelijck ende kloccelijck overwinnen ende uyt den
veghe nemen.

5. De Verzeghelinghe door den H. Geest. ^{is} soodanighe wel, ^{5. Verzegeling}
iaedt / deur de welcke de vromen en ghehoobighen vaster ende ^{d'or den y.}
irachiger / versterkt worden int ware vertrouwen ende in ^{1 Rom. 5. 5}
ie hope der Hemelscher glorie / midsgaderg inde seecker- ^{en 8. 15. 16.}
leydt der Godlycker Ghenade: daer dooz van oock ghe- ^{2. Cor. 1. 21}
chiedt / dat sp van haer Aenneminghe Rechtvaerdichmaec, ^{22. en 5. 5,}
anghe ende verheerlyckinghe / die ten lesten daer op sal vol. Eph. 1. 13. 14
hen / meer ende meer / als dooz een Gods-pennink / die endt 4. 30.
haer als op de handt ghegeven wordt / verseekert / en ^{1. Cor. 1. 8. 9}
ie/indient aen hun niet en ontbreekt / ten eynde toe / inde ge- ^{Phil. 1. 6,}
ade Gods / ende 'tware ghehoobe bewaert / ofte met eynde- ^{etc.}
jcke volherdinghe begifticht worden. ^{Vrie-erley}
^{ghelovigien.}

6. Dit zijn ghenadighe daden / daer mede Godt besich is ^{m Matt. 13.}
Ileen ontrent alle ware hoewel onghelyckelijck) ghehoobi- ^{m Matt. 13. &cc.}
he ende boerbaerdighe menschen: Der welcket men daer ^{20. &cc.}
mooch drie-erley soozten vindt inde heylige Schrifuer. ^{Luc. 8. 12.}
. Der ghener / ^m die eerst versch tot den ghehoobe bekert ^{1. Cor. 3. 1. 1.}
worden / hebbende wel / neffens de toe-stemminghe vande en voort.
cere Iesu Christi / oock een ernstich en bedacht voornemen ^{Gal. 1. 6,}

n Mat.10. da de wille Godts te ghelooszamen: maer doch soodanis-
 17. en vol. ghen voeznemen/dat soo haest het cruyce / de verdrukkinghe
 en 24,9. ende andere ghevaerlycke acenbechtinghen haer bezeghenen
 &c. Thes. en ontmoeten/ terstondt wederom verflauwt/ of ooch som-
 2,3. ende wijlen onder het selbighe wel gantschelyck verdwijnt ende
 voort. versterft. 2. Der ghener/ die in den gheloove ende in dat
 1. Tim.1,19. goede vooznemen wel eenighen langhen ijdt bestendich bly-
 en 4,1. en ven/ ende de oprechticheydt haerg ghehoofs met goede enbe-
 volg. H.b. heylige wercken voor eenighen ijdt bewyzen: maer even-
 6 4. ende Wel int leste overwouwen ende ghebrocken zynnde dooz deg
 volg. en 10. wereelts/ of des vleesches/ of des Duyvels aenlocktinghen/
 32. ende of dooz gheweldiche tyrampe/ van't gheloove afwycken
 voort. ende afvallen. 3. Der ghener/ die in dat vooznemen/ ende
 2. P.t. 2,18 in die heylige wercken ofte ghescadelyck tot den eynde toe
 &c. ende bolharden: ofte ghevallen ende agheweekien zynnde/ We-
 3,17.13. derom ernstich berouw kryghen: ende alsoo dooz de ghenade
 • Matt. 10. weder opgherecht zynnde/ noch tot den eynde toe volstandich
 22. en 2. blijven. De eerste twee soozten van gheloovighe warden wel
 13. Luc. 21 waerlyck verloren/ aenghenomen/ ende gherechtvaerdicht/
 19. Eph. 3. voor soo vele ende soo langhe zp soodanige zyn ende blijven/
 16.&c. maer de leste soozte alleen wordt eyndelijck ende onweder-
 Col.1,21. roepelijck gherechtvaerdicht/ nae't geeu wp lesen/ 4 Die vol-
 en voort. standich blift ten cynde toe die sal salich zyn.
 en 2,5. &c. p Luc. 22,32. 2. Cor. 2,7,8. ende 7,10. 2. Tim. 2,25,26. 9 Matth. 10,
 22. ende 24, 13.

Wederlegging 7. Want dese Godtljycke Actien of werkinghen blijben
 tener dootling. wel d'eeene ijdt geduyzichelyck sonder ophouden: maer som-
 ijds houdense op ende werden aghebrocken/ als niet lan-
 gher duyzende / dan en duert het gheloove ende de ghchooz-
 Teghen de saemheydt/ die altijdt/ als een conditie van Godt vereepscht/
 Canons voor-hemmen moet gaen/ ende dan ophoudende/ wanneer de
 des Dort- mensche begaet dinghen/ die met het ware gheloove/ ende de
 schen Sy- goede Conscientie in gheener manieren en kunnen bestaan/
 nodi nae't gheen wp binden by Ezechiel Cap. 18/ vers. 24. Soo
 Hoofdst. 5. de rechtvaerdiche sicht keert van syne gherechticheydt, ende onge-
 rechticheydt bedrijft, ende leeft na alle de boosheden, die een godloose
 doet, sal die soo doen ende leven? Alle syne gherechticheden die hy
 ghescheda heeft, en fallen niet ghedacht vyorden, om de overtredin-
 ghen

ghen, daer mede hy overtreden heeft, ende om de sonde; daer mede hy ghelydicht heeft, sal hy sterven. Hier mede stemmen over een vele andere soodanighe ghetuypghenissen / ende exemplen.

^aRo. 11, 12.
en voort.
^bCor. 10, 11
12, &c.
Col. 1, 22,
23, Heb. 3,
6, 14, en 10,
35, 36.
Apoc. 2, 10
en 3, 11, 12.

Cap. XIX. Vande Godlycke belofien behoorende tot het toekomende leven; ofte vande Opvveckinghe ghe uyt den dooden ende het ceuyveliche Leven.

1. **D**adens of werkinghen Godts / die tot het toekomende leven behoozen / zijn de opvveckinghe uyt den dooden, ende de heerlijckmaeckinge, ofte ghevinghe der Hemelscher heerlijchheit ende des eeuwighen levens/ volgheng dese leste Articulen des Gheeoofs.

Ick gheloove de opstandinghe des vleesches ende het eeuwiche leven.

2. **O**pweckinghe sal gheschieden in de komste Christi tot het alghemeyne oordeel/ als wanneer hy alle de dooden/ rechvaerdighe ende onrechvaerdigheiten leven bzengen/ ende deselbe midtsgaders die int leven overghebleben sullen; zyn/ op den Richterstoel syng Vaders oordeelen/ende/ nae de hoedanicheit en gewichticheit harer wercken/ diesp inde lichame ghedaen hebben/ goede ofte quade loon ofte straffe toe-eghenen sal. Want alsdan sal hy syne gheloobighe en de heylige/ namelijck die doort ghewest sullen zyn/ upt het stof der Aerdten ten eeuwighen ende salighen leven op: wecken/ ende met een heerlyck onverderfijck lichaem behangenken. Maer die hy alsdan noch int leven overich vinen sal/ die sal hy schielijck/ ende in een ooghen-blick veranderen/ ende met de salighe onsterfelyckheyt begiftighen.

16. **I**.Cor. 5, 4, &c. Philip. 3, 21. **i** Cor. 15, 51. ende volghend. **3.** Ende op dese opvveckinghe sal stracke volghen die saliche Heerlijckmaeckinge, die de voltreckinghe ende verbullinge is van alle godlycke werkingen ontrent de gheloobighe menschen: met de welcke de Peer Jesus/ nae dat hy met

^aHeilicheit das
den uit toekom
mend leven.
1. Cor. 15
doorgaens.
^b Matt. 25,

31, en volg.
De opwecking
der dooden.

^c Matt. 16,
27, en 25,
31, en volg.
^d Apoc. 20,

^e Act. 24, 15
f Rom. 14, 9

^f 10, 11, 12,
52. Cor. 5,

^g 10, 2. The:
1. 7, &c.

Mat. 25, 31,
&c.

^h 1. Thes. 4
16, 17,

ⁱ De Heerlijc
making en het
eeuwiche leven.
k 1. Thes. 4,

Mat. 24, 30 een lypdt geschijp / ende stemme des Archenghels ende Ba-
31, en 25, supne Gods van den Hemel sal zyn ueder-ghedaelt / die op-
31, &c. verweelte dooz de Enghelen sijner macht met hem opnemen
1. Ioan. 3, 1 sal inde locht / ende de selve upt de algemeyne vernielinghe
ende volg. ende verderbinghe der gheheeler wereldt (die alsdan dooz het
12. Thes. 2 byer verbazden sal) overvoeren in die eeuwige ende heer-
1, 8, en vol. lycke woon-plaetsen der Hemelen / die inde Schriftuere niet-
2. Pet. 3, 10 vvc Hemelen, nieuvve Aerde ende de toekomente Verelt genoemt
11. worden / ende sal hun eeuwiche heerlyckheydt ende onupt-
2. Heb. 2, 5 spreeckelijcke blijdschap gheven / om die mit hem / mit Gode
2. Pet. 3, 13 synen Vader ende syn Enghelen te ghenieten.

Apoc. 21, 1

*Io. 2, 26.

Luc. 13, 17

en 22, 29,

30. Mat. 13

37, en 25, 1

23. Apoc. 3

12, 21, en 14

13, en 20, 15

Werkinghen
van coozne en
waetche over
beongelobige.

a Mat. 10, 14
15, en 1, 20
Luc. 19, 42.
Rom. 2, 2.
etc. 1. Thes.

1. 10. en 2,

2. De daden of

werkinghen ghehoorich tot desen leben/

x 5 16.

1. De Wer-

verpingh.

b Mat. 8, 12

en 21, 43.

Rom. 11, 2

20. &c.

c 10, 12, 35

Luc. 13, 24

en 1, 22.

Cap. XX. Vande dreyginghen ende straffen , soo vvel
tot desen , als den toekomenden leven , ghe-
hoorich : namelijck, de Vervverpinghe, Ver-
hardinghe, Verblindinghe, midsgaders
vande Verdoemenis ende eeu-
vvighe doodt.

AEnde Godloose ende a ongeloolige / of die hals-sterck
blijvende niet en willen gheloooven / ende hoewel lan-
ghe en veel gheroepen / vermaent / bestrast / ghecastijt
zijnde / evenwel voortgaen den Euangilio onghchoozsaem te
zijn / wil Godt besich zyn ende wercken met recht contrarie /
ende te ghelyck strenghe daden ende handelinghen / die hy in
syn woerd ghedreight heeft / ende die soo wel tot desen als-
gec. 1. Thes. den toekomenden leven ghehooren.

2. De daden of werkinghen ghehoorich tot desen Leben /
Zijnde Vervverpinghe, of Verlaetinghe : item Verblindinghe ende
der hooser menschen Verstockinghe, ende andere dierghelycke
tijdelijcke straffe / van welcke de eerste is de Verwerpinge
der Godlooser menschen : ^b wanneer Godt de selve niet meer
voor syn volck kennen wil / ende hun daerom de ghenade des
H. Gheestes / die sy dijk wilg veracht hebben / ontrekt / ende
sommijdt sijch niet en verwaerdicht hum de middelen mede te
dycsen / die hy tot de behoudenisse syns volcks plach te ghe-
huysken / haer / namelijck / als int wildt latende loopen / son-
der

der hem eeniche ware Herders ende Gods salighe Leeraer^s/ Matt. 10:14
ernstighe vermaenders / ende neertighe ondervroeklers der
waerheid toe te schiken. &c. Act. 14:
16. Ap. 2:5

3. Hier op volghet de Verblindingh ende ^a te Verhardingh, te
weten / wanneer die Sondaers ^b licht der waerheidt quijft
zynde, dooz Godes toelatinghe/ diez ^c inghewickelt worden
in doelinghen ende onwetenheden/ en op verschepden won- Mat. 13:14.
deeliche wijsse banden rechten wegh verblyfieren en verlepydt Ioa. 12:40.
worden: wanneer sy oock hare ^d eghene verkeerde begeer- Act. 28:26,
lyckheden overghelevert/ of inde macht der selber gheslagen ^e Rom. 9:18
worden: ofte oock des Satans temtatiën/listen ende lagen ende 1 Th. 8:
aen allen zyden/woorden te vozen gegeven: wyders/ Wanneer ^f Rom. 1:24
de Heere hare raedt slage/voortnemeng en handelingen ^g laet 25.&c.
voorspoedichlyck voortgaen en na haer sin gelucken/ en haer ^h 2:Cor. 4,
een tydt lauck ongheschat in haer sonden laet voort-varen. 4. 1. The. 2
Ten lesten/ Wanneer ⁱ hun velerley occasien/daer dooz sp ver- 12.
der kommen af te dwalen / ende haer te verloopen ende te be- h Psal. 10:4
sondighen/ te vozen kommen / ende sulckig doende hare ^k consci- &c. en 73.
cientien evenwel niet opgheweckt noch gheprickelt en wo- 4: en volg-
den met eenich nae-dencken: maer blyven sonder gheboelen/ Iere. 4:17.
sonder droechedyt / knaghen / smerte ende weedom over de 18. Del. 2
begane sonden etc. Welcke alle ende andere dierghelycke 32. 14:15.
dinghen meer / de profane godloose menschen pleghen aen te ^j Ezech. 14
wenden ende te misbruycken tot haer eghen verderf / daer 5. 9. Ies. 63
upt dan de bluidheydt/hardicheyd des herten/den lust ende 16:17.
vlijt om te sondigen ende quaet te doen / meer en meer wassen ^k Ep. 1. 4:19.
en tocnemen/ ende eynteljick/ dicke grove dupsternissen/ dat R.o.v. 11. 8.
is/ beestelijcke onwetenheydt ende godloosheyt des lebens ^l Exod. 9:16
den mensche gheheel ende al overvallen ende innemen. Op ^m Rom. 2:5
welcke daden dan oock wel somtijds volght eene ⁿ exemplare Act. 5:5, en
ende openbare strafft, tot een spieghel voor aller menschen oo- 12. 27.
ghen/in desen leven.

4. De daden van straffe ghchoozich tot het toekomende 1. Cor. 10:15
leven / zyn dichtwil^s begrepen inde woorden van toorne, 2 Pet. 2:1:26
oordeel ende ^m verdoemenis, waer mede Godt. den Godt- Ind. 4:14:5
loosen ende ongheloovigen/niet alleen de onsterfliche heer- 4. De eeuwige
lychheydt onwederroepelijck onseydt ende afwyst: maer ⁿ Rom. 2:5
Mat. 3:29. 2. 1 ad. 1:5, 2. Pet. 2:9: en 3:7: Iud. 6. n Ko. 5:16: en 8. 1. 0 Mat. 8:12:
en 22:3: en 25:4:6. doch

oock de selve straf met eeuwighe straffe: 'welck openlijk gheschieden sal in dien uptersten dach / als hy haer met lyp en ziel in't eeuwighe wper sal werpen/op dat sp aldaer daer ghēn de straffe des eenwighen verderfs/ verstoeten van't aenschijn Godts ende vande heerlycke sterckte syner macht.

P. Matt. 25,

41. Iudæ. 7.

2. Thes. 1,9

Nieuwe Wereldt.

Q 2. Pet. 3,

13. Apoc.

21,1,ende

22,1.

1. Cor. 15,

24,&c.

Apoc. 2, en

3. doorg:

5. Naer dat nu alle dese dinghen alsoo gheschiedt sullen zyn/ soo sal daer ter stondt een Nieuue VVerelt ontstaen/inde welche de Rechtbeerdicheydt woont/ ende alwaer Christus onse Coninck ende Heere/alle syne wanden gheheel ende alte niete gedaen hebbende / r't Coninckryck Gode synen Daer weder-gheven sal / op dat Godt voortaenzp al in alle g.

Cap. XXI. Vanden Dienst des Godlijcken vvoerds ende vande Ord'ren der Dienaren.

Gutticheyt en
noodwendies
heft des U.
Diensts.

1. **D**at nu dese wille Godtg / bestaende upt soog veele heyligh / jae alderheylichste gheboden/ ende upt nemende beloften / den ellendighen menschen soude bekent warden ghemaeckt/ ende hun alle tijdt voor oghen zyn: heeft die goede Godt en erbarmer over 't menschelycke geslacht geordineert/ niet alleē dat de selve in Schrift verbatet/ ende also de menschen dooz het lesen van die Schriften te verstaen ghegeven soude warden: a maer oock openlyck door de Predicatie allenthalben uytghekondicht / ende dooz de selve den mensche daghelycks ingheplant ende ingedrukt 2. Tim. 4,2 soude werden.

&c. 2. Op dat dit nu wel ende gheboeghlyck mocht gheschie-
den/ is daer toe insonderheydt noodich gheweest eene soleme-
nale b'sendinghe sommiger menschen/ die van hem selve/ son-
der middel of toe-doen van menschen met eene onseylbare in-
structie/ooc onwendersprekelycke Authoziteyt en Macht af-
&c. Eph. 2, 20. Apoc. ghevaerdicht souden werden. Derhalven heeft sich de Hee-
re Jesus voor eerst buyten ordre of gewoonlycke wijse upt-
ghosen sommige ghesanten/ ende sonderlinghe dienaers/ en 10,41,42 ende heeft de selve met alle gaben ende krachten des U.
1. Cor. 12. Ghesters/ noodich om soodanighe besendinghe te verrich-
ten/ boozien ende ghestadelijck gheregeert/ c bestiert/ ghe-
Eph. 4,11, d Marc. 15,15,&c. Act. 2,1, voort. 2, Cor. 12,12. Heb. 2,3,4. c Act. 13,1. sterck

sterckt ende bevesticht/ niet alleen op dat sy desen Godelijc, en voort,
ken wille dooz een pder ende openbaer souden verkondigen/ en 16,6.7.
ende de selve met allerley soorten van tecken ende mura,
culen vast maecken ende bekrachteigen: maer dat sy hun oock ^c Eph. 4,12,
op allen plaetsen ^f Gemeynuten souden vergaderen / inde wele ^a Act. 14 24,
te de verkondighe van de selve sijne wille ghestadelijc / soo ^{c. en 15,}
veel doenlijck was/ soude int werk ghestelt ende geduyrich ^{36, en 19,8.}
lyck onderhouden werden/tot continuele vertroostinghe/op/
douwinghe ende stichtinghe aller gheroepen int waerach,
igher ende salichmaeckende Gheloobe Jesu Christi.

²³psondere
^{Antworptre}

3. Dese eerste ende voornamste Herauten/ Ghesanten of ^{der Apostelen:}
e Boden zhn ghewees ^s d'Apostelen: die in't leeren ende ver, ^{5 Mat. 10,1}
zaderen der Gemeynuten/ midtsgaders in't regeren ende on, en 28,19,
ierhouden van de selve / soodanighe Authorizept hebbent ^{20. 1.Cor.}
hebruyckt ^h als sy van den Heere Jesu selve immediate ^{12,23.}
lyck hadden ontfanghen/ te weten / soodanighe Authorizept ^h 1.Cor. 5
nde Nacht/ die ontweder spruechelijck was/ ende de welcke ^{3, &c.}
lle de gheloovighe absolutelijck waren ghehouden te ghe ^{2.Cor. 10,}
oorsamen ende onderdanich te zyn. By dese zyn gheboeght ^{1,2,3, &c.}
heweest ^k Propheten ende Euangelisten, Leeraers ende Herders, en 13,10.
nde andere soodanighe / die mede de handt souden aenslaen ^{2.Thel. 3,}
n arbepden om soodanige by-een-komsten en genepnten te ^{6,14.}
ergaderen: of/ die nu dooz d'Apostelē alrede vergadert warē ⁱ 1.Thel. 2,
onderhouden / voorder te onderwisen ende te versterken. ^{13.}
.Thel. 2,15. 2.Tim. 3,14. ^k Act. 15,32, ende 21,8. 1.Cor.12,28. Eph. 4,11,12.

4. Doch als nu soodanighe Fondamenten ende beginse, ^{Haere Navol-}
n dooz dese gheleypdt waren / op dat die vergaderingen niet ^{ghers.}
ieder en souden verloopen ende verballen/ t zy dooz haer af-
iesen / of dooz haer over-ljden / ende alsoo dese Godlycke
eylsame Leere niet weder allenskeng soude komen te ver, ^{1 Act. 14, 23}
wijnien: hebbent sy doorgaengs inde plaetsen / daer eenighe ^{en 20,28.}
Ghemeynten nu vergadert waren/ ^l ghestelt Bischoffen, Ou-
terlinghen ende Diaconen, dooz welcker arbepdt ende sorghē
e selve vergaderinghen onderhouden / ende soo veele doen-
lyck was / vermenichvuldicht souden werden met uitghe-
richte vermaninghe/ datmen t selve oock soude doen alhydt
ide over al in alle Ghemeynten / met pertinente beschrij-
vinghe/ hoedanich die behoorden te wesen / diemen over soo-
ende volg. ^{m1. Tim. 3,1 &c. Tit. 1,6}

danighe Ghemepten soude stellen.

**Wisschoppen
en Ouderlingen
ghen.**

¶ Act. 20,
28.

2. Tim. 2,
24, 25, en 4

2. 5. Tit. 1, 9
en 2, 7. 15.

1. Tim. 1, 5,
17.

¶ 1. Tim. 4,
12. Tit. 2, 7

¶ Pet. 5, 3.
Diaconen.

¶ Act. 6, 1, 1. Timoth. 3, 10, 12.

**Deser Kynthe
recept bepaelt.**

5. De Bisschoppen ende Ouderlingen hebben sy ghestelt tot diē eynde/op dat sy 't Euangelium predickende/de waerheyt lecrende/de doolighen weder-legghende/vermanende/vertroostende/berispende/verbeterende/regerende/ten lesten oock ° met haer eyghen exemplē andere voozlichende/de kercken/die nu gheplant waren/onderhonden/ende vervolghens nae haer upterste vermoghen gheduyzichelyck voort-planten souden/etc. Ende de Diaconen P op dat sy eerſt ende al-vooren zynde beproeft/haer souden befich hou den met de Nelmoessen te vergaderen/upt te deelen ende also de Armen inde selve vergaderingen Godtvrychtelyck te versorghen. Waer upt dan de gheduerige noodiwendicheyt ende mēlichvuldigheyticheyt/vanden geheelen kerken dienſt ig ontstaen.

6. Maer delwijl/nae de tyden der Apostelen ende der eerſter verkondighers des Euangeliums/die Fondateurs van de Chysteliche kerche gheweest zyn/als nu de Leere des Euangely vol ende al voorgedraghen/overvloedich/nae Gods goeden duncken/bevesticht/ende dypdelich in gheschrifte ghestelt ende verzegehelt was/die ſendinghe der dienaren/die ſonder middel van menſchen was gheschiedt/ophieldt/ghelycht dan oock ſtilhieldt de onſepblare onderrechtingh ende byſtandt des H. Gheesteg: ſoo en heeft oock die onwederſprekeliche onſepblare Authoriteyt in't leeren ende regeren niet langer plaets gehadet: 'welck d'Apostelen hebben te kennen gegheven/wanneer sy den Wisschoppen ende Ouderlingen eenen ſeckeren ende geduerenden Regel gaben 3. Cor. 14. ende naelichten/na dewelcke sy de kercken voortaen leeren en 37, 38. Tit. regeren souden/den ſelven oock updruckelyck belastende en 3, 5. Gal. 6. de voorschrybende/dat sy 't forme der geſonde woorden/die 26, 17. sy van hun ghchoort hadden/sorghvuldelich souden volgen/ 2. Tim. 1. ende aen de ghetrouwē Leere/die sy gheleert hadden/vast 23, 14. houden/derhalven sy oock de ſulcken/die wat anders leeſtit. 1. 9. ren ende drijven souden baupten 't ghene sy gheleert hadden/ 4. Gal. 1, 8, 9 een Anathema verklaert/dat ig verbloeckt ende verbanen hebben: "den kercke belastende/dat sy baupten de Leere,

Cap. 21. Vanden Dienst des vvoordis. 127.
ie sp vande Apostelen ontfanghen hadden / gheen andere en
ouden toelaten / al waer het oock dat een Enghel de selve uyt
den Hemel brachte.

7. Mae dien dan het Aempt aller Bisschoppen ende Ou-
verlinghen is / de Kercken te leeren ende te regeren nae de
oune banden Apostelen voor- geschreven: soo schijnt daer
int klaerlyck te blycken / dat d' een over d' ander / geen heer,^{x 2. Tim. 1,}
chappye / of epghentlyck soo ghenoemde macht en heeft/^{x 3.}
iae eenich Godtlyck recht. Even-wel en misprijsen wij ^{y 1. Pet. 5,}
maerom niet gheheel / veel weynigher verwerpen wij ver-^{z 1. 3.}
nctelyck / soodanighe trappen van Leeraers ende Kieger,^{z Matt. 20,}
iers / die in verscheden Kercken / om Ordre ende goede ^{25. &c. en}
Aegel te houden / certijds inghestelt zijn / ende nu noch in 23.8.
iele plaatzen onderhouden worden: (want Godt gheen ^{a 1. Cor. 14}
Godt is van confusie / maer van ordre) in-dien de selve 33.40.
lech^s niet en ver-acrden tot Tyrannye / ende in haer ^{t 1. Tim. 3, 15}
nanieren van doen meer een ghedaente verthoonen van
eniche Wereldtsche Hoogheydt ende Macht / als wel
van gheestelijcke Politie / ende van eene soodanighe ghe-
hickheydt ende sedicheydt / als den Discipulen Christi be-
aemt.

8. Dooxwaer / indien pemandt sich niet en ontsiet langhs Tegen bet-
te trappen soo hoogh op te klimmen / dat hy sich selve niet unsbjuyck.
Ileen aenneemt het Recht van de Religie te oordeelen / te
ecideren / ende te uytten alle de gheschillen over Ghe-
iofs saecken: ^b maer daer-en-boven noch een Heerschap ^{b Matt. 24}
pe over syne Mede-dienaers / selfs over Koninghen 40.
ide Princen usurpert / jae dat meer is / hem selven aen ^{c Luc. 12, 42,}
leet of lacet aen-meten van andere / eene / directelyck of ende volg-
idirectelyck dwinghende macht (dat is / om oock met ^d 3. Ioan. 9,
en bleeschelycken arm de Luyden aen te tasten / jae met ^e 2. Thes. 2,
et Swaerde ende de doodo te straffen die ghene / die con- ^f 4 &c.
ientie halven soodanighe Authoriteyt hem niet toedrae ^{g 2. Petr. 2,}
hen of toe-staen / ofte hun beswaerdt vinden syne De- ^h ende volg:
eten / Leeringhen / ende Statuten te onder-schryben / ⁱ 2. Cor. 11.
1. zhase anders woomc Lidt-maeten der Kercke / ende 20.
Herrouwe Onderdaenen des Landts) soodanigh een Apoc. 11,7
ide 13, doorgaens. Gal. 4, 29.

dunkt ons voorwaer verre van't officie ende ampt een
rechten Bischops af te wijcken.

Cap. XXII. Vande Kercke Iesu Christi, ende Merck-
teecken der selve.

De Kercke
Christi ende
Gemeenenschap
der selve.

^a Mat. 16. 18
ende 18. 17.
^b Act. 20. 28
en elders
doorgaens,

Wat de
Kercke sp.
^b Rom. 10.
14, en vol.
Eph. 5. 23.
etc.

Hoe de Kerch
druichebaer is.
^c Eph. 5. 23
^d R.O. 2. 28.
29, en 8. 27
ende 10. 9.
1. Cor. 4. 5.
Apoc. 2. 23

1. **D**e Vergaderinghen / die ofte door den openbaren
dienst der Predicanten/ oft andersins doozt woordt
des Euangeliums/ int bysonder gelesen of gehoocht
zijnde/ als in een Lichaem versamelt worden/ waer van de
Leden seecker onderlinghe ghemeenischap onder malcander-
ren/ ende met onsen Heer Iesu Christo/ haer eenich ende wa-
rachtich hoofd/ hebben dese worden. ^a de Kercke oft Ghemeynete
Iesu Christi genoemt / waer van op inde Articulen des ge-
loofs segghen:

Ick gheloove een Heiliche / Alghemeynne Kercke /
de Ghemeenischap der Heiligen.

2. Want dese is en niet anders/ dan een Vergadering van
menschen/ geroepen dooz het Euangelium / ^b ende in Iesum
Christum gheloobende/ oft immers/ sijn naem ende Leere/
als eene salichmaeckende Leere / metten monde belijdende:
hoe-wel d'een met minder / d'ander met meerder oprechtig-
heyt/ of sunberheyt/ of vasticheyt in Christum gheloost ende
hem upterlyk metten monde belijdt.

3. Want op tweederley wijse plach-mende Kercke of Ge-
meynete Christi/ soo lange die op deser Werden strijd / int te-
sien ende aente mercken. Erst als eene Vergaderinghe
der warer Godsaliche ende gheloobighe / die de salichmaec-
hende Leere Iesu Christi/ die sp met den monde belijdet/ oock
metter herten omhelsen / van gantscher zielen vast houden/
ende haer leven daer nae aenstellen. Welcke Vergaderinge
Gode alleen sichtbaer ende bekent/ maer voort ons Onsichtbaer
is/ overmidts niemandt 't ware geloof ende Godsalicheyt/
die in 's menschen herte schijlt ende verborghen is/ sien en
doezoecht.

4. Doch soa en is het vast-houden van de salichmaeckende
Leere

Leere Jesu Christi sulcks niet/datmen e alles wat inde Lee-
re Christi eenichsins verbat ende begrepen is / soo volcome-
lijck wete ende verstaen / datmen in gheen Artickel / in gheen
Historie/of sin der H. Schrift en doole of twijfelen: maer f het
is alle die dinghen wel weten/verstaen ende vast houden/son-
der de welche men de gheboden bante ghelooven ende te ge-
hoozamen/niet wel onderhouden/ende volghens dien gheen Phil. 3, 15.
vergiffenis van sondē/noch 't eeuwige leven/na God's mee- 16.
ninghe ende beslupt / verwerben kan. Daerom ghelooven f.1.Cor.7.
Wy/datmen alle die Kercke/die int geloobe ende inde behyde- 19. Gal. 5, 6.
nis vande nootdsakelijcke waerheydt te samen over een dza- ende 6, 15.
ghen/voor waere Kerken Jesu Christi houden moet / al ist
schoon/ datse in verscheden saecken niet eens en zijn / ende
in sommighe dinghen niet wegnich vande waerheydt af-
dwalen.

5. Ten tweeden wordt de Kerck aenghemercht / als eene
menichte der gener/die 't gheloof ende de Leere Jesu Christi
openlyk behyden/ hoewel sp moghelyck niet waerlyck in
hem ghelooven / dewelcke / soo veel de upterlycke behydenis
des monds/ende andere soodanige openbare merck-teecke-
nen aengaet/ oock ong ghenoech bekent / ende by haer selbe
sichtbaer is / hoewelse ^b haer d'een tijdt met minder/ d'ander
met meerder klaerheydt en glants aen ons verhoont.

6. Wederom kunnen dese bepde Kercken aenghemercht
worden/ofte als eenⁱ Catholickc, dat is/ algemeyne Kercke/
dewelcke verstropt zynnde dooz de gantsche wereldt / alle de
versamelinghen der warer gheloovighen / of ten minsten der
ghener/ die 't gheloove met den monde behyden / behelsse ende
ombat / ofte als Particuliere bpsondere Kercken/ ^k die in seec-
here bpsondere plaatzen bpsonderlyck werden vergadert: als
ten Exempel/ de Kerck van Corinthen / Galaten / Ephesen/
etc. Dese particuliere Kercken/wiese dan oock wogen we-
sen/konnen niet alleen van't waere gheloove ende de behyde-
nis van dien/afwijcken: maer wijcken oock ^l die wils date,
lyck af van het ware gheloof / blijvende daer-en-tusschen de Gal. 1, 2.
Catholickc Algemeyne Kerck behouden ende in haer ghe- Ro. 1, 7, en
heel. Want nerghens eeniche Godlycke belofte te binden 16, 1, 4, 5.
is/bp dewelcke aen eenige particuliere of bpsondere Kercke/ 1 Apoc. 2.
^a Welke Kers
gaderinghe
voor de waere
Kercke te hou-
den is.
^c Röm. 14, 1.
&c. en 15, 1.
ende volg.
^d Phil. 3, 15.
^e 1.Cor. 7.
^f 19. Gal. 5, 6.
ende 6, 15.
^g 1.Cor. 4, 4.
ende voort
^h De Kersche is/
of Catholickc.
ⁱ 1.Cor. 1, 2.
Röm. 10, 11
^j 12, 13.
^k 1.Cor. 12, 12.
&c. Eph. 1,
22, 23. en 5.
^l 23, 24.
Of Particul-
iere.
^m 1.Cor. 1, 2.

124 Vande Merck-teecken der Kercke. Cap. 22.
of Vergaderinghe/ toegheseypdt ende beloost zp / dat de selve
altijdt met gheduerighe successie ende vervolgh der wacre
Leere/of met ghestadighe assistentie ende bystande des heylighen
Gheestes / of met een-formighe gheduerichedt des
onverbalschten gheloofs/ sonder eenige interruptie/ ofte on-
ophoudechelyk / begifticht / ofte oock altijdt sichebaer ende
openbaer wesen sal. Men vindt ter contrarie vele exempe-
len/ en oock voorseggingen inde H. Schrift van veler sodan-
en voort.

* 2. Thes. 2
3. &c.
2. Tim. 4, 1
2. Tim. 3, 1
2. Pet. 2, 1

Acl. 20, 29, Vande Merck-teecken der Sichtbare kercke.

30.

Gen ghewiss 7. Daer is een eenich / ghewig / ende onbedrieghelyk
Merck-teecken, swelcke ons cene Kercke of Vergaderingh/die
nu door de predicatie des woordts vergadert is / sichebaer
maectit te weten / de Professie ofte Belydenis vande ghe-
sonde ende heylsame Leere / die ons door Jesum Christum
ghegeven is / gheboeght vp / de upterlyke onderhoudingh
van Christi gheboden. Want/ naedemael dat gheloof / daer
en 14, 21, mede men de salichmakende Leere Jesu Christi aennemt / de
&c. warachtige ende onsichtbare Kercke Jesu Christi maect : so
moet noodtelijck volghen / dat oock alleen de Belydenis
des selven waren ende salichmacckenden gheloofs / de selve
&c. Ro. 10 Kercke sichtbaar maect.

9. 1. Tim. 8. Andere Merck-teecken te willen soeken of aen-
3, 15, wijsen / door de welche remandt / die noch gantsch niet en
Teyghen-de-be weet / wat de Kercke Jesu Christi is / ofte welcke syne Sa-
digelijcke of
ouderkerke
Merck-tee-
ken.
ende volghens vande waerheypdt selve / ghebzachtiwerde/
en is niet noodich / noch profijtelijck / jae oock niet moghe-
lyck. Soo verre ist dan daer / dat soodaniche Kerck-teecken
nengheleghen souden zijn in die dinghen / dewelcke de werelt
ende het vleeschelyck verlust hoogh pleeght te achten / als
daer zijn / de Oudihedt / Menichie / Ober-een-stemminghe /
Successie of vervolgh der Persoenen / upterlyken glantz
ende heerlyckheidt der Vergaderinghen / ofte Wereltsch ge-
luchi ende voorspoedt etc. Waer van veele al van over-lange
ydeleyck roemew.

9. 't Aempt ende Officie der ghener / die tot de sichtbare
Kercke ghehooren / en is niet alleen hier in gheleghen / dat
ten peder de Salichmackende Leere Jesu Christi / met sij: pMar. 8.39.
nen monde ende leben behyde: maer oock / dat de ghehoobi- Rom. 10.9
ghe vader malkanderen vereenicht ende by een ghevoeght q. Cor. 11.
zhude / in kleyn of groot ghetal / die dinghen doen / die ozdi- 20.en 14.4
naris niet dan in Vergaderingh komen of pleghen te ghe- Act. 2, 41:
schieden / ende die de Vergaderinge meer ende meer sichtbaer 42. Mat. 28
maccken.

10. Soordanighe dinghen zyn / beneven 't ghehoor deg ghepredicken woordts / twee dinghen: 't gebruyck der Sa- 1. &c.
cramenten / so die genoemt worden / ende 't de Oeffeningh van Woontamelijk
de Chistelycke discipline.

Cap. XXIII. Vande Sacramenten ende andere H. Ceremonien.

1. Als wy bande Sacramenten spruecken / verstaen wy die
Aupierlycke Ceremonien / ende die heylighc soleurnele
oeffeninghen / met de welche / als met sichtbare teec- Wat sacra-
kenen ende zeghelen / Godt ons syne ghenadiche wledaden
verthoont / afbeeldt ende op een seckete maniere daer stelt
ende verzeghelt / daer by oock wy selve aan onse zyde open,
baer ende voor een peder verklaren ende betuughen / dat wy
alle de Godlycke belofsen met een vast / oprecht / ende ghe-
hoorsacram ghehoove omhelsen / ende syne wledaden / met ghe-
stadiche ende danckbare memozie ende gheheugenisse alhydt
verkondighen ende groot-maken willen.

2. Soordanighe Ceremonien / ende H. Instellinghen en
zyn niet meer dan t'wee int Nieuwe Testament: de Doop en
de 't heylisch Avontmael. De Doop en past niet qualijck op
de Beijdenis / 't welck onder 't Oude Testament een teeken
was / van seckere inhivinge int volck Godts. 'T heylisch
Avontmael heeft oec zyn d'opsicht ceertching op 't eten e van
't Isae ch-lan, / 't welck was eene Ceremonie van soleurne
danckseggingh tot God over de figuerlycke verlossinge deg e Exod. 2.
volcks / namelijck om Godt te loben / pyjsen ende danken
over de verlossinghe uit Egypten.

Dan en voort

Aempte van de
Wergevde der
kercke.

pMar. 8.39.

Rom. 10.9

q. Cor. 11.

20.en 14.4

Act. 2, 41:

42. Mat. 28

16.1. Cor. 16

1. &c.

Woontamelijk
Dope.

Act. 2. 41.

en 8.12. en

20.7.

Mat. 18.17

1. Cor. 5.4.

1. Tim 2.

Wat sacra-
menten zyn.

Kom. 4. 11.

1. Cor. 10.1

2.3. 16. &c.

en 12.13.

bRo. 2.25.

26.en 6. 3-

4. &c.

1. Cor. 10.16

en volgend

en 11. 25.

Ghetaling H.

Testament.

c Gen. 17.10.

ende volg.

1. Sa. 17. 36.

d 1. Cor. 10

1, en volg.

Exod. 2.

Lev. 23. 5.

Vanden Doop

Beschrifingh
en nuttichepte
des Doops.

3. De Doop is d'eerste ceremoniale instellinge ende oeffe-
ninge des N. Testaments/ dooz welch alle de Bondt-gena-
f Matt. 3, 11 ten (sonder eenich onderschepde van Jaren of Sere) int f wa-
en 28, 19. ter ghestreecken of ingedoocken/ oft met water afgewassen
Marc. 16, 16 ende besprengh werden/ inden name des Vaders/ ende des
Ioh. 3, 25 Soong/ende des H. Gheestes/ op dat met soodanich Waer-
en 4, 1. Act. teccken ende H. Onder-pandt de ghenadighe wille Godts
2, 4, &c. en t' ons-waerts bevesticht werde/ alsoo dat/ ghelyck de smet-
8, 12, 36, 37 ten ende vugeligheden des lichaems met water afgewassen
38. en 10, 47 werden: sp oock alsoo dooz t' bloedt ende Gheest Christi/ in-
en 16, 15, dien sp dit ghenadige verbondt Godts dooz hare epgen schult
33. en 19, 2. niet en vernietighen/inwendich ghesupvert/ of vande schult
3. en 22, 16 aller harer sonden volcomelyck verlost/ ende met de heerlyc-
ke onsterfelyckheypdt ende eeuwighe ghelucksalicheydt der
kinderen Godts begifticht sullen worden/ waer mede sp oock
g Ro. 6, 3, 4 selve/aen hare zyde/verbonden worden/ende betupgen/ dat
1. Cor. 1, 13 sp alle hare salicheydt van Godt ende den Heere Iesu Christi
&c. en 12, 13 sto haren eenighen Middelaer/ Priester ende Coninch/ ver-
Gal. 3, 27. wachten/ op hem vertrouwen/ ende/ verwerpende alle vug-
z. Pet. 3, 21. licheden ende onrepnicheden der sonden/ hem alle haer leven
lanck willen ghehoorsaem zyn.

Van't heylich Avontmael.

Beschrifingh
en nuttichepte
des H. Avont-
maels.

4. Het heyligh Avontmael is d'ander H. Ceremonie des N.
Testaments/ van Iesu Christo/ inder nacht als hy verraden
wiert/ ingestelt/tot eene danchbare ende solemnele h. verkon-
dinghe syng doods/ waer in de gheloofighe/nae dat sp hum
selven inden waren gelooche beproeft hebben/hei H. Broodt/
openlyck inde Vergaderingh ghebroocken/ eten/ ende den
Wijn openlyck ingheschonken/ drincken/ende dat/om des
Heeren bloedighe doodt (daer mede onse zielen oock alsoo in
de hope des eeuwighen lebens/ ghespyst ende ghevoedt wor-
den in dit leven/ gelijck onse lichaamen met spijs/ ende drantick
of met Broodt ende Wijn onderhouden worden) met solem-
nele danchseg ginghe te verkondighen/ ende hare levendich-
makende ende gheestelijcke ghemeyschap met het gecrupste
Lichaem

Lichaem Christi ende syn vergoten bloet / of met Iesu Christo selve / die voor hem gheeruyst ende ghestorven is, ende der halven oock met alle de welsaden / die door Christi doodt verwozen ende verkreghen zijn / midsgaders oock hare onderlinghe liefde tot malanderen, voor Godt ende de Gemeente / openlyck te berupghen.

5. Oyt 't gheen van dese H. Ceremonien / ende vande salte door de selve beteekent / inde H. Schrift ghelesen werdt: als oock uyt het gheen de rechte redene leert / zynne voorname lielijck ghegrondt inde Articulen des geloofs vande waerheydt der menschelycker natuere Christi / midsgaders van syn doode / opklinnen ten Hemel ende verhooginghe etc. Wederlegging
der daalungen.
Luc. 22, 19
20. 1.Cor.
11. 24.
6. dat hier ghene wesenlijcke veranderinghe / der teekenen inde beteekende salten / te weten / des Broodts ende Wyns int Lichaem ende Bloedt des Heeren / en gheschiedt. 2. noch oock eeuige plaetselijcke vereeniginghe / of lichaemelijcke insluitinghe / of natuerlijcke t'samenhechtinghe deser dinghen: Soo verre ist van daer. 3. dat men 't eenen deel deser teekenen (namelijck 't ghebruyck van de Kielck of Beecker) den gheloovighen / onder soodanich deck-mantel / behoozt te ontnehmen / ende. 4. datmen soude ghelooven dat dat waerachtiche ende levendichmaectende soen-offer Iesu Christi / voornmaels van Iesu Christo onsen eenighen Hooghen Priester selve opghoeffert / alhier in der daerdi soude gheschieden: epnelyck. 5. dat de teekenen selbe / als schuapl-plaetsen van 't Lichaem ende Bloedt des Heeren van ons Godsdienstelijck ende Religieuselijc souden moeten aenghebeden werden / datse tot dien epnde openlyck voorghestelt / oft in ciboriën inghesloten / oft in Processien omghedraghen souden moeten werden.

Vande Kerckelijcke Ceremonien, die middelmatich zijn.

6. Daer zijn noch andere H. Ceremonien / neffens de Andere heilige Ceremonien,
voorgaende / vande welke hoewel de gheloovighhe gheen ghebodt en hebben van Christo / ende daerom oock niet schuldich en zijn / om die alle tydt ende nootsaechelijck te moeten onderhouden: nochtans dewyle spēerthyds van de Apostelen

¶ Act. 6, 6. Ien ende hare discipulen om goede ordze ende upterlycke dis-
ende 13, 3. cipline wille onderhouden zyn/ moguen de selbe oock als noch
1. Tim. 4, 14 sonder ongodlikeheit ende supersticie vryelijck ende nuttelijc
2. Tim. 1, 6. onderhouden worden/ als by exemplel d' Oplegginge der han-
o Act. 8, 15 den in't instellen der Dienaren des woerdt/ ende o exami-
&c. en 19, 5 neren ende confirmieren der Nieuwelingen/ die Catechumeni
6. Heb. 6, 2 genoemt wierden: Eyndelijck oock p int openbaer weder-
p 1. Tim. 5, opnemen tot de ghemeente/ ofte versoeninghe der ghener/ die
22.

in sware sonden gevallen zynde/ boete daer over doen: Item
de solemmele tlaem-voeginghe ofte legeringhe des huwelicks in
de gemeynte etc. mits dat daermede noch eenige ydelyke super-
sticie/ noch opinie van Godsdiensticheit of preeyse nootwen-
dicheit vermenigt en zy: maer dat int tegedeel op de ordze al-
leenlyk en't gene dat eerlyk is/ ende tot publicke stichtinge
dienende/ acht genomen werde/ in soodanighe saccken d' op-
rechte vyphedt q ende Christelijcke liefde/ reckelijckheidt
ende onderlinghe verdrachtsaemheit alle tijdt ongeschonden
bewaert/ ende de vrede der Kerk/ om soodanighe upterlyc-
ke Ceremonien/ die by haer selven middel-matich zyn/ niet
verstoet en werde.

q Rom. 14, doorg.

^{Andere soortē} van usantien. 7. Hier by moghen oock ghevoeght worden soodanighe
Godsdienstige costuumen ende usantien/ diemen (hoewel se
by haer selven oock middel-matich zyn) nochtans inde open-
1. Cor. 11, 2 baere ende upterlycke by-een-komsten qualijck derwen kan/
&c. ende 14 als daer zyn de openbare ordze ende maniere van inde Kere-
doorg, en ken te bidden/ Psalmen singhen/ Propheteren/ Almoessen
16, 1. Vergaderen/ de kinen onder 't bidden te bryghen etc. Item
¶ Act. 20, 36 ontrent d' openbare solemmele vasten ende andere Bid-da-
ende 21, 5. ghen/ ende dierghelycke Godvruchtighe oeffeninghen meer/
Eph. 3, 14. die maer upterlyk ende t'eenemael ceremoniael en zyn/ die
Mat. 26, 39 oock de Heere wel particulierlyk niet en heeft gheboden/
Mar. 14, 35 soo verre ist van daer datse verdienstelijck souden zyn:
Luc. 22, 41 nochtans/ dewijlse tot de upterlycke ordze ende betame-
t Act. 12, 5. lijcken welstande der Kerk/ ghchooren/ jae oock de debotie
12, en 13, 3. ende aendacht eenichsing verweken ende onderhouden in
ende 4, 23. onse herten: soo en behoort mense niet lichtelijck te versma-
¶ 1. Cor. 14 den/ noch oock daerse eens aenghenomen zyn/ vermetelijck
33, en 13, 16 ofte met aenstoet der bromen af te schaffen,

Cap. 23. Vande Kerckelijcke Ceremonien. 129.
 8. In alle dese dinghen / gelijck oock in alle andere upter-
 lijcke Kerckelijcke Bedieringhen / als mede inde ghehele
 uytwendighe regierunghe der Kercke) moetmen sonderlin-
 ghe sorghe draghen / dat * alles alle tijdt in Huys des Heren bat-
 melijck met ordre gheschi de, ende dien tot aller stichtinghe, pp.
 sonder der swacke / doch sulcke swacke / die in ernst nae de
 Godtsalicheydt trachten: maer niet / * dat pemant daer
 mede eenighen strick om den halse geworpen / noch ^b de Christelijcke vryheid ghequetst / noch den swacken ^c erghernig
 ghegeven werde. Om waer toe te beter ende bequamelijker ie gheraecken / men over al neerstelyck leitten moet op die
 upterlijcke ende alrede aenghemomene ordre / eerbaerheydt /
 * gheschicktheydt / betrouwelijckeheydt / tijden / plaatzen ende
 andere omstandicheden: ende blysonder moet oock acht ghenomen wozden op de Authoziteyt eener Christelijcker Over-
 heydt / daermen die hebben kan / ende dat van weghen de pu-
 blijsche rust der Kercke / die in soodanighe saccken alijdt ver-
 tracht moet wozden.

Cap. XXIII. Vande Kerckelijcke
Discipline.

1. **N**edemael voorts ghene Vergaderingh hoe bequa-
 melijck ende wel de selve sy inghestelt / ende met hoe
 goede wercken de selve voorsien ^a / langh bestaen
 en kan / ten ^a de selve op eenen seeckeren voet werde ghere-
 geert / ende dat die ghene / die tot soodanighe Vergaderin-
 ghen behoozen / ghestadelyck in haere Officie / Aempten ende
 schuldighe plichten ghchouden wozden: Soo achten wy in ^a 1, Tim. 3,
 aller manieren seer oorbaer ende billijck / dat soodanighe discipline
 inde sichtbare Kercke Gods (die a't hups ^b de famillie / ^c de Stadt en ^d Coninckrijcke Gods is) plaatst heb-
 be / ende behoorlijck ghoestent werde / als ^e van onsen Heere
 ende Coninck voorgheschreven is.

2. Dese discipline bestaet in Broederlijcke onderlinghe
 vermaninghe / berispinghe ende verbeteringe der gener / die
 ghevallen zijn in eenige sonde ons bekent / ende blysonder
 in eenich leelyck openbaer stuck / op dat sy dac's van boete
^f Mat. 18, ^g Beschrijvingh
 doorg. ⁱ Cor. 5,

doen ende haer bekeeren: oft / indien sy dickenlyk vermaent
 zynende/hartneekich blijven ende haer niet beteren en willen/
 inde s' afwijkinghe vande selve / en uytscydinge van die
 § 1. Thes. 5 Broederlycke gemeenschap/ diemen met hun gehoude heeft/
 14. als die haer nu oer waerdich gemact hebben dienlichslycken
 2. Thes. 3,6 nae der Broederen of der gener/ die de alderheplichsten naem
 14. 15. Christi aenroepen/ende haer selven voor lieide / die Professie
 1. Tim. 5, doen vande Godsalichepdt ende heylchepe te betrachten/
 12,20. uytgheven: op dat de Heilige ende Ghemeynde Christi dooz
 't geselschap sulcker lieden niet eenen quaden naem en kryge
 ende schade lyde: maer veel eer de ghemeyne salichepdt aller
 Lidtmaten dooz sulcken asschepdinghe ghevoerdert werde.

3. Men moet dese discipline oeffenen/ soo wel aende Lee-
 raers en Oplicnders der Kercke/ als aende Schapen en Toe-
 hoozders. Aeude Leeraers en Oplicnders, wanneer sy hun in't
 leeren/ bedienen/ en int regeren 't zy vande Kercke/ 't zy van
 hun selve/ 't zy van hare hups-/ gesunnen/ so drage/ dat sy so-
 danich Ampt niet en kunnen inde Ghemeynde met vrucht/
 of innamers niet sonder erghernis/ bedienen. Int lessien,
 warneert sy die dinghen gebieden/ die Christus in syne Wet-
 ten verbiedt/ verbieden dat Christus ghebiedt/ toelaten/ dat
 in sijn woordt niet toeghelaten en wordt: nootfaecelijck
 maecken / dat vry ende middel-matich is/ om onnoordighe-
 saecken/ende die niet seer nut en zyn/ heftich twisten/ knibben/
 ende de Ghemeynden/ te dier oorsaek/ dooz factien/ in tweent
 scheuren: of anders int leeren sulcke manieren van doen
 pleghen/ die den Leeraren/ den welcken de Godsalichepdt
 ernst is/ niet en betamen/ ende meer diene om twisten/ knib-
 belinghen ende oneenigheden te onderhouden/ dan geestelijc-
 he stichtinghe te vorderen/ ende bequamer zyn om den pver
 der Godsalichepdt meer uyt te bluschen/ als te ontfoncken
 en aen te blasen. In haet selven te regheren, indien sy niet en
 zyn onbestraffelijck/ eener Hupsbrouwen mannen/ wacker/
 sober/ deftich/ ghemaniert/ herbergich/ reckelijck/ of mo-
 deract ende billijck: indien sy haer niet van wijn-/ supperij/
 Toorn/ buyl-/ gewin soecktinghe/ dechten/ ghebepristept en-
 de gierichepdt etc. en wachten. Int Reg. t. n v in ha. r. 1. 1. ys-
 gianen, indien sy hare kinderen niet en houdten in onderda-
 nchepte

Zap. 24. Vande Kerckelijcke Discipline. 131.
icheydt met alle eerbaerheyt. Int bedienen, ^m indien sy niet
ghetrouwelijck/ blijetlijck ende voorsichtelijck iupt en deplen
uclig als han vertrouwt is. <sup>m Act. 6, 3,
&c. Rom. 12, 7, 8.</sup>

4. Aende ⁿ Schapen of so hoorders moet dese discipline ghe- 1. Tim. 3, 8,
ressent woorden/ indien sy verslossen/ of willens ende weleaus ^{2.}
maelaten/ t'gheen Godt bevolen heeft: of dingen bedrijven/ ^{Outrent de}
nie met Christi gheboden niet over een en houen/ of t'ghene ^{Toehoorders.} ^{n Gal. 3, 1.}
oen/ dat in middelmatighe dinghen/ ^o de publycke ordze en ^{1. Cor. 4, 18.}
e vrede der Kercke verstoort/ ende die volgens dien sodanis ^{19. 2. Cor.}
he dinghen aentrechten/ die haer enghene salicheyt ende des ^{13, 1, 2.}
aesten stichtinghe konnen schadelijck zyn. ^{o 1. Cor. 11.}

5. De offeninghe deser discipline moet gheschieden met ^{1, &c. en 14.}
alle liefsde/ ^p voorsichticheyt ende beschedenheyt/ nae de ver- doorg.
heydene qualiteyt en ende ghelegentheden der personen en ^{Rom. 14,}
eder sonden/ tot het meeste voordeel/ soo der sondaren selve/ doorg.
Ig anderer: hier in volghende seckere trappen/ die ons in ^{De maniere}
en woerde Godts aenghewesen zyn. Men moet op de ge- ^{verschepden na}
ghentheydt der perlooren acht nemen: want de oude moet ^{de gelegtheyt}
ien niet hardelijck straffen: maer als Vaders vermanen: ^{p Gal. 6, 1.}
e jonghe als Broeders/ d'oude vrouwen als Broeders ^{&c. Matt.}
c. Maer voor al moctmen acht nemen op de personen/ die ^{18, 15.}
Authoriteyt ende openbare bedieninge gestelt zyn. Want ^{q 1. Tim. 5,}
ghen eenen Ouderlingh machmen niet lichtelijck eenighe ^{1. &c.}
schuldinge aenumen: maer als sy ghesondicht hebbent ^{r 1. Tim. 5.}
it is/ openlijck bevonden zyn ghesondicht te hebben/ soo ^{19.}
noetmense in teghenwoordicheyt van allen straffen/ op dat ^{c Rom. 13, 7}
ander vresen. T selve heeft oock plaeſte inde Overheden/ ^{I. Pet. 2, 17}
ide al die in hoocheyt ghesellt zyn.

6. Oock moctmen sonderlingh letten op de verschepden ^{Derschepden}
restaltenissen der sonden. Want ist saeck de sonde ^{trappen na de}
heymerich ende noch niet openbaerlijck bekent en is/ soo moctmen ^{bevredigen}
nsondaer int bysonder vermanen/ eens ende meer mael- ^{t Matt. 18,}
ich andere die daer van kennisse hebbent/ ofte ghetuypghen ^{15. &c.}
ier by nemende/ indien t selve naobich is. Maer is de ^c
nde "openbaer/ dat is ist niet alleen een sware sonde/ maer ^{1. Thes. 5,}
e daer-en-boven oock begaan mit openbare erghernis der ^{14, 2. Thes.}
cheeler Gheneypete/ ofte zyn anders alle "de bysondere ^{3. 6, 15.}
vermaninghen hardneckelyck verworpen/ als dan moet de ^{c Mat. 18, 16}

yf. Cor. 5, vermaninghey gheschieden voor allen/of inde Vergadering
 5,4,&c. der Ouderlingen/op dat de sondaer schaem-root werde/end
 1.Tim.5,20 andere dooz sijn exemplel van sondigen mogē werden afgeschickt. Indien dan noch hy de leelijkeheyt der sonde com
 eene heyljcke hertneckericheyt/ende verachtinghe aller Ver
 maninghen/ soo datter gheen beteringh des lebens op er
 Mat.18,17 volgh /² dan moetmen sijn familiare gheselschap of den
 1.Cor.5,11 Broederlycken omgangh des selvighen sondaers mijden (of
 2.Thes.3,6 hy/mogelyc/hier dooz tot schaemte ende heylsime boetvaer
 14. dicheyt ghebzacht konde werden) daer hy noch doende/in
 dien de uptste noodd fulckig voordert/eene uptdruckelijcke
 ende ernstighe verklaringhe/dat hy/soo langh hy ontboet
 baerdich blijft/vreemt is van't Coninckrycke Godts/ als
 die in een openbaer werck des vleesches/willens ende we
 tens/bolherdet. Even-wel moet-men alle tijdt baerdigh
 12.Cor.6,7 zyn om hem wederom tot den vreede ofte ghemeyschapp dei
 8,10,11, en kerche toe te laten/^a wannerer hy de selve ernstelijck be
 7,8,9,10, gheert/ende waerschijnelijck verthoont/dat hy boetvaer
 11-12. dich is.

Wacrschouw⁷ 7. Doch en mach dit mijden van familiare ende Broeder
 ymgh noovende lycken ommegangh/daer van wyp ghesprocken hebbien
 Mat.19,5 gheen plaets hebbien in sulcke/die/ ofte dooz eenen Godt lyce
 1.Cor.7,10 ken onverbreekelijcken bandt zyn t'samen gevoeght/b als
 &c. Eph.5, man ende vrou: of dooz de Wet der natuere/c als de kinde
 22. ren/of dooz nooddwendicheyt van dienst/d als knechter
 Eph.6,5. ende dienst-maechden/of onderlingh aen malcanderen/o
 ende volg. d'een aen ander verplicht zyn.

et Tit. 2, 9, 10. Philem. 10, en volg. 1.Pet. 2, 18, 19.

Ende ⁸ 8. De voorzchreven Discipline en is niet eenighe sooda
 pteur int ghe
 nighe handelinghe/die vande kerche e met vleeschelyck
 e 2.Cor.10 macht/wereidelycke Authoriteyt/of eenighe dwinghend
 5,4,5: kracht gheoeffent wordt: maer is alleen sene bywilligh
 1.Cor.5,9 af-sonderinghe of scheiden der kerche vanden soodanighen
 1C,11. nietten welcken het de selve langher niet gheoorloft en is
 fRom, 16, leven ende om te gaen/als niet een Discipel Christi/also
 17,18. dat de Leerare ende de Ghemeente den soodanighen nic
 2.Thes.3. soo eyghenlijcken van hun/als wel haer selven ende de ha
 14. Tit.3 te van hem af-sonderen ende scheiden/ende dat dooz t behi
 20,11. 3:Ioa.10,21.

Christi

Cap. 24. Vande Kerckelijcke Discipline. 133
Christi haers Heeren: Soo dat sy voortgaen niet anders sMat. 18,17
iet hem, als met een Henden ende Tollenaer/ of eenich an-
ter openbaer ende Godtloos quaedi-doender / en begheeren
imme te gaen / immers niet soo laagh hy onboetveerdich
lyst

9. Daerom die gene/die dese Discipline niet alleē en oeffe Verweringe
en niet vleischelijcke ende dwingende macht: maer de selve lycke dolingh
ock upstrecken tot lyf-straffen/ castydinghen/jae tot het hMat. 13,28
ooden toe/bysonder onder het deeksel van ketterij / die ne- 29,30.
ten hem selven een eene alte groote gheheel vreemde ende Gal. 4,29.
onwettighe macht/ onderdrukken de bynheyt der Conscienz Luc.9,55.
en ende der Propheetie / verkeeren dit heylsame remedie 11.Thess.5.
iseg salichmakers ('t welck hy inghestelt heeft tot des son- 20,21.
gen menscheg verbeteringh) in een doodt-streeck/ ende ver- 1. Cor 14,
ideren het gene tot syner behoudenis gheschickt was/ om doorgaens.
in te rupnener ende te verderven. Die dan't Ketter-dooden 2. Cor. 10.
dierghelycke Tyzannie of vervolginghe/ voortstaen/ die 3,4.&c. en
indē wyp te zijn seer verre en vreemt van Jesu Christi sacht. 13,10.Eph.
oediche Geest/ achtende dat sy tegende Ketterijen strijden 6,21.&c.
et seer onbequame ende heel verkeerde wapenē: en voortg/ /
it sy haer voort Godt acu eene seer groote ende sware sonde
huldich maecken.

Cap. XXV. Vande Synoden, Concilien, haren maniere ende ghebruyck.

So moet dan eleke Kerck int bysonder/in maniere/ Autichere
als nu gescept/vā hare Bedieners en Opstienders en Ende des
geregeert werde: maer ist sacck dat daer-en-boven
ich yet voort-valt inde Leere/ of lebē/of de egyptelijcke Ce-
monien der Kercken / dat ghewichtich is/ ende daerom
ierder verhandelt moet wozden / als ractkende alle of vele a Act.15, 2
hemeynten/ als dan kunnen ende behoozen de Synoden en volg. en
de Kerckelijcke by-een-komsten kleynne of groote / nae dat 18,15,16, en
noodt der saken vereyscht/ nuttelijck aenghestelt wozden/ 2-18, en v.
de dir na't exempl der a Apostelen selve/wanneer maer de Gal.2,1,&c
ettighe ordre ende manier van doen inde selve wel onder-
widen wort.

'Twelck

Martiere ende
Orze/dienmen
hie icke hou-
den maet.

b Gal. 1,8,9

A& 17, 11.

c I. Thes. 5,

21,1. Ioa. 4,1

A& 17, 2,3

1. Cor. 14.

doorg.

d 1. Tim. 4,

12, en 6,3,8

11. 2. Tim. 2

2,14, 24,25

en 3,8,9,10

en 4,3,4,5,

Heb. 5,14.

Iac. 3,13.

en voort.

e 2. Tim. 2,

22. Mat. 7,

15, en 16,12

Rom. 16,17

2. Cor. 11.

13. Gal. 5.

11,12.

f 2. Cor. 4,1,

2. 2. Cor.

10,4.

Iac. 4,11,12

g 3. 2. Tim.

2,22 1. Pet.

5,3. Ep'1,4

1, en volg.

Col. 3,12,13

2. 'Twelsc gheschiedt. 1. Wanneer aller Leeringhen waerheyt/nutticheyt ende nootwendicheyt inde selue ghetoest/ ondersocht/ende onderworpen wordt/niet aen eenich menschelyck richtsnoer of Beghel / hoedanich de selue soude moghen wesen/ maer aen 't eenighe woordt Godts alleen. 2. Wanneermen een peder inde selue volle vryheyt geest zji ghevoelen sonder scrupule of vreese upp te segghen/ anderer ghevoelen te ondersoecken/ende de gheheele saeck te examineren. 3. Wanneermen inde selue niemandt toe en laet/ dan Lupden/die de Godlycke dinghen verstaen/die machlich zyn inde Schrift/ hebbende de sinnen ghecoessent tot onderscheyp dinghe van 't gheen waer of valschijs/ Godzuchtich/ voorschichtich/ desfichtich/ moderact/ waerheydt ende vrede beminnen de vry/ende 't examen of ondersoeckghue duerende/aen gheen Persoon/of Kercke/ of Confessie/ maer alleen aen God ende Christo/ midsgaders sijn woordt/ verbonden: vreemt van alle affecten/ van toorn/ haet ende partypdicheydt. 4. Wanneermen inde selue daer op niet upp en is/ ende niet dat alleer voorschift/ dat de verschillen/ op wat maniere het zy/ wech ghenomen ende aen d'een of d'ander zyde slechts geuytet moghen werden/ ende dat alleen om de upierlycke rust ende stilte van 't Landt of de Republycke te versorghen/ of te onderhouden: maer wanneermen inde selue voorschift/ ende hiel mede besich is/ dat rechte Ketterijen/ schuringen ende ander ghrebreecken ende erghernissen voor alle dingen geweert of wech ghenomen moghen werden: midsgaders dat op de waerheydt/ vryheydte ende Christelijcke liefde alijdt wghelletten werde: ende derhalven de klare ende nootwendicheyt waerheydt wel alijdt nau ende vast gehouden werde maer evenwel den ghene/ die eengs anderen gevoelens zyn ofte die dese waerheydt noch niet en kennen noch begrijpen dacrom geen geweldt aengedaen en werde/ of pemant daer over in eenich ghevaer en home: maer datmen haer de salichmaectende waerheyt met alle sachtsimichedt doe verstaen ende alsoo acunemen: blyvende daer-en-tusschen onder seckere Wetten in haer gheheel de vryheydte om in andere dinghen vry te moghen van andere verschillen/ ende daalsoo bequame remedien ghesocht werden om onderlingh vry

pede ende eendracht te bekomen. 5. Wanneer 't ghene in
iodaniche Synoden bestemt is/ altdyt gheslagen wordt on-
erworpen s vrye revisie ende ondersoech/ jaer datmen ernste: § 1. Ios. 4. 1
jelk laste ende bevele alles naerstelich te overweghen/ ende &c.
venwel niemandt dier oozsaeken halven in eenich perijckel 1. Thes. 5.
zenghe.

19. 20. 21.

3. Op dese Synoden moet doch komen naest Godt ende ^{het Ampt}
Christi Authoriteyt/ d'Authoriteyt der Christelijker Overh. ^{et godvruch-}
^{tigen Over-} ts die ^b een Doester is der Kiercke/ indiender eeniche sooda-^{te Synoden.}
ighe Overheydt inde Kiercke is/ als welcker Overheydt
myt is: nae 't exempl der Godslicher Cominghen ende
woesten des Ouden Testaments/ d'uyterlycke regeringhe
der Kiercke met de hoochste opsicht te beleyden/ den openba-^{1. &c.}
n Godsdienst inde selve onverseert ende ongheschreft te be-^{1. Isolue. 24.}
vinden: ende dacrom/ soo dickt wilg het noodich is/ selve
Synoden by eenre roepen/ inde selve op hare plaets te
resideren/ de saecken/ die te verhandelen staen/ te samen
et de Kierckelycke Persoonen voor te draeghen/ de vrye
mnnen te vergaderen/ selfs mede haer stemme te ghe-^{2. Reg. 23.}
n/ als die niet recht vermach/ ende Ampt s halven
huldich is/ nae vermoghen te voor-sien/ dat in alle die
saecken wel/ ende haec Godt/ gheprocedeert ende verhandelt
erde.

4. Evenwel en is der selver Overheydt macht ende Offi- ^{Waerschou-}
ciet/ de Synodale Decreten niet uytterlyck ghetweldt ter ^{winghe teghen}
reueutie te stellen/ ende die gene/ die haer selven in Conscien-^{Wisschandels-}
ze beswaert binden/ de selve Decreten aen te neinen/ met
eyghementen of boeten/ weynigher met bannissementen/ ^{k Rom. 13. 1}
verbanghenissen/ banden/ eyntelijck met de doode/ ende an-^{ende volg.}
re soodaniche sware ende wreede straffen te dwingen en. ^{1 Act. 4. 1,}
benauwen. Ooch en behoocht gheen Overheydt/ jaer en ^{&c. en 5. 17}
rmach niet met eenighen liechte/ dooz Placcaten/ Edic. ^{ende volg.}
n/ uyt-setten/ of bannen/ boeten af-halen/ Soldaten op 't lijf ^{en 6. 9. &c.}
jaghen/ ende andere violente gheweldiche middelen/ te be-^{m Act. 1. 13.}
vinghen of moeyten aen te doen den ghenen/ die bryten de ^{ende 13. 1.}
iblycke plachten (want dese alle d' Overheydt onderworpen en voort.
lyven) alleen Conscientie ende Heligie halven/ ^m met alle ^{ende 20. 7.}
Overheydt/ ende behoudens alle tydt de ghehoorsaemheydt/ ^{ende volg.}

viemen de Overheden schuldich is / haere by een komsten
 2 Act. 5. 34 ende Vergaderinghen begeren te houden : maer is d' Over-
 ende 18. 12. hept ter contrarie schuldich te besorghen ende te bemeerstij-
 en volg. en ghen / datmen haer de vyphept / om Godt openbaerlykhe-
 te 26. 31. 32. dienen ende te eeran / late onderseert ende onderhindert / mis-
 o 2. Cor. 10 gaders dat de Seligie alleen niet gheestelijcke Wapenc-
 4. 5. ende redenen staende gehouden / ende den lieden aengepreeken
 Eph. 6. 12. ende aengheraden werde ten zp hy wil aenghesien zijn doo-
 8. 1. Thes. 5. soo eene Overhept / die de Conscientien gewelt aen doe / di-
 19. 1. Cor. Christelijcke vyphept niet voeten trede / eyntelijck oock de-
 14. doorg. macht / die Godt ende onsen Heere Jesu Christo epghen is
 2. Cor. 1. 24 usurperen ende tot hem trecken wille.
 en 3. 17. en
 4. 2. ende
 volg.

C P H D C.

Besluit

Dit is van onse gevoelen van alle immers bande booz: naemste Articlele der Christelijcker Religie. Daer int **V L**. Christelijche Leset/ wie ghy zyt / lichterlijck verlaen en seer klaer benierecken hout/ dat wyp geheel vzeent en op sijn bande ketterijen/ schenringen en andere quade schaelycke opinien/die ons van onse tegen-partijen tot noch toe asterlijcken sijn opghelcpte: dat wyp oock niet wederom op en raken/ of op nieuw ten toon ophangen enighe dwalingen inde onghesonde meeninghen/ die eerlijcts bande oude ende erste Christenheyt sijn verworpen en verdoemt gheweest: oock dat wyp geusins en verswacken/ noch om verre werpen ie dinghen/die met overeenstemminghe vande rechte algheueyne Christelijcke Kerke eens zyn bestemt gheweest: wyp nupten noch en definieren of bepalen niet vermetelijck ende ijfneckelijck die dinghen/ die wel eer in geschil ende twijfels yn ghelaten gheweest/ende niet veel en doen noch tot Godts ere/ noch tot borderingh van onse ende onses naesten salicte. Oock en dooz-snuffelen ende ondersoeken wyp niet nauwurlyck en niet grooten arbeydt/ t'gheen ons niet gheopen-aert en is/ op dat wyp onsen voet niet en stellen/ noch diep in ekē in die dingen/die d' alwyse Godt heeft wille heymelijcke ide verborghen houden. Daer hier over zyn wyp sonder, ngh wpt/dat wyp de waerheyt/ die nae de Godsalicheyt is/ ide aen welchers ghewisse grondighe kennisse ons allen ten oochsten gheleghen is/ vast houden/ ende t'gheen dient om onderlinge vrede ende eenicheyt onder alle Christenen t' onrhouden ende weder op te rechten/ over al betrachten/ende so veel in ons is/ borderen/ indachtich der vermaninghe des apostels tot Titum 3,8. Dit is een ghetrou woordt, ende dit wil ick u ghy streckelijck dryst, dat die ghene, die aen Godt ghelooft hebben, sorghe draghen met goede w'reken andere voor te gaen. Dit zijn eerlycke ende den menlichen profijtelijcke dinghen. Item t'ge: **Heb. 12:** **14.**

Ehy elders vermaent: Tracht nae vrede met allen ende nae heycheyt, sonder dewelecke niemand den Heet sien sal. In dese twee voornamelijsch ghelegen de heerlyckheit ende upnimentept der Christelijcker Religie Ende hier mede ist/ dat wyp

tot noch toe gheheel besich zijn. Maer over onnoedicheit
de ter salicheit niet seer profijteliche dinghen en willen w
niet twisten/ noch eenighemoepten maken. De hooge ende
verborghene mysterien nemen wy aen met een eenvoudich
gheloof/ vreemt van alle scrupulencie subtiliteyt/ende hande-
len die oock niet / dan soberlijck ende spaerlijck/ ende / ghe-
lyckmen leest van een onder den Ouden niet qualijck gheseyt
te zijn/ wy en lasten 't heete pser niet aen sonder nijp-tangh.
Onvrychtebare speculacien ende pdele spitsinnicheden laten
wy verre van ons zijn/ als die meer tvvisten ende vragingen voorts

1.Tim. 1,4 brenghen als stichtinghe Gods, die do or't gheloove is. Over 't on-
derhouden van middel-matighe dinghen ende Ceremonien
inder Kerckens/ vallen wy niemandt lichtelyck moeypelijck
wanneer men maer der swaeklen ergernisse naerstich myt/ en-
de sich sozghbuldelijck wacht van supersticie. Epntelyck/
strecken wy alle onse sorge ende neersticheydt daer heen/ dat
wy die dinghen/ die noodich ofte heel nuttich zijn tot besten-
dighe Godsalicheit ende ewighe salicheydt/ onbeweegh-
lyck vast houden: ende die ghene / die in andere dinghen niet
ons niet teng ghevoeleng en zijn/ wiese dan wesen moghen/
gaerne verdraghen/ende niet alle Kercken Jesu Christi/ hoe-
wel dolende/na onse meeninghe/ van herten vrede ende eenig-
heydt houden ende onderhouden moghen.

Dit allegz soo zynnde/ Chistelijcke Ueser/ bidden ende her-
bidden wy u seer dienstelijck/ om des Heeren wille / dat ghy
de contrarie suspicien by u gheen plaetse verleenen en wile:
nochte d'onbillijke beschuldighen calumnen ende achter-
klappen aennemen ende toelaten / of uwe oozien lichtelych-
leen den genen/ den welcken daer aen ten hooghsten ghele-
gen is/datme ons daer mede beware/ op dat sy niet en schij-
nen ons/ die onnoosel ende onschuldich zijn / sonder oorzaech
verdoemt/ghebannen ende te Lande upgedreven te hebben:
maer dat ghy / behoorlijcke acht nemende op 't gheen recht
ende billijk is/ van ons oordeelt mit dese onse openbare be-
lydenisse des Gheoffs ende Verklaringhe. Soo ghy dan
noch mynt/ dat wy pewers in doolen / onderwyst ons met
den gheest der sachtsinnicheit ende sachtmoedicheit / die den
Dienaren Jesu Christi aldermeest betaemt. Wy zijn berept
t'allen

allen tyden ende t'allen plaetsen te wijcken den ghenen / die ons wat beter sullen weten te wijsen / ende de Godlycke waerheyt / die ons waerdende costelyck is / boven alle dingen ter werelt plaets te gheven. So wy dan noch evenwel vanhander niet verstaen en kunnen / ende van verscheyden zyngboelen blijven in salien / die ter salicheyt niet noodich zijn / laet ons malanderen inden Heere verdzaghen / ende te zelijck der Christelijcker liefde ende voorsichticheyt indach-
ich zynde: Laet ons naerlijcch zijn d'een ch. ydt des Gheestes te ondernouden, door den bandt des vredes. Alleen int gheen daer toe vvy door Christum den Leydsman ghekommen zijn, laet ons daerinne vandelen nae den selven Reghel, eens sins ende ghemoechts zynde, p dat, indien vvy dan noch vvat anders gevoelen, Godt ons dat selve nede ont lecke.

Eph. 4.3.

Phil. 3. 15.

16.

De selve Godt ghebe / dat wy inden waren gelooche / God-
huchticheydt / liefde / voorsichticheydt / goedertierenheydt /
anckmoedicheydt / ende heylighhe gaben ende Christelijcke
eughden / daghelyck meer ende meer toe-nemen / tot sijner
eren: ende dat wy d'een des anderens dooolinghen / swackhe-
en ende scriuyckelinghen / gheduldelyck dzaghen / ende met
richticheydt soekken te betteren / op dat wy inde liefde gewo-
elt ende ghegrondt zynde / met alle Heylighen mogen begrij-
en, welck daer zy de breedte / ende lengte / ende diepte / ende
ooghe / ende / die alle kennisse te boven gaet / de liefde Jesu
Christi / op dat wy alsoo verbult werden tot alle de volheydt
Zodg. Hem die niet oneyndelijcke overvloedicheydt als
kan doen / boven 't ghene wy begeren of metten verstan-
begrijpen / nae de kracht / die in ons werckt / hem / seggen
zy / zy eere inde Ghemeente dooy Jesum Christum in alle
iden ende eeuwen der eeuwicheeden: A.M.D.G.P.

Eph. 3.17.

18.19.20.

21.

Het geschiet om vele redenen, dat dese Belijdenisse eerst in onse Duytsche Tale uytgegeven vwordt. Sy is al voor langhe int Latijn gestelt, ende sal soo haest, als doenlyck is, in Latynsche sprake int licht komen, en de vverelt gemeen wordē gemaect. Het vvelcke tot dien eynde vwordt verhaelt, om een yghelyck te adverteeren, dat niemandt syne nesticheyt verkeerdelyck aenvvende, om dit vverck ('t vvelck self een oversettingh is) over te setten. VWant in sulcken ghevalle souden de Remonstranten moeten protesteren, gelijck sy oock doen midts desen, verklarende, dat sy voor haer vverck niet en sullen houden 't ghene sonder haere kennisse ende consent in andere spraecken mach vworden uytgegeven. T'zijn seer boose tijdens. Ende daer is seer veel aengheleghen, van vrien ende met vvat gemoedt yemandts ghschrift in andere Talen vwordt ghebracht.

Voorder vwordt op V. L. begheert, beminde Leser, dese aen-ghezeekende **Letter-fauten**/ die vvy int over-loopen ghevonden hebben, aldus te verbeteren.

Pag. 38. lin. 1. voor **Vellicker**/ leest, **Villicker**.

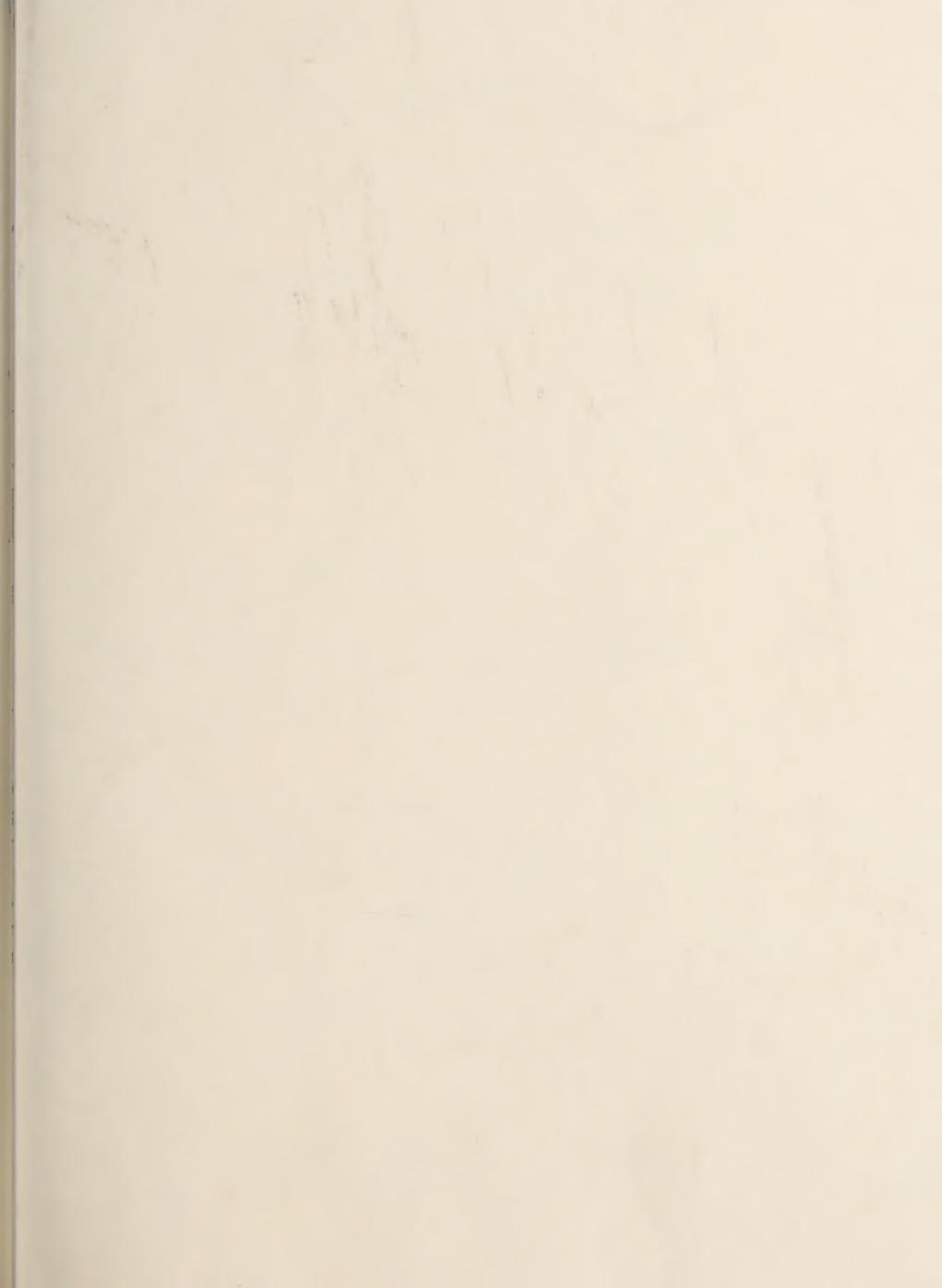
Pag. 66, lin. 37. voor **dan**/ leest, **dat**

Pag. 71. lin. 2. voor **hedzieghen**/ leest **bedrijven**.

Pag. 78. lin 10. op de cant, voor, **Gom. 5 4** leest, **Gom. 4.5.**

Pag. 107. lin. 33. voor, **pecise**/ leest, **prechte**.

Ister meer mis-set, vvilz het doch ten besten duyden. Die openlijck, ende sonder vrele een Boeck nae een ghedruckte copye doen drucken, kunnen seer seldenso scherp toe-kijcken, dat eenige Fauten haer niet en ontslippen. Ghedenckt dat dit vverck onder het Ctuys, int heymelijck, met groot perijskelen, is ghedruckt, soo dat noch Correkteur, noch Drucker haer devot hebben kunnen doen nae begheerten. Leest alles met een Christelijck herte, ende vaet vvel.

19 pam.

